

Fundusze Europejskie
dla Rozwoju Społecznego

Rzeczpospolita
Polska

Dofinansowane przez
Unię Europejską

Projekt „Koordynacja działań w zakresie polityki społecznej w województwie podlaskim” realizowany w ramach
Programu Fundusze Europejskie dla Rozwoju Społecznego 2021-2027 współfinansowanego ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego Plus

Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Białymstoku

Diagnoza obszarów objętych Regionalnym Planem Rozwoju Usług i Deinstytucjonalizacji dla województwa podlaskiego

Wykaz używanych skrótów

ADHD – zespół nadpobudliwości psychoruchowej z deficytem uwagi

CIS – Centrum Integracji Społecznej

COM – Centrum Opiekuńczo-Mieszkalne

DI – deinstytucjonalizacja usług społecznych

DPS – Dom Pomocy Społecznej

FAS – alkoholowy zespół płodowy

FASD – spektrum płodowych zaburzeń alkoholowych

GUS – Główny Urząd Statystyczny

GUS-BDL – Bank Danych Lokalnych Głównego Urzędu Statystycznego

KIS – Klub Integracji Społecznej

KRUS – Kasa Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego

Lekarz POZ – lekarz podstawowej opieki zdrowotnej

MRPiPS – Ministerstwo Rodziny Pracy i Polityki Społecznej

NGO – organizacja pozarządowa

NSP 2021 – Narodowy Spis Powszechny Ludności i Mieszkań 2021

OIK – Ośrodek Interwencji Kryzysowej

OzN – osoba z niepełnosprawnościami

OZPS – Ocena Zasobów Pomocy Społecznej w woj. podlaskim

PCPR – Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie

PFRON – Państwowy Fundusz Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych

PS – Przedsiębiorstwo Społeczne

PUW – Podlaski Urząd Wojewódzki w Białymstoku

SI – Spółdzielnia Inwalidów

SN – Spółdzielnia Niewidomych

ŚDS – Środowiskowy Dom Samopomocy

UE – Unia Europejska

WTZ – Warsztat Terapii Zajęciowej

WUP – Wojewódzki Urząd Pracy w Białymstoku

**Fundusze Europejskie
dla Rozwoju Społecznego**

**Rzeczpospolita
Polska**

**Dofinansowane przez
Unię Europejską**

Projekt „Koordynacja działań w zakresie polityki społecznej w województwie podlaskim” realizowany w ramach
Programu Fundusze Europejskie dla Rozwoju Społecznego 2021-2027 współfinansowanego ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego Plus

---

ZAZ – Zakład Aktywności Zawodowej

ZOL – Zakład Opiekuńczo-Lecznicy

ZPCh – Zakład Pracy Chronionej

ZUS – Zakład Ubezpieczeń Społecznych

Spis treści

Obszar 1. Osoby starsze	5
Obszar 2. Osoby w kryzysie bezdomności	28
Obszar 3. Rodzina i dzieci, w tym dzieci z niepełnosprawnościami.....	46
Obszar 4. Osoby w kryzysie zdrowia psychicznego.....	65
Obszar 5. Osoby z niepełnosprawnościami	80
Spis rysunków.....	110
Spis tabel	113

Obszar 1. Osoby starsze

Zgodnie z definicją zawartą w ustawie z dnia 11 września 2015 r. o osobach starszych (Dz. U. poz. 1705) osoba starsza to osoba, która ukończyła 60 r.ż. (art. 4 ustawy). W analizach demograficznych dotyczących starzenia się ludności często używa się pojęcia wieku poprodukcyjnego, czyli wieku, który uprawnia do przejścia na emeryturę. Aktualnie w Polsce wynosi on najczęściej 60 lat dla kobiet i 65 lat w przypadku mężczyzn. Działania samorządu województwa w zakresie polityki senioralnej są ujęte w „Strategii polityki społecznej województwa podlaskiego do roku 2030”. Proces starzenia się społeczeństwa, który z coraz większym nasileniem obserwujemy w Polsce, ma wymiar nie tylko demograficzny, ale także ekonomiczny i społeczny. Wyrazem tego jest wzrost zapotrzebowania na niektóre usługi publiczne (np. w obszarze ochrony zdrowia, pomocy społecznej), zmniejszenie aktywności zawodowej, zwiększenie wydatków na utrzymanie rosnącej grupy poprodukcyjnej, zmiana struktury siły roboczej, rodziny i gospodarstw domowych. Obecnie zakładanym kierunkiem zmian w systemie usług społecznych jest koncepcja deinstytucjonalizacji, mająca na celu przechodzenie od opieki o charakterze instytucjonalnym do opieki świadczonej w środowisku rodzinnym i społeczności lokalnej.

Sytuacja demograficzna

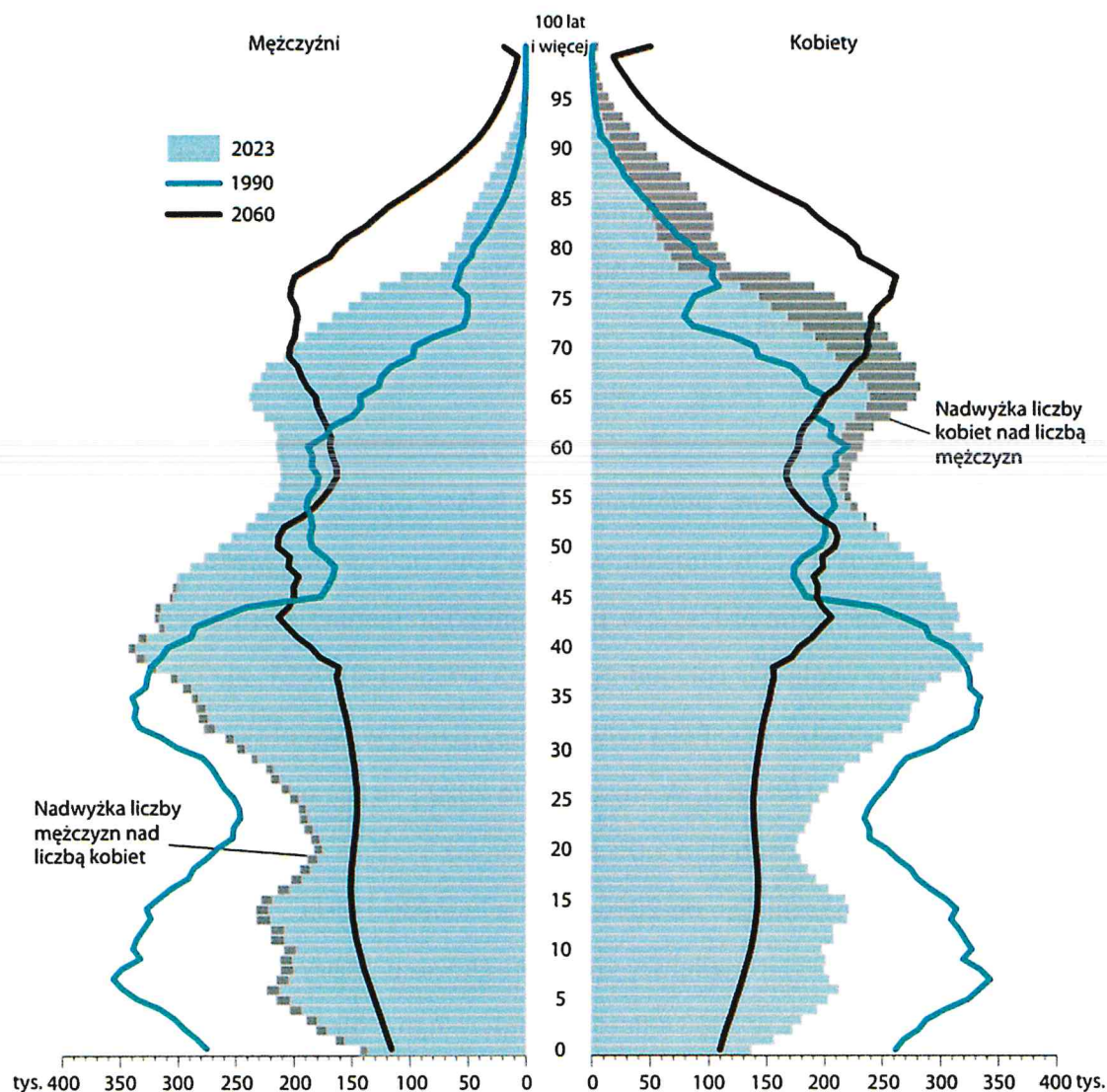
W województwie podlaskim, podobnie jak w Polsce, od lat obserwowany jest proces starzenia się ludności (wzrost liczby i udziału w ogóle populacji osób w wieku 60+ lub 65+). Dodatkowo zwraca się uwagę na proces tzw. podwójnego starzenia się populacji – wzrasta nie tylko liczba i udział w ogólnej liczbie ludności osób w wieku 60+/65+, ale także osób w wieku 80+. W 2023 r. liczba ludności Polski wyniosła 37,6 mln, w tym blisko 9,9 mln stanowiły osoby w wieku 60 lat i więcej (26,3%). W stosunku do 2022 r. liczba osób w wieku senioralnym wzrosła o 96 tys. osób tj. o 1,0%.¹

Wyniki prognozy wskazują, że do 2060 r. liczba ludności Polski zmniejszy się o 6,7 mln. osób (w odniesieniu do 2023 r.). Największy wpływ na ten stan rzeczy będzie miała umieralność (przewiduje się, że w 2060 r. liczba zgonów sięgnie blisko 490 tys.). Będzie to

¹ Informacja o sytuacji osób starszych w Polsce za 2023 r.

konsekwencją między innymi tego, że w wiek największej umieralności systematycznie będą wchodzić roczniki należące do wyżu demograficznego z lat 80 XX wieku – czyli obecni około 40-latkowie. Natomiast wiek emerytalny zaczną osiągać obecni 20-latkowie. Mediana wieku ludności wyniesie ponad 50,25 lata, czyli o ok. 7 lat więcej niż w 2023 r., co oznacza, że połowa mieszkańców Polski będzie miała ponad 50 lat. Prognoza nie przewiduje wzrostu liczby urodzeń, co prawda zakłada wzrost współczynnika dzietności, ale liczebność potencjalnych matek (obecnie są to kilkuletnie dziewczynki) spowoduje, że liczba urodzeń będzie stosunkowo niska (ok. 225 tys. w 2060 r.). Najbardziej zmniejszy się liczba mieszkańców województwa śląskiego, a najmniej pomorskiego i lubuskiego.

Rysunek 1. Piramidy wieku ludności w latach 1990, 2023 i prognoza na 2060 rok

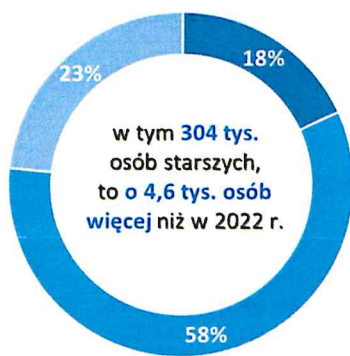
Źródło: Sytuacja demograficzna Polski do 2023 r., GUS

W 2023 r. województwo podlaskie zamieszkiwały 1 138 216 osób, w tym osoby w wieku poprodukcyjnym stanowiły 23,49 % ogółu mieszkańców². Z analizy struktury ludności Podlasia wynika, że zmniejsza się liczba ludności w wieku do 17 roku życia (o 0,14%) i produkcyjnym (o 0,46%), natomiast wzrasta liczba ludności w wieku poprodukcyjnym (o 0,60%).

Rysunek 2. Liczba ludności w woj. podlaskiego w 2023 r.

PODLASKIE
ponad **1,1 mln** mieszkańców w 2023 r.

■ w wieku przedprodukcyjnym ■ w wieku produkcyjnym
■ w wieku poprodukcyjnym

PODLASKIE
wskaźnik starości demograficznej 18,5%

■ 60-64 ■ 65-69 ■ 70-74 ■ 75-79 ■ 80 lat i więcej

Źródło: Opracowanie własne na podstawie roczników statystycznych województwa podlaskiego oraz „Sytuacji demograficznej Polski do 2023 r.”

Według danych Głównego Urzędu Statystycznego³GUS liczba osób starszych w woj. podlaskim w 2023 r. wynosiła 304 271 osób (wzrost o 4 641 w stosunku do roku 2022), w tym: osoby w wieku 60-64 lata – 77 433 (spadek o 2 080), osoby w wieku 65-69 – 75 680 (wzrost o 2 137), osoby w wieku 70-74 – 58 149 (wzrost o 1 399), osoby 75-79 – 37 641 (wzrost o 3 032), osoby 80 lat i więcej – 55 368 (wzrost o 153). Analiza danych wskazuje, że największy wzrost nastąpił w populacji osób w wieku 75-79 lat. W grupach osób w wieku 60-64, nastąpił lekki spadek liczby mieszkańców, co nie wpłynęło na ogólny wzrost liczby osób

² Rocznik Statystyczny Województwa Podlaskiego 2024

³ Rocznik statystyczny województwa podlaskiego 2024

starszych w województwie. Z danych uzyskanych podczas Narodowego Spisu Powszechnego 2021 wynika, że udział osób w wieku 65 lat i więcej w ogólnej liczbie ludności (tzw. wskaźnik starości demograficznej) w województwie podlaskim osiągnął poziom 18,5%, natomiast podczas poprzedniego spisu wynosił 14,7%.

Prognozuje się, iż liczba osób w wieku 60 lat i więcej w województwie podlaskim będzie ulegać systematycznemu zwiększaniu. Do 2050 r. odsetek osób starszych (w wieku 60+) w ogólnej liczbie mieszkańców województwa ulegnie znacznemu wzrostowi i osiągnie wartość 43,1%. Prognozy demograficzne wskazują, że depopulacja oraz starzenie się społeczeństw to kluczowe zmiany, których doświadczać będziemy przez najbliższe dziesięciolecia. Województwo podlaskie jest regionem o wysokim udziale osób w wieku 65+ w populacji ogółem w przekroju terytorialnym. W perspektywie do 2050 r. zgodnie z prognozą będzie jednym z trzech regionów o najwyższym odsetku osób w wieku 65+ (obok województwa opolskiego i świętokrzyskiego).⁴

Sytuacja ekonomiczna

Srebrna gospodarka jako koncepcja ukierunkowana na zagospodarowanie zasobu i potencjału drzemącego w osobach starszych, ma na celu z jednej strony przyczynić się do poprawy sytuacji na rynku pracy poprzez wzrost i wydłużenie aktywności zawodowej seniorów, zaś z drugiej strony akcentuje szanse na rozwój nowych segmentów rynku ukierunkowanych na zaspokajanie potrzeb seniorów. Osoby bezrobotne w starszych grupach wiekowych są w trudniejszej sytuacji zatrudnieniowej na rynku pracy.

Zgodnie z danymi „Sytuacji osób starszych w Polsce w 2023 r.” najwyższym odsetkiem pracujących wśród osób w wieku 60–89 lat, podobnie jak rok wcześniej, charakteryzowało się województwo mazowieckie. Wskaźnik zatrudnienia ukształtował się w tym województwie na poziomie 18,4%. Kolejne miejsca, pod względem wysokości tego wskaźnika, zajęły województwa: podlaskie (17,4%), dolnośląskie (17,2%) i lubuskie (17,0%). Najniższy udział pracujących w grupie osób w wieku 60–89 lat odnotowano w województwach śląskim (12,3%) i podkarpackim (12,0%).

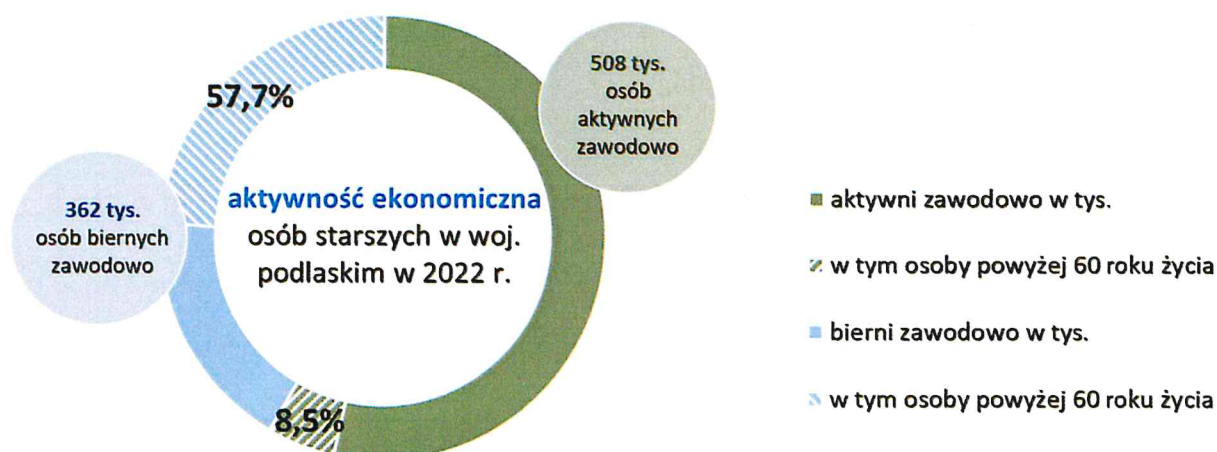
⁴ GUS: <https://bialystok.stat.gov.pl/publikacje-i-foldery/ludnosc/prognoza-demograficzna-na-lata-2014-2050-dla-wojewodztwa-podlaskiego,1,1.html>

W 2022 r. województwie podlaskim na 508 tys. osób aktywnych zawodowo, 43 tys. – czyli 8,5% - to osoby powyżej 60 roku życia (o 0,5% więcej niż w 2021 r.). Osób biernych zawodowo jest ogółem 362 tys. z czego 229 tys. (57,7%) to osoby powyżej 60 roku życia. W stosunku do roku 2021 liczba ta wzrosła o 1,5 %. Głównym powodem braku aktywności zawodowej osób w wieku 60+ jest emerytura, na której jest w roku objętym sprawozdaniem było 140 tys. osób (o 6 tys. więcej do 2021 r.), w drugiej kolejności jest choroba i niepełnosprawność – 10 tys. osób (12 tys. osób w 2021 r.).⁵

W Polsce w końcu grudnia 2023 r. w urzędach pracy zarejestrowanych było 51,6 tys. osób w wieku 60 lat i więcej. Udział bezrobotnych seniorów w ogólnej liczbie zarejestrowanych bezrobotnych wyniósł 6,5% i był zbliżony do wartości tego wskaźnika z lat poprzednich. Wśród zarejestrowanych bezrobotnych w wieku 60 lat i więcej przeważali mieszkańcy miast, których odsetek wyniósł 57,1%.⁶

Rysunek 3. Aktywność ekonomiczna osób starszych w woj. podlaskim w 2022 r.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych PUW

W woj. podlaskim w 2022 r. świadczenia emerytalne z ZUS pobierało 168 131 osób (ponad 6,7 tys. więcej niż w 2021 r.), natomiast rentę z tytułu niezdolności do pracy, w tym rentę rodzinną 39 485 osób (ok. 1,3 tys. mniej). Z KRUS emeryturę pobiera 56,7 tys. osób (o

⁵ Informacja o sytuacji osób starszych w województwie podlaskim za rok 2022 <https://puw.bip.gov.pl/informacje-o-sytuacji-osob-starszych-w-wojewodztwie-podlaskim/informacja-o-sytuacji-osob-starszych-w-wojewodztwie-podlaskim-za-rok-2023.html>

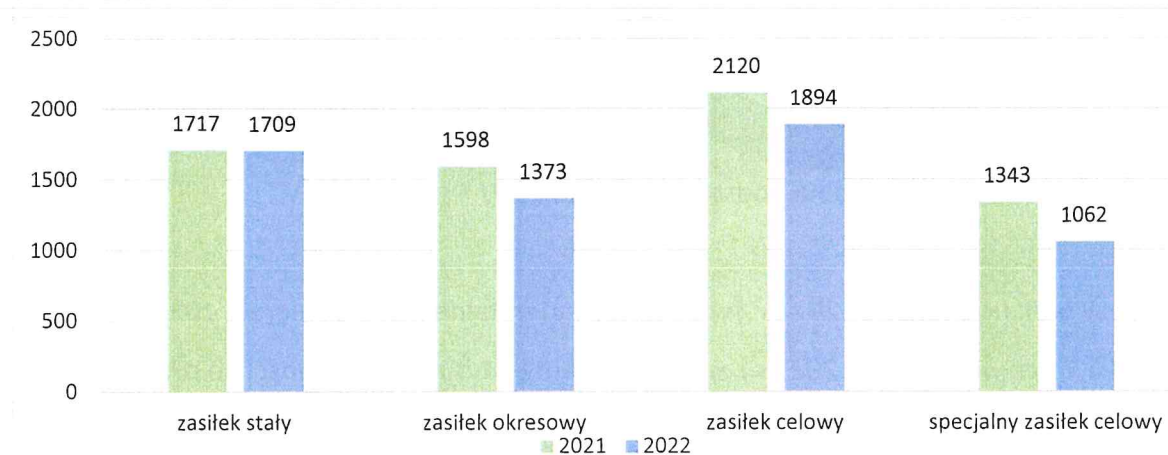
⁶ Dane MRPiPS. Według ustawy o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy, jako bezrobotne mogą być zarejestrowane kobiety w wieku 18–59 lat i mężczyźni w wieku 18–64 lata. Dodatkowo na mocy ustawy o pomocy obywatelom Ukrainy w związku z konfliktem zbrojnym na terytorium tego państwa, jako osoby bezrobotne lub poszukujące pracy mogą być zarejestrowani obywatele Ukrainy w wieku 18 lat i więcej, bez względu na płeć.

3,3 tys. mniej niż w 2021 r.), rentę z tytułu niezdolności do pracy – 11 tys. osób (o 0,2 tys. mniej), a rentę rodzinną 2,9 tys. osób.

W 2023 r. przeciętna miesięczna emerytura w Polsce brutto z ZUS wyniosła 3389 zł i wzrosła w porównaniu z rokiem poprzednim o 17,3%. Najwyższa jej wartość wystąpiła w województwie śląskim (3950 zł), a najniższa w podkarpackim (3058 zł). W województwie podlaskim średnia emerytura brutto wynosiła 3083 zł – o 307 zł poniżej przeciętnej. Natomiast przeciętna miesięczna emerytura i renta brutto rolników indywidualnych osiągnęła wartość 1847 zł i była wyższa o 23,1% w stosunku do 2022 r. Przeciętna emerytura z KRUS wyniosła 1859 zł, tj. o 23,3% więcej niż rok wcześniej, a renta z tytułu niezdolności do pracy – 1682 zł (wzrost o 23,7%). Najwyższą przeciętną emeryturę rolników indywidualnych odnotowano w województwie lubuskim (2022 zł), natomiast najniższą w województwie wielkopolskim (1823 zł). W województwie podlaskim przeciętna emerytura KRUS wynosiła niewiele poniżej średniej krajowej tj. 1843 zł brutt.⁷

Świadczenie pieniężne w formie zasiłku stałego w roku 2022 pobierało 1 709 osób starszych, zasiłek okresowy przyznano 1 373 osobom, zasiłek celowy przyznano 1 894 seniorom, a specjalny zasiłek celowy 1 062⁸.

Rysunek 4. Świadczenia pieniężne przyznane osobom starszym w woj. podlaskim w latach 2021-2022

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych PUW

⁷ Sytuacja osób starszych w Polsce w 2023 r.

⁸ Informacja o sytuacji osób starszych w województwie podlaskim za rok 2022 <https://puw.bjp.gov.pl/informacje-o-sytuacji-osob-starszych-w-województwie-podlaskim/informacja-o-sytuacji-osob-starszych-w-województwie-podlaskim-za-rok-2023.html>

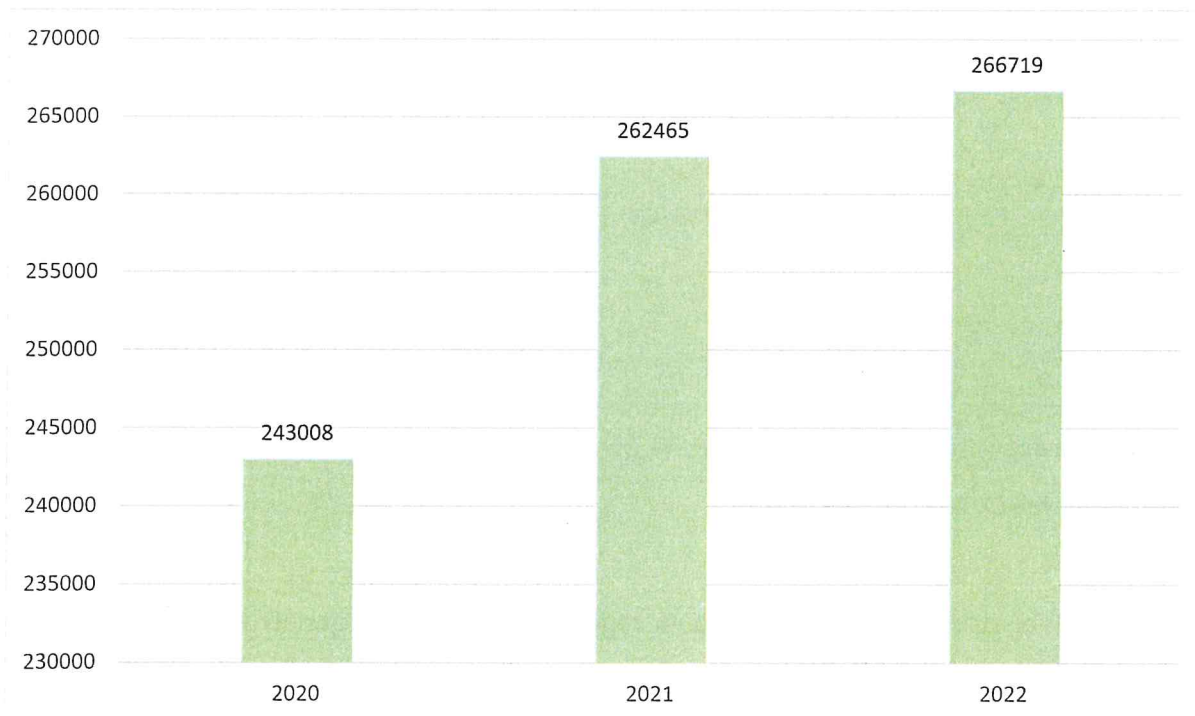

Sytuacja zdrowotna

Z analizy danych dotyczących stanu zdrowia osób starszych w województwie podlaskim, zawartych w Karcie Wojewódzkiej, będącej załącznikiem do „Informacji o sytuacji osób starszych w województwie podlaskim za rok 2022”⁹ wynika, iż dominującymi schorzeniami osób starszych były przede wszystkim choroby układu krążenia/nadciśnienie samoistne (111 tys. osób), cukrzyca insulinozależna (39 tys.), ostre zakażenia górnych dróg oddechowych (31 tys.), zmiany zwyrodnieniowe kręgosłupa (31 tys.) oraz zwyrodnienia wielostawowe (27 tys.). Natomiast w połowie przypadków główną przyczyną zgonów są choroby układu krążenia a w 26% nowotwory.

Czynną opieką lekarza podstawowej opieki zdrowotnej objętych zostało 266 719 osób starszych (wzrost o 4 254 osób).

Rysunek 5. Liczba osób starszych objętych czynną opieką lekarza POZ

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych PUW

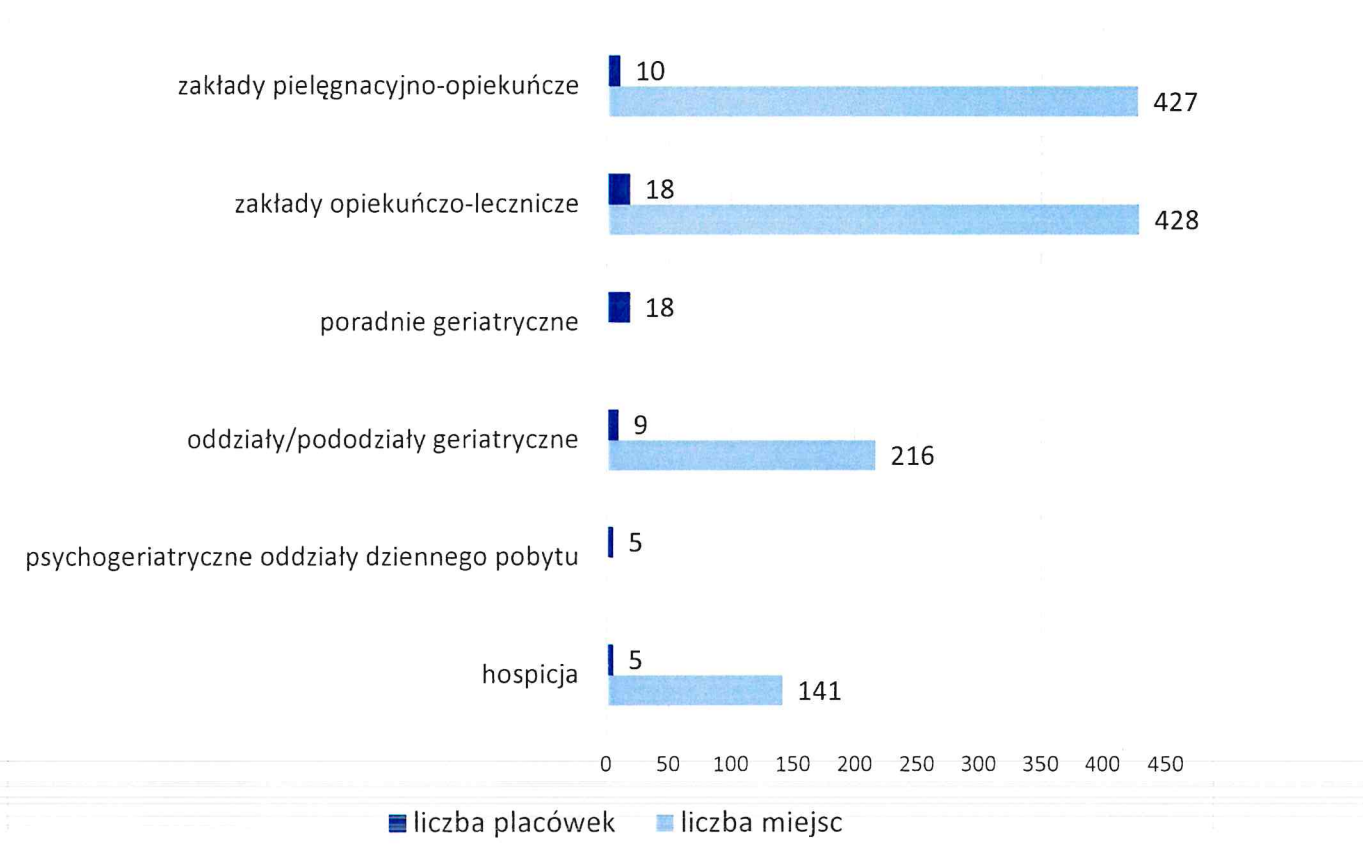
W woj. podlaskim w 2023 r., tak jak i w roku poprzednim, istniało łącznie 65 placówek służby zdrowia skierowanych do osób starszych, w tym: 10 zakładów pielęgnacyjno-

⁹ ibidem

opiekuńczych i 18 ZOL-i z ok. 430 miejscami, 18 poradni geriatrycznych, 9 oddziałów i pododdziałów oferujących 216 miejsc, 5 psychogeriatrycznych oddziałów pobytu dziennego oraz 5 hospicjów z 141 miejscami.

Rysunek 6. Infrastruktura zdrowotna dla osób starszych w woj. podlaskim w 2023 r.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych PUW oraz Rejestru Podmiotów Wykonujących Działalność Leczniczą

Zmniejszyła się kadra medyczna. W regionie było 6 lekarzy geriatrów (w 2022 r. było ich 8), 38 pielęgniarek geriatrycznych (mniej o 9), pielęgniarek opieki długoterminowej było 210 (spadek o 32 osoby) a pielęgniarek opieki paliatywnej w 2023 r. było 92 – mniej o 3¹⁰.

¹⁰ Dane PUW

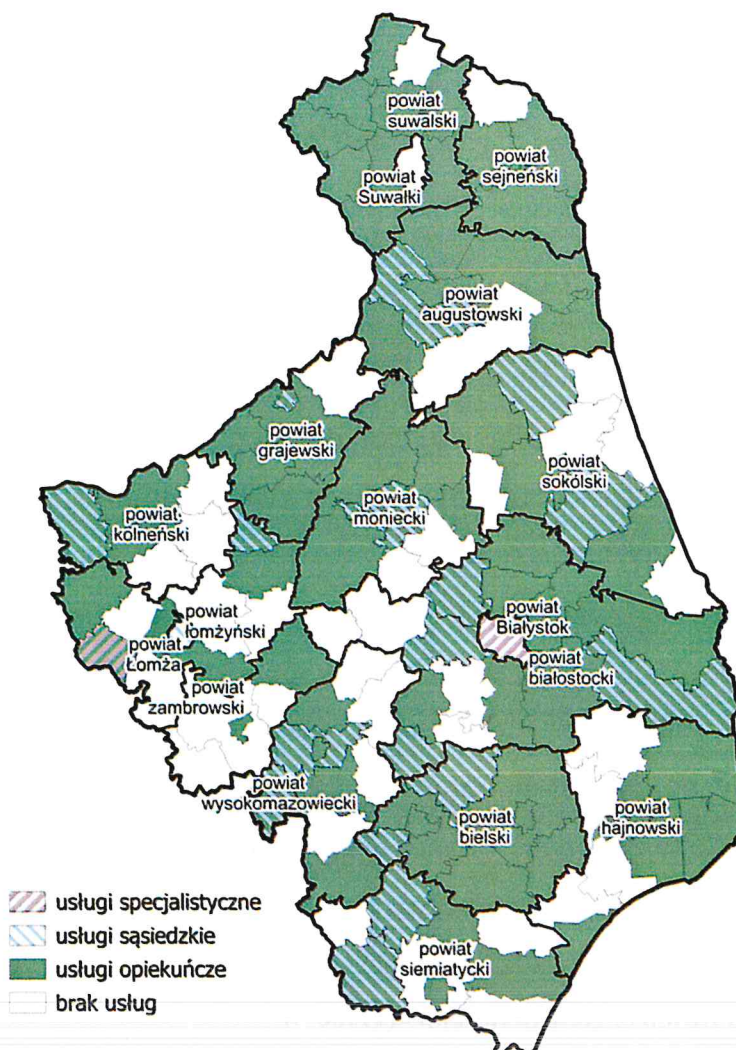
Usługi opiekuńcze, specjalistyczne i sąsiedzkie

Usługi opiekuńcze lub specjalistyczne usługi opiekuńcze przysługują osobie samotnej, która z powodu wieku, choroby lub innych przyczyn wymaga pomocy innych osób, a jest jej pozbawiona. Mogą być przyznane również osobie, która wymaga pomocy innych osób, a rodzina, a także wspólnie niezamieszkujący małżonek, wstępni, zstępni nie mogą takiej pomocy zapewnić.

W 2024 r. na terenie woj. podlaskiego ponad 31% gmin w ogóle nie realizowało usług opiekuńczych, specjalistycznych czy sąsiedzkich. Zgodnie ze sprawozdaniami MPiPS w regionie 78 gmin realizowało usługi opiekuńcze. Wsparciem objęto 2 163 rodziny (o 71 rodzin więcej). Kwota świadczeń wynosiła prawie 15,3 mln zł. Usługi specjalistyczne natomiast były realizowane w m. Białystok oraz gminie Miastkowo. Na 19 osób objętych wsparciem przeznaczono 16,5 tys. zł.

Od 1 listopada 2023 r. nową formą pomocy społecznej są usługi sąsiedzkie, polegające na odpłatnej pomocy świadczonej przez osoby zamieszkujące w pobliżu, osobom starszym, chorym lub z niepełnosprawnościami, które zmagają się z trudnościami w samodzielnym funkcjonowaniu. Usługi te są organizowane i finansowane przez gminę, a ich celem jest umożliwienie seniorom i innym potrzebującym osobom pozostania w swoim środowisku domowym. W woj. podlaskim w 2024 r. usługi sąsiedzkie realizowało 18 gmin oraz m. Łomża. Pomoc uzyskały 94 osoby w kwocie prawie 300 tys. zł.

Rysunek 7. Usługi opiekuńcze, specjalistyczne i sąsiedzkie w woj. podlaskim w 2024 r.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z MPiPS

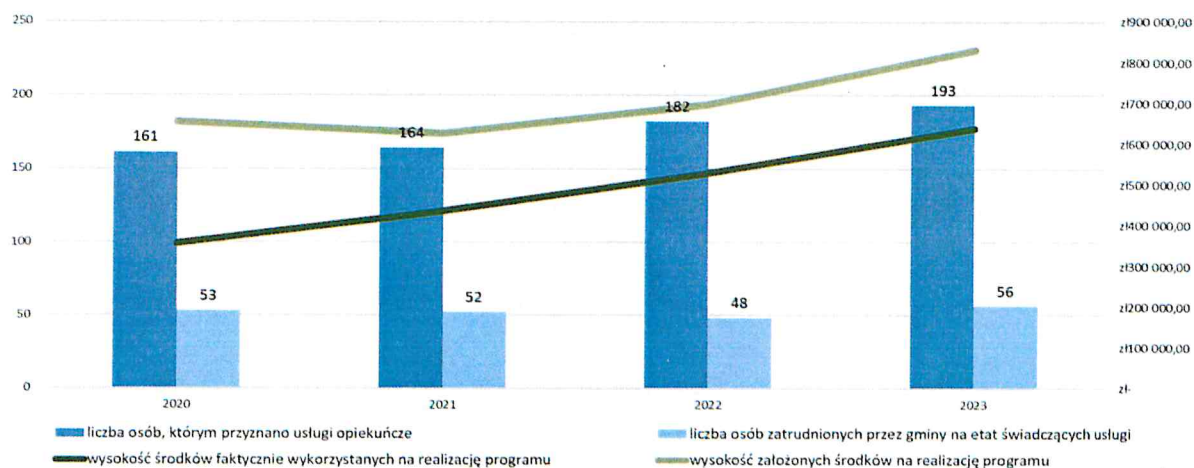
Program „Opieka75+”

Formą finansowego wsparcia gmin w realizacji zadania własnego określonego w art. 17 ust. 1 pkt 11 ustawy o pomocy społecznej, tj. świadczenia usług opiekuńczych, w tym specjalistycznych usług, w miejscu zamieszkania, z wyłączeniem specjalistycznych usług opiekuńczych dla osób z zaburzeniami psychicznymi jest program „Opieka 75+”. Zgodnie z założeniami Programu wsparcie finansowe dla gmin udzielane jest na podstawie art. 115 ust. 1 ustawy o pomocy społecznej, przy czym wysokość dotacji celowej z budżetu państwa nie mogła przekroczyć 50% kosztów realizacji zadania. Celem Programu jest poprawa dostępności do usług opiekuńczych, w tym specjalistycznych usług opiekuńczych dla osób w

wieku 75 lat i więcej, które są osobami samotnymi (zgodnie z art. 6 pkt 9 ustawy o pomocy społecznej), lub są osobami samotnie gospodarującymi (zgodnie z art. 6 pkt 10 ustawy o pomocy społecznej) a także tych, które pozostają w rodzinie.

Rysunek 8. Realizacja Programu "Opieka 75+" w woj. podlaskim w latach 2020-2023

Źródło: Opracowanie własne na podstawie „Analizy stanu i skuteczności pomocy społecznej w województwie podlaskim za 2023 rok”

W 2023 r. w województwie podlaskim Program „Opieka 75+” realizowało 13 gmin analogicznie jak w 2022 r. Z roku na rok wzrasta liczba osób, którym przyznano usługi opiekuńcze. W 2023 r. wsparciem objęto 193 osoby w wieku 75 lat i więcej. W tym celu gminy zatrudniły na etat 56 osób. Na realizację Programu zakładano ok. 830 tys. zł. Gminy faktycznie wykorzystywały ok. 77% zakładanych środków, czyli ok. 640 tys. zł.

Kluby seniora oraz dzienne domy seniora

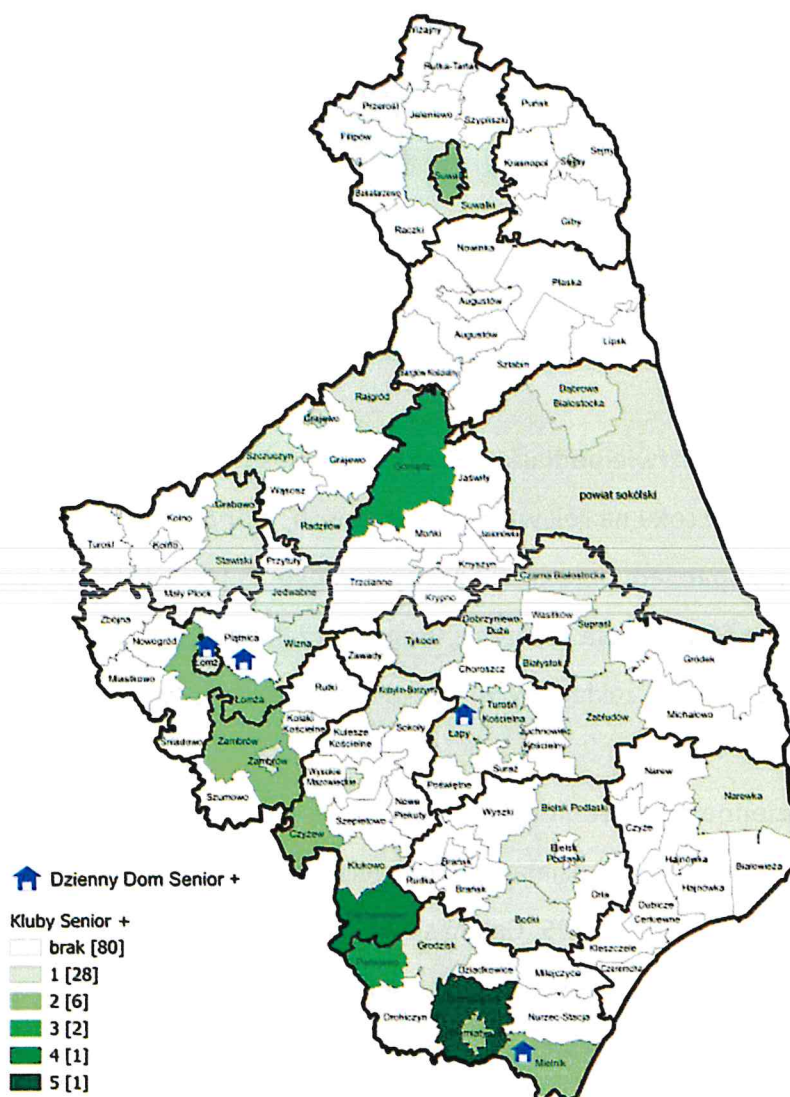
Inną formą wsparcia gmin w działaniach na rzecz osób starszych jest Program Wieloletni „Senior +” na lata 2021-2025. Celem strategicznym Programu jest wsparcie seniorów (nieaktywnych zawodowo osób w wieku 60+), poprzez dofinansowanie działań jednostek samorządu terytorialnego szczebla gminnego, powiatowego oraz wojewódzkiego, w rozwoju na ich terenie sieci Dziennych Domów „Senior+” i Klubów „Senior+” oraz poprzez wsparcie funkcjonowania już istniejących placówek utworzonych w ramach Programu, gdzie seniorzy korzystają m.in. z oferty kulturalnej, rekreacyjnej i edukacyjnej. Celem operacyjnym

Projekt „Koordynacja działań w zakresie polityki społecznej w województwie podlaskim” realizowany w ramach Programu Fundusze Europejskie dla Rozwoju Społecznego 2021-2027 współfinansowanego ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego Plus

Programu jest zapewnienie wsparcia seniorom – osobom nieaktywnym zawodowo w wieku 60 lat i więcej – poprzez umożliwienie im korzystania z oferty na rzecz społecznej aktywności, a także obejmującej usługi w zakresie aktywności ruchowej lub kinezyterapii, oferty edukacyjnej, kulturalnej, rekreacyjnej i opiekuńczej – w zależności od potrzeb stwierdzonych w środowisku lokalnym. W ramach Programu udostępniana jest seniorom infrastruktura pozwalająca na aktywne spędzanie wolnego czasu, a także zaktywizowanie i zaangażowanie seniorów w działania samopomocowe i na rzecz środowiska lokalnego.

Rysunek 9. Kluby seniora oraz Dnienne Domy Seniora w woj. podlaskim w 2024 r.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych PUW

W regionie prężnie rozwijają się Kluby Senior +. Jeszcze w 2021 r. funkcjonowało 48 klubów. Na koniec 2024 roku istniało już 56 Klubów Senior+ z ok. 1 140 miejscami. Nowe kluby przybyły w gminie Zabłudów, Perlejewo oraz Ciechanowiec, natomiast przestał funkcjonować jeden z klubów w gminie Boćki. W 2024 r. funkcjonowały także 4 Dzielne Domy Senior+ w gminie Mielnik, Łapy, Piątnica oraz m. Łomża. Łączenie oferują 120 miejsc.

Domy Pomocy Społecznej

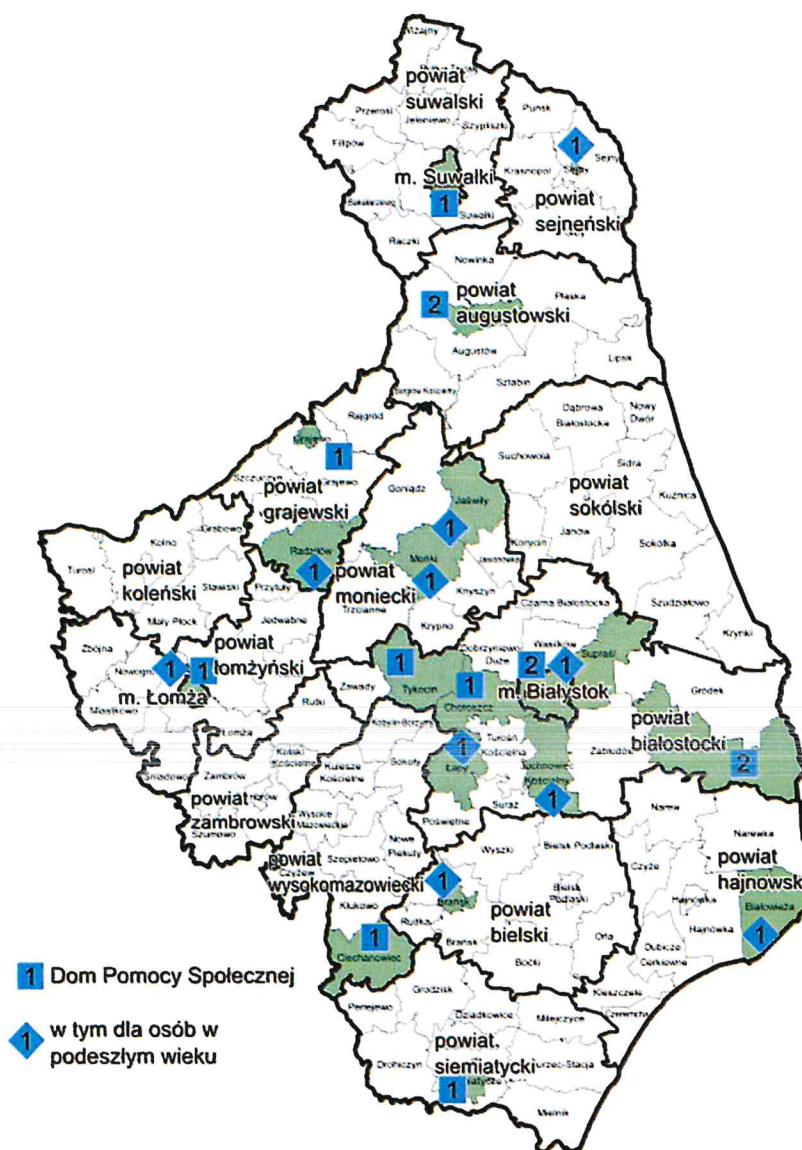
Domy pomocy społecznej świadczą usługi bytowe, opiekuńcze, wspomagające i edukacyjne na poziomie obowiązującego standardu, w zakresie i formach wynikających z indywidualnych potrzeb osób w nim przebywających, a organizacja, zakres i poziom usług świadczonych przez dom uwzględnia w szczególności wolność, intymność, godność i poczucie bezpieczeństwa mieszkańców domu oraz stopień ich fizycznej i psychicznej sprawności.

W województwie podlaskim w roku 2023, w porównaniu z rokiem 2022 liczba DPS-ów nie zmieniła się i na dzień 31.12.2023 r. wynosiła 23. Są to: 1 dom o zasięgu regionalnym, 20 domów o zasięgu powiatowym i 2 domy o zasięgu gminnym. Domy pomocy społecznej, zgodnie z art. 56 ustawy o pomocy społecznej przeznaczone były dla:

- osób w podeszłym wieku – 3 domy, 80 miejsc,
- osób przewlekle somatycznie chorych – 3 domy, 444 miejsca,
- osób przewlekle psychicznie chorych – 4 domy, 627 miejsc,
- dorosłych niepełnosprawnych intelektualnie – 1 dom, 120 miejsc,
- dzieci i młodzieży niepełnosprawnych intelektualnie – 3 domy, 169 miejsc,
- osób w podeszłym wieku oraz osób przewlekle somatycznie chorych – 5 domów na 456 miejsc,
- osób w podeszłym wieku (12 miejsc) oraz niepełnosprawnych fizycznie (4 miejsca – 1 dom, 16 miejsc,
- osób dorosłych niepełnosprawnych intelektualnie (68 miejsc) oraz dzieci i młodzieży niepełnosprawnych intelektualnie (41 miejsc) – 1 dom – łącznie 109 miejsc,

- osób dorosłych niepełnosprawnych intelektualnie (168 miejsc) oraz dzieci i młodzieży niepełnosprawnych intelektualnie (102 miejsca) z filią dla osób przewlekle psychicznie chorych (36 miejsc) – 1 dom, łącznie na 306 miejsc,
- osób w podeszłym wieku (30 miejsc) z filią dla osób przewlekle psychicznie chorych (20 miejsc) – 1 dom, łącznie 50 miejsc.

Rysunek 10. Domy Pomocy Społecznej w woj. podlaskim w 2023 r.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych PUW

Na koniec 2023 r. w ww. DPS przebywało 2347 mieszkańców tj. o 27 więcej niż na koniec roku 2022 (2320 mieszkańców). łącznie w 2023 r. w domach pomocy społecznej zostało

umieszczonych 400 osób tj. Było to o 47 osób więcej niż w 2022 r., kiedy umieszczono 353 osoby, jednakże mniej niż w roku 2021 r., kiedy w DPS umieszczono 411 osób.

Według stanu na dzień 31 grudnia 2023 r., na umieszczenie w DPS oczekiwało 140 osób, tj. o 6 osób mniej, niż w roku ubiegłym, w którym na umieszczenie oczekiwały łącznie 146 osób. Najwięcej osób oczekiwało na umieszczenie w domu przeznaczonym dla osób przewlekle somatycznie chorych tj. 59 osób. W roku 2023 można zaobserwować spadek osób oczekujących na umieszczenie ww. typie domu. W roku 2022 oczekiwało 77 osób, w roku 2021 – 48 osób, w 2020 - 63 osoby. W dalszym ciągu obserwuje się spadek w liczbie osób oczekujących na umieszczenie w domu dla osób przewlekle psychicznie chorych – w roku 2023 było to 30 osób, w roku 2022- 34 osoby, w 2021- 37 osób, w 2020- 97 osób. W dalszym ciągu wzrasta liczba osób oczekujących na umieszczenie w domu dla osób w podeszłym wieku tj. 33 osoby, gdzie w roku 2022 oczekiwały 23 osoby, w 2021 r.- 14 osób, w 2020 r. - 24 osoby. Podobne zjawisko obserwuje się w liczbie osób oczekujących na przyjęcie do domu pomocy społecznej przeznaczonego dla osób dorosłych niepełnosprawnych intelektualnie – w roku 2023 – 14 osób, w roku 2022 - 8 osób, w roku 2021- 3 osoby, w roku 2020 - 2 osoby. Liczba osób oczekujących na umieszczenie w domu dla dzieci i młodzieży niepełnosprawnych intelektualnie (4) w roku 2023 nie zmieniła się w stosunku do roku 2022, gdzie na umieszczenie oczekiwały także 4 osoby, a dwa lata z rzędu wcześniej (2021 i 2020) nikt nie oczekiwał na przyjęcie do domu ww. typu. W dalszym ciągu brak jest osób oczekujących na umieszczenie w domu dla osób niepełnosprawnych fizycznie.

Zgodnie ze sprawozdaniem MRIPS-05 w roku 2023 r. 11 osób powróciło do rodzin, w roku 2022 - 23 osoby, w 2021 r. - 28 osób, usamodzielniało się 19 osób, w roku 2022 także 19 osób, a w roku 2021 r.- 3 osoby; zaś do innych placówek zostało przeniesionych 75 osób, w roku 2022 r.- 79 osób, w roku 2021- 35 osób.¹¹

Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Białymstoku przeprowadził badanie „Domy Pomocy Społecznej z województwa podlaskiego w kontekście usamodzielnienia mieszkańców i procesu deinstytucjonalizacji”. Z badania wynika, iż w regionie przedstawiciele opieki instytucjonalnej nad osobami zależnymi w sposób bardzo ograniczony widzą możliwość usamodzielniania się ich podopiecznych: 33% respondentów nie widzi w ogóle takiej

¹¹ Analiza stanu i skuteczności pomocy społecznej w województwie podlaskim za 2023 rok

możliwości, pozostali wskazują na możliwość usamodzielnienia się jedynie 5% mieszkańców. Jako grupę osób, która nie ma możliwości usamodzielnienia się wskazano dzieci i młodzież z niepełnosprawnością intelektualną. Największe możliwości usamodzielnienia się wg respondentów rokuję osoby z niepełnosprawnościami fizycznymi, uzależnione od alkoholu i w podeszłym wieku. Mniejsze możliwości mają osoby, które są w podeszłym wieku i jednocześnie przewlekłe chore somatycznie lub psychicznie oraz dorośli z niepełnosprawnościami intelektualnymi. W ciągu roku osoby, które opuszczają placówki opieki instytucjonalnej, stanowią 2,5% ogółu mieszkańców. Respondenci podkreślają istotne znaczenie wsparcia rodziny i osób najbliższych w procesie usamodzielniania się. Dotychczasowe doświadczenia z osobami, które opuściły placówkę wskazują, iż 18% z nich, z uwagi na brak kontaktów z rodziną bądź powstałe konflikty powróciło do DPS. Respondenci wskazali szereg usług, jakie należy zabezpieczyć w środowisku osobom, które mogłyby opuścić w przyszłości DPS. Najwięcej odpowiedzi dotyczyło usług związanych z dużym wsparciem w podstawowych czynnościach codziennych (np. nadzór nad przyjmowaniem leków, pomoc w higienie i praniu, mieszkanie chronione). W dalszej kolejności wskazywano usługi opiekuńcze, usługi asystenta osoby niepełnosprawnej, częste wizyty lekarskie, przygotowanie i dowożenie posiłków, dzienny dom pomocy/klub seniora. Respondenci badania wskazują na potrzebę zmian w systemie opieki nad osobami niesamodzielnymi. Wskazują jednak bardziej na zmiany związane z deficytami występującymi w tym obszarze: braki kadrowe, potrzebę doskonalenia kadr, sytuację finansową związaną ze świadczeniem usług opiekuńczych.¹²

Placówki zapewniające całodobową opiekę

Placówki świadczące przez całą dobę usługi opiekuńcze zapewniające: udzielanie pomocy w podstawowych czynnościach życiowych, pielęgnację, opiekę higieniczną, niezbędną pomoc w załatwianiu spraw osobistych, kontakty z otoczeniem oraz usługi bytowe w zakresie: miejsca pobytu, żywienia, utrzymania czystości.

Z roku na rok wzrasta liczba miejsc w placówkach całodobowych. Obecnie w regionie funkcjonują 24 placówki zapewniające całodobową opiekę osobom niepełnosprawnym,

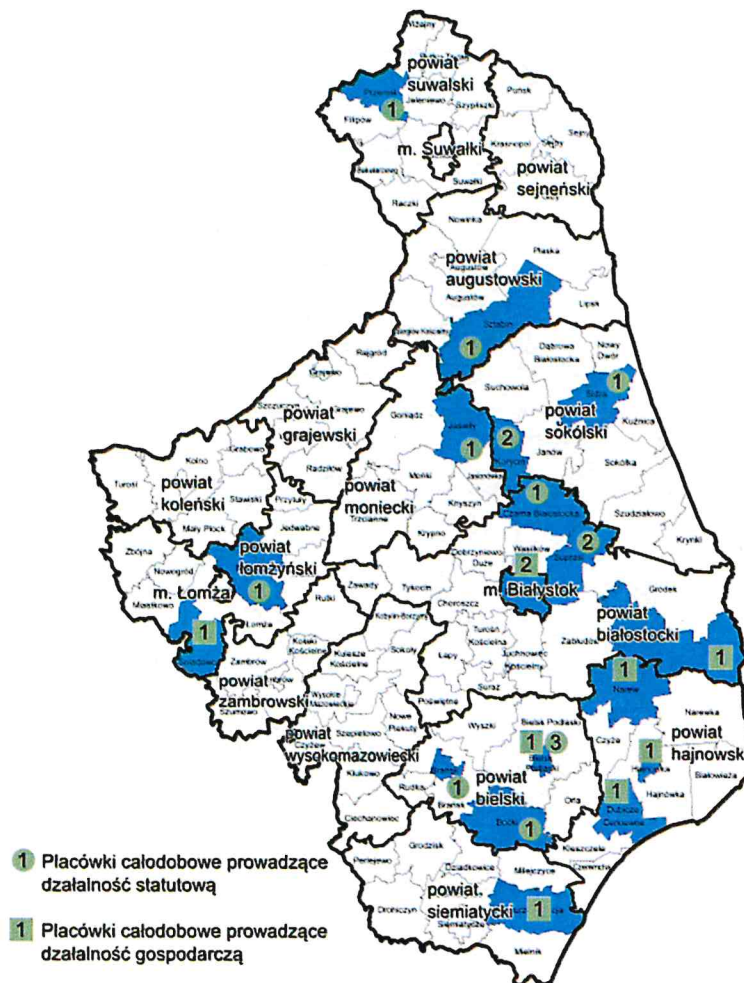
¹² „Domy Pomocy Społecznej z województwa podlaskiego w kontekście usamodzielnienia mieszkańców i procesu deinstytucjonalizacji”, ROPS w Białymstoku

Projekt „Koordynacja działań w zakresie polityki społecznej w województwie podlaskim” realizowany w ramach Programu Fundusze Europejskie dla Rozwoju Społecznego 2021-2027 współfinansowanego ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego Plus

przewlekłe chromym lub w podeszłym wieku, łącznie oferując 1 017 miejsc. W przeciągu roku ta liczba wzrosła o 54 miejsca. W ramach działalności statutowej było prowadzonych 9 placówek, które posiadały 329 miejsc i 15 placówek w ramach działalności gospodarczej oferujących 688 miejsc. W 2025 r. roku powstała jedna nowa placówka Dom Opieki Nowe Życie w Białymstoku z liczbą 46 miejsc. Najwięcej placówek znajduje się w powiecie bielskim i białostockim. Natomiast w 7 powiatach, w tym 2 miastach grodzkich Suwałki i Łomża takie placówki nie funkcjonują. Miesięczny koszt w prywatnych DPS-ach przekracza 6-8 tys. zł – to więcej niż średnia emerytura.

Rysunek 11. Placówki zapewniające całodobową opiekę w woj. podlaskim w 2024 r.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych PUW

Rodzinne domy pomocy

W przypadku braku możliwości zapewnienia usług opiekuńczych w miejscu zamieszkania, gmina może tworzyć rodzinne domy pomocy. Jest to forma usług opiekuńczych i bytowych świadczonych całodobowo przez osobę fizyczną lub organizację pożytku publicznego dla nie mniej niż trzech i nie więcej niż ośmiu zamieszkujących wspólnie osób wymagających z powodu wieku lub niepełnosprawności wsparcia w tej formie. Jako kameralne placówki przeznaczone dla nie więcej niż 8 osób wpisują się w realizację idei deinstytucjonalizacji usług pomocy społecznej.

Rysunek 12. Rodzinne domy pomocy w woj. podlaskim w 2023 r.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych PUW

Na terenie województwa podlaskiego w 2023 r. funkcjonowało 8 rodzinnych domów pomocy społecznej na 59 rodzinnych domów pomocy funkcjonujących w całej Polsce (w 2022 r. również funkcjonowało 8 domów), tj.: na terenie miasta Łomża (liczba jednostek - 3, liczba miejsc - 24, liczba osób korzystających - 24), na terenie gminy Łomża (liczba jednostek - 1, liczba miejsc - 8, liczba osób korzystających - 8), na terenie gminy Zbójna (liczba jednostek - 2, liczba miejsc - 16, liczba osób korzystających - 16), na terenie gminy Tykocin (liczba jednostek - 1, liczba miejsc - 3, liczba osób korzystających - 2).¹³

Mieszkania wspomagane i treningowe

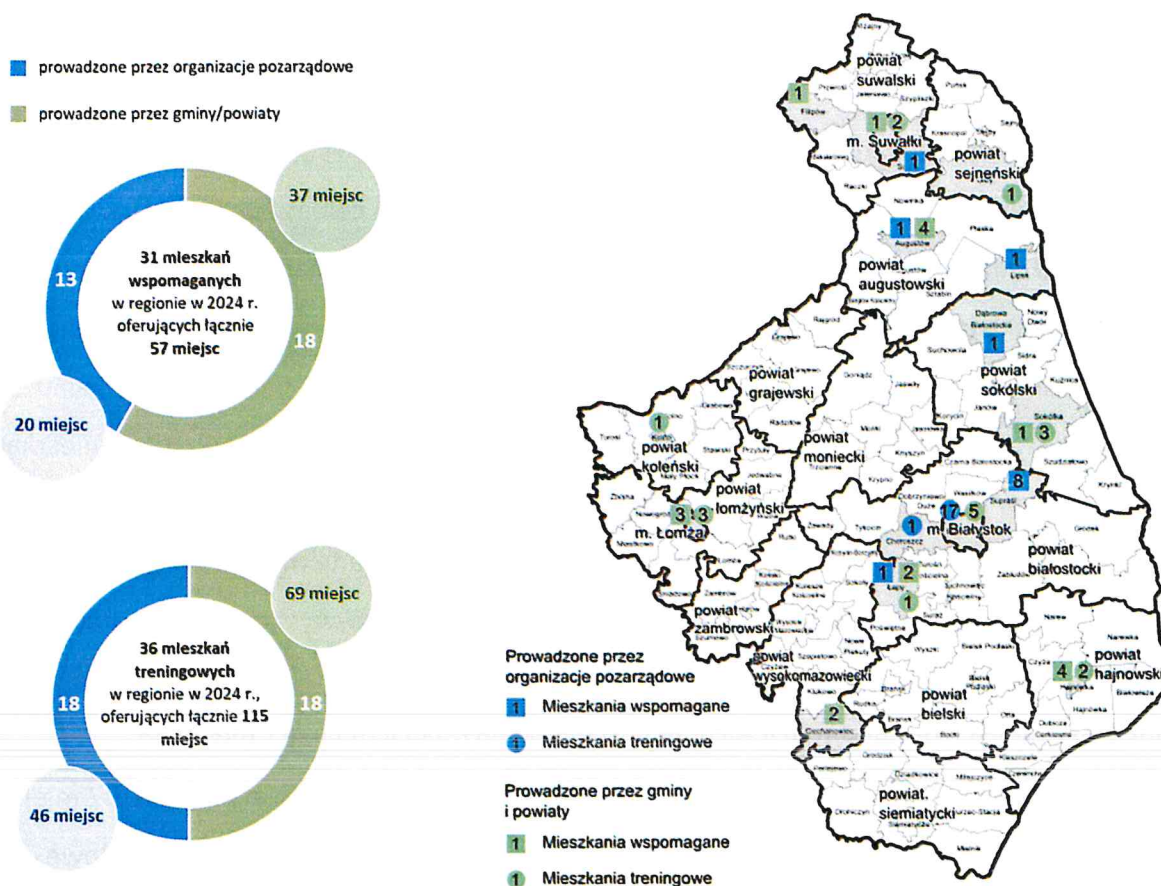
Formy wsparcia w ramach pomocy społecznej, których celem jest przygotowanie osób do samodzielnego życia lub pomoc w jego prowadzeniu. Mieszkania te stanowią pomost między opieką instytucjonalną a samodzielnym zamieszkiwaniem w środowisku lokalnym. Mieszkanie treningowe to miejsce, gdzie osoby, które potrzebują wsparcia w nabywaniu umiejętności samodzielnego życia, mogą je rozwijać i doskonalić. Celem pobytu w mieszkaniu treningowym jest przygotowanie do niezależnego funkcjonowania w społeczeństwie, a wsparcie jest zazwyczaj udzielane na czas określony. Mieszkania te mogą być wykorzystywane przez osoby opuszczające placówki opiekuńczo-wychowawcze, młodzieżowe ośrodki wychowawcze, zakłady dla nieletnich, a także osoby z niepełnosprawnościami czy doświadczające trudnej sytuacji życiowej. W województwie istnieje 31 mieszkań wspomaganych, w tym 18 mieszkań prowadzonych przez gminy i powiaty z liczbą 37 miejsc. W regionie mamy także 13 mieszkań prowadzonych przez organizacje pozarządowe posiadających 20 miejsc. W sumie mieszkania wspomagane oferują 57 miejsc.

Mieszkanie wspomagane natomiast, to forma wsparcia dla osób, które potrzebują pomocy w codziennym funkcjonowaniu, ale nie wymagają stałej, całodobowej opieki. W mieszkaniu wspomagany świadczone są usługi bytowe, praca socjalna oraz pomoc w wykonywaniu czynności niezbędnych w codziennym funkcjonowaniu. Celem jest utrzymanie lub rozwijanie niezależności osoby na poziomie jej psychofizycznych możliwości. Pobyt w mieszkaniu wspomagany może być przyznany na czas określony, a w przypadku osób z niepełnosprawnościami i w szczególnie uzasadnionych przypadkach – na czas nieokreślony.

¹³ Analiza stanu i skuteczności pomocy społecznej w województwie podlaskim za 2023 rok

Na Podlasiu funkcjonuje 36 mieszkań treningowych ze 115 miejscami. Połowa mieszkań prowadzonych jest przez samorząd zaś druga połowa przez organizacje. Mieszkania treningowe prowadzone przez gminy i powiaty dysponują 69 miejscami, zaś te przez organizacje mają łącznie 46 miejsc.

Rysunek 13. Mieszkania treningowe i wspomagane w woj. podlaskim w 2024 r.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych PUW

Program „Opieka wytchnieniowa”

Głównym celem Programu jest wsparcie członków rodzin lub opiekunów sprawujących bezpośrednią opiekę nad dziećmi z orzeczeniem o niepełnosprawności i osobami ze znacznym stopniem niepełnosprawności oraz orzeczeniami równoważnymi poprzez czasowe odciążenie od codziennych obowiązków łączących się ze sprawowaniem opieki, zapewnienie czasu na odpoczynek i regenerację oraz podnoszenie poziomu kompetencji dotyczących wsparcia osoby niepełnosprawnej. Podmiotami uprawnionymi do

2988 368,69 zł. Natomiast w 2025 r. przyznano dofinansowanie w ramach Programu już 40 gminom oraz 2 powiatom (zambrowskiemu oraz sokólskiemu) na łączną kwotę ponad 3,2 mln zł.¹⁴

Wnioski

- 1) Dynamiczne starzenie się społeczeństwa: W woj. podlaskim do 2050 r. odsetek osób w wieku 60+ wzrośnie aż do 43,1% (obecnie to ok. 25%). Oznacza to istotny wzrost liczby osób potrzebujących wsparcia w codziennym funkcjonowaniu, opieki zdrowotnej i społecznej oraz dostosowanych usług środowiskowych. Taki trend wymaga systematycznej rozbudowy opieki w miejscu zamieszkania, promowania aktywności seniorów oraz wzmacniania lokalnych sieci wsparcia, by zmniejszać potrzebę korzystania z opieki instytucjonalnej.
- 2) Niedobór wyspecjalizowanej kadry medycznej: Obserwuje się spadek liczby lekarzy i pielęgniarek specjalizujących się w geriatric, opiece długoterminowej oraz paliatywnej. To powoduje trudności w zapewnieniu kompleksowej opieki zdrowotnej w środowisku zamieszkania i wymusza częstsze hospitalizacje czy umieszczanie w placówkach stacjonarnych.
- 3) Niedobór usług środowiskowych w gminach: Ponad 31% gmin w regionie w ogóle nie świadczy usług opiekuńczych, specjalistycznych ani sąsiedzkich. To oznacza, że w wielu lokalnych społecznościach osoby starsze nie mają możliwości otrzymania pomocy bezpośrednio w domu czy blisko miejsca zamieszkania. Brak tych usług sprzyja umieszczaniu seniorów w Domach Pomocy Społecznej lub innych placówkach całodobowych, co jest sprzeczne z założeniami deinstytucjonalizacji. Konieczne jest wsparcie gmin w budowaniu lokalnych usług, np. poprzez granty, szkolenia kadr i partnerstwa z NGO.
- 4) Ograniczony zasięg programu „Opieka 75+”: W 2023 r. program był realizowany tylko w 13 gminach, przy wykorzystaniu ok. 77% środków. Niska liczba uczestniczących gmin oraz niewykorzystanie pełnych budżetów może wynikać z braku kadry,

¹⁴ Dane PUW oraz MPIPS

infrastruktury lub obaw samorządów przed wdrażaniem nowych usług. Potrzebne jest wsparcie organizacyjne i informacyjne, aby zwiększyć zasięg programu.

- 5) Długie kolejki do DPS i wysokie koszty sektora prywatnego oraz powroty do instytucji pokazują, że obecny system nie odpowiada na realne potrzeby osób starszych. Wskazuje to na konieczność budowania systemu mieszkań wspomaganych, rozwijania usług asystenckich co jest konieczną alternatywą – bardziej elastyczną, bliżej ludzi i zgodną z zasadami DI.
- 6) Ograniczony rozwój dziennych form opieki: W regionie działają jedynie 4 Dzielne Domy Senior+ (120 miejsc) i 56 Klubów Senior+ (ok. 1 140 miejsc). Mimo niewielkiego wzrostu liczby klubów (o 2 w 2024 r.), dostępność tych form wsparcia pozostaje niska w stosunku do potrzeb. Dzielne domy i kluby są istotną alternatywą dla opieki całodobowej — wspierają aktywizację, ograniczają samotność i poprawiają kondycję psychiczną. Ich rozwój powinien być priorytetem w działaniach na rzecz deinstytucjonalizacji.
- 7) Należy rozwijać formę wsparcia jaką są rodzinne domy pomocy. Jako kameralne placówki sprzyjają tworzeniu bardziej domowych i indywidualnych warunków wsparcia. Jednakże w woj. podlaskim występują głównie na terenie powiatu łomżyńskiego.
- 8) Nierównomierny dostęp do opieki wytchnieniowej. Nie wszystkie powiaty realizują program „Opieka wytchnieniowa”. To ogranicza wsparcie dla rodzin i opiekunów nieformalnych, którzy często są głównymi opiekunami osób starszych. Konieczne jest stworzenie systemowych zachęt dla samorządów i lepsza promocja tej formy wsparcia.

Obszar 2. Osoby w kryzysie bezdomności

Bezdomność jest jednym z najbardziej dotkliwych współczesnych problemów społecznych i postrzegana jest jako kwestia ogólnoświatowa. Bezdomność, z uwagi na skalę zjawiska, jego złożone przyczyny oraz szczególnie dotkliwe społeczno-ekonomiczne skutki, stanowi kwestię społeczną o zasięgu i znaczeniu globalnym, mającą swoje specyficzne, regionalne, lokalne uwarunkowania i następstwa. Bezdomność to jedna z form wykluczenia społecznego i zarazem zjawisko niezmiernie trudne do zdiagnozowania. Pomimo, iż problem bezdomności jest nad wyraz istotny, to wiedza na jego temat wciąż jeszcze nie została dostatecznie ugruntowana. Zagadnienie to jest niewątpliwie złożone, a to utrudnia całościowy jego pomiar. Brak szczegółowych i wyczerpujących opracowań poświęconych przedmiotowej tematyce sprawia, że wielkość zjawiska w skali kraju nie jest w pełni określona. Żadna instytucja nie prowadzi kompleksowych badań, które umożliwiłyby oszacowanie liczby osób wykluczonych społecznie z tego powodu. Trudności w zbieraniu danych wynikają z przemieszczania się bezdomnych, jak też z braku miejsca zameldowania tych osób. Opieranie szacunków na informacjach pochodzących z placówek czy instytucji oferujących pomoc bezdomnym jest ryzykowne, ponieważ te same osoby mogą korzystać z pomocy w kilku placówkach, w tym samym czasie. Nie wszyscy bezdomni korzystają z pomocy, tudzież nie wszystkie instytucje gromadzą informacje o osobach korzystających z ich usług.

Określenie liczby osób bezdomnych jest niezbędnym działaniem zmierzającym do poznania obecnej skali bezdomności w Polsce. Ogólnopolskie badanie liczby osób bezdomnych powinno być przeprowadzane co dwa lata. Planowane na początku 2021 roku badanie nie odbyło się z uwagi na sytuację epidemiczną w Polsce. Z kolei na dalsze plany w tym zakresie istotny wpływ miała napaść zbrojna Rosji na Ukrainę i jej konsekwencje. Ostatnie tego typu badanie zostało przeprowadzone w nocy z 28 na 29 lutego 2024 r., przy koordynacji Ministerstwa Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej. Wyniki tego badania wskazują na fakt, iż w Polsce 31 042 osoby żyje w kryzysie bezdomności. W porównaniu z rokiem 2019 liczba osób bezdomnych wzrosła o 2,3%, gdyż w tegorocznej edycji badania zdiagnozowano o 712 osób więcej. Najwięcej osób dotkniętych tym problemem przebywa w województwach:

pomorskim, śląskim i mazowieckim. Na terenie województwa podlaskiego (stan na luty 2024 r.) 638 osób pozostaje w kryzysie bezdomności. W porównaniu do wszystkich innych województw na Podlasiu w kryzysie bezdomności pozostaje najmniej osób. Problemem jest brak rzetelnej, zaktualizowanej bazy danych dotyczącej osób pozostających w kryzysie bezdomności.

Profil osoby bezdomnej w województwie podlaskim:

- Płeć: męczyzna
- Wiek: 41-60
- Wykształcenie: podstawowe lub zawodowe
- Źródło dochodu: zasiłki z pomocy społecznej, emerytury i renty
- Staż bezdomności: do 2 lat, powyżej 2 do 5 lat
- Przyczyna bezdomności: alkoholizm, konflikty rodzinne, utrata pracy, eksmisja.

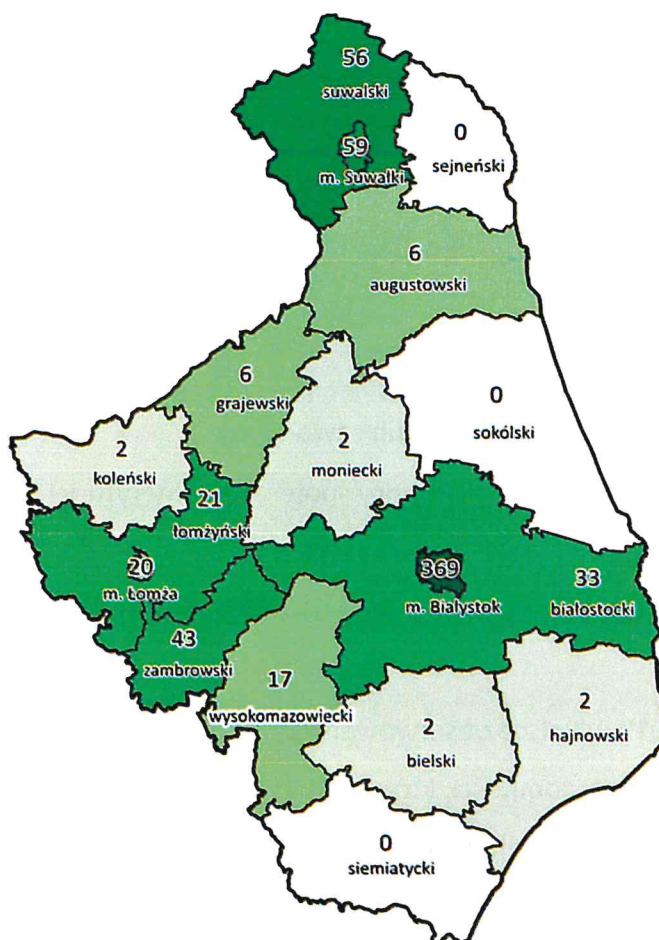
W latach 2017–2019 w Polsce obserwowano systematyczny spadek liczby osób znajdujących się w kryzysie bezdomności, która w 2017 roku wynosiła około 33 tysięcy, a w 2019 roku spadła do 30 tysięcy. Według najnowszych danych z 2024 roku, odnotowano wzrost i obecnie w Polsce żyje ponad 31 tysięcy osób dotkniętych bezdomnością.

Mimo ogólnego wzrostu liczby osób bezdomnych w Polsce, w województwie podlaskim dane wskazują na tendencję spadkową: w 2017 roku było ich 693, w 2019 roku – 646, a w 2024 roku – 638.

Pomimo tych danych, należy mieć na uwadze, że sytuacja społeczno-gospodarcza ostatnich lat – taka jak pandemia COVID-19, wojna w Ukrainie czy rosnąca inflacja – może w dłuższej perspektywie przyczyniać się do pogłębiania problemu bezdomności oraz zwiększać ryzyko popadania w kryzys mieszkaniowy kolejnych osób.

W województwie podlaskim najwięcej bezdomnych przebywa w: m. Białystok (369), m. Suwałki (59) i w powiecie suwalskim (56). Tylko na terenie 3 powiatów: siemiatyckim, sejneńskim i sokólskim brak jest osób bezdomnych. Na poniższej mapce zaprezentowano informacje na temat liczby osób bezdomnych w województwie podlaskim, w ujęciu powiatowym.

Rysunek 15. Liczba osób bezdomnych w województwie podlaskim w 2024 r.

Źródło: Ogólnopolskie badanie liczby osób bezdomnych w nocy z 28 na 29 lutego 2024 r.

Z przeprowadzonej diagnozy wynika, że najczęstsze przyczyny bezdomności to: problemy związane z uzależnieniem od alkoholu (265), konflikty rodzinne (202), bezrobocie, brak pracy, utrata pracy (131), eksmisja z miejsca zamieszkania (109), rozpad związku (89).

Niewielka liczba osób bezdomnych w województwie podlaskim powinna cieszyć, nie mniej jednak, należy zauważyć, iż znacznie trudniej przeciwdziała się problemowi, który jest rozproszony. Warto więc zastanowić się, jaka jest specyfika zjawiska bezdomności w regionie, aby móc określić rodzaj pomocy najbardziej potrzebny osobom w kryzysie. Ważne są, w tym przypadku, takie kwestie, jak długość pozostawania bez miejsca do mieszkania. Inaczej należy wspierać najliczniejszą grupę, którą stanowią osoby bezdomne pozostające w kryzysie bezdomności powyżej 5 lat, inne zaś podejście należy stosować wobec osób krótkotrwale bezdomnych. Istotne jest też przygotowanie indywidualnego wsparcia. Szczególnie w

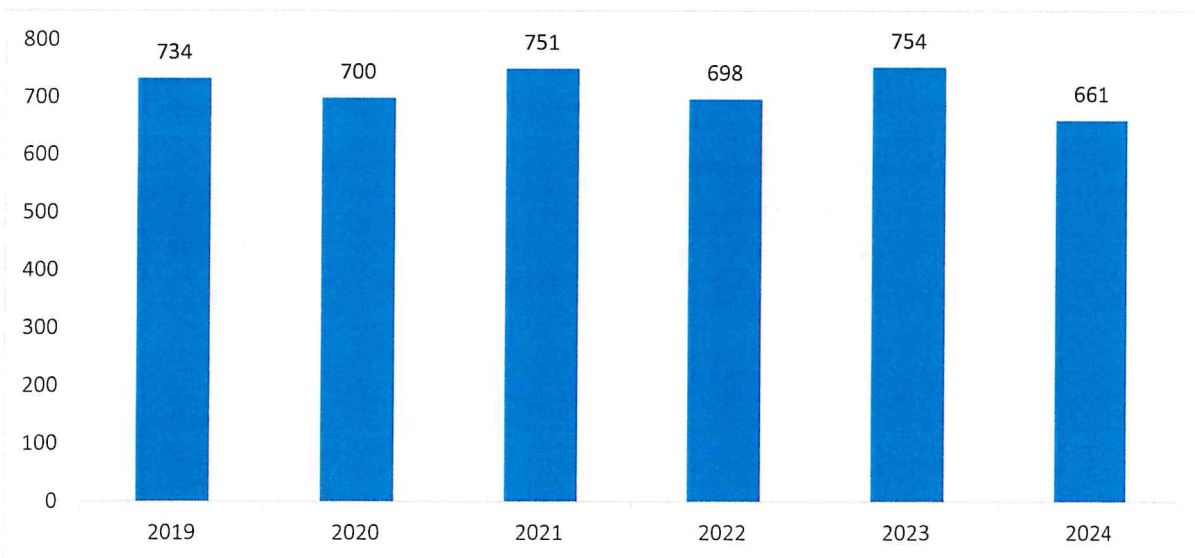

przypadku powiatów, w których bezdomni są nieliczni, należy dostosować instrumenty wsparcia uwzględniające także wiek, przyczyny bezdomności i sytuacją osobistą osoby pozostającej bez stałego miejsca zamieszkania. W Białymstoku można zastosować podejście bazujące na współpracy ze streetworkerami.

Innym źródłem wiedzy populacji osób w kryzysie bezdomności w województwie podlaskim jest informacja dotycząca przyczyn udzielenia pomocy społecznej. Osoba w kryzysie bezdomności może ubiegać się o wsparcie w formie świadczeń pieniężnych z pomocy społecznej. Świadczeniami takimi są m.in.: zasiłek stały, zasiłek okresowy, zasiłek celowy.

Osoba w kryzysie bezdomności może również ubiegać się o wsparcie w formie świadczeń niepieniężnych z pomocy społecznej. Świadczeniami takimi są m.in.: posiłek, pomoc w uzyskaniu miejsca w schronisku, potwierdzenie prawa do świadczeń opieki zdrowotnej finansowanych ze środków publicznych, świadczenie pracy socjalnej i inne.

Rysunek 16. Korzystający z pomocy społecznej w województwie podlaskim z powodu bezdomności w latach 2019-2024 – liczba osób w rodzinach

Źródło: opracowanie własne na podstawie sprawozdań MRPiPS-03 za lata 2019-2024

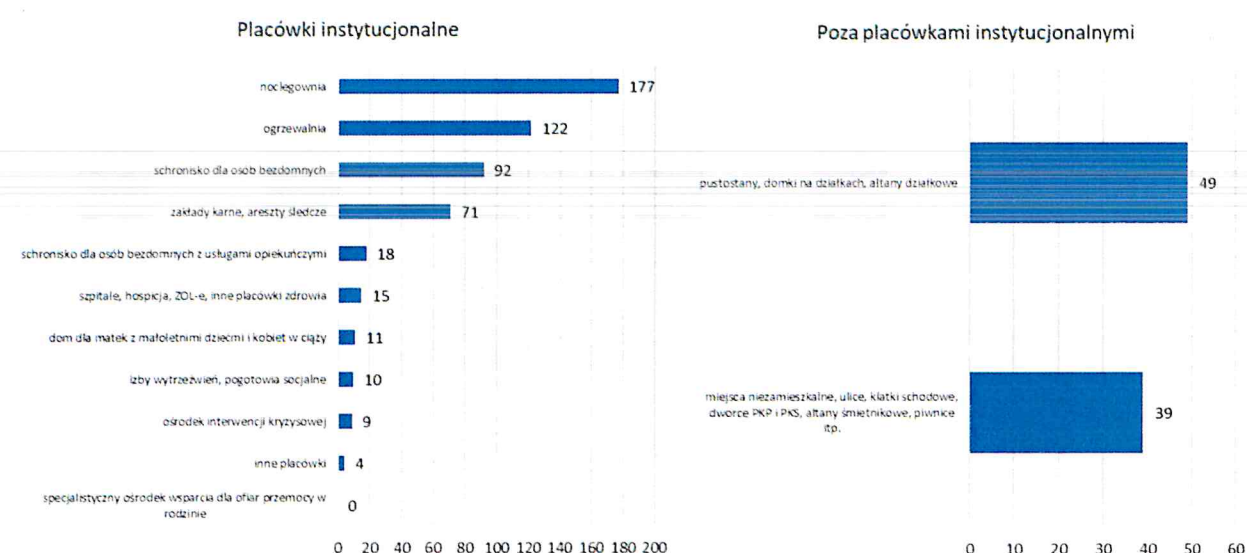
Na wykresie przedstawiono zmiany liczby osób w rodzinach korzystających z pomocy społecznej z powodu bezdomności w województwie podlaskim w latach 2019-2024. Dane pokazują zmienność liczby osób, z najwyższą wartością odnotowaną w 2023 roku (754 osoby) oraz najniższą w 2024 roku (661 osób). W ciągu całego okresu obserwacji widać pewne

wahania, z wyraźnym wzrostem liczby osób w 2021 i 2023 roku oraz spadkiem w 2024 roku. Możliwe jest, że zmiany te są wynikiem różnych czynników, takich jak zmiany w polityce społecznej, sytuacji gospodarczej lub występowanie kryzysów zdrowotnych, które mogą wpływać na liczbę osób dotkniętych bezdomnością.

Na terenie województwa podlaskiego (dane na 28.02.2025 r.) działa 17 placówek udzielających tymczasowego schronienia (ogrzewalnie, noclegownie, ośrodki wychodzenia z bezdomności itp.) oraz 37 ośrodków wsparcia doraźnego dla bezdomnych (dane na 25.10.2024 r.), takich jak jadłodajnie, punkty wydawania paczek żywnościowych, punkty wydawania odzieży, punkty pomocy medycznej, pralnie, łaźnie, inne. Najczęstszym miejscem przebywania osób bezdomnych w przypadku placówek (2024 r.) są noclegownie (177), ogrzewalnie (122) i schroniska (92), zaś w przypadku miejsc pozainstytucjonalnych są to: pustostany, domki na działkach i altany działkowe (49), rzadziej ulica, klatki schodowe, dworce, altany śmietnikowe, piwnice (39).

Rysunek 17. Miejsce przebywania osób bezdomnych w województwie podlaskim

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z PUW

Najwięcej placówek udzielających tymczasowego schronienia (schroniska, ogrzewanie i noclegownie) znajduje się na terenie miasta Białystok. Placówki te mogą przyjmować tylko osoby bezdomne z ostatnim meldunkiem na pobyt stały w mieście Białystok (z okolic już nie),

chyba że miasto Białystok wystąpi pisemnie do gminy z wnioskiem o płatność. Jest to ogromny problem, ponieważ bezdomni lgną do dużych miast ze względu na większą liczbę instytucji pomocowych oraz możliwość opieki medycznej.

Ustawowy obowiązek zapłaty za osobę bezdomną spoczywa na urzędzie gminy, w której dana osoba ostatnio była zameldowana.

Na podstawie danych pochodzących ze „Sprawozdań z realizacji działań na rzecz osób bezdomnych w województwach” ustalono, iż w 2022 r. gminy i powiaty ze wszystkich województw opłaciły pobyt w placówkach udzielających tymczasowego schronienia w sumie 24 167 osobom doświadczającym bezdomności. Wśród nich było 3 650 kobiet i 20 517 mężczyzn, co stanowi następująco 15,1% i 84,9%. W województwie podlaskim w 2022 roku pomoc uzyskało 178 osób bezdomnych, z czego zdecydowaną większość stanowili mężczyźni (165 osób), a kobiet było jedynie 13. W porównaniu z 2020 rokiem, kiedy wsparciem objęto aż 333 osoby, liczba ta uległa znacznemu zmniejszeniu. Może to świadczyć o częściowej poprawie sytuacji osób bezdomnych w regionie lub zmianach w systemie udzielania pomocy, jednak wymaga to dalszej analizy, by jednoznacznie ocenić przyczyny tego spadku.

Gminy nie chcą płacić za osoby bezdomne z ostatnim adresem zameldowania na ich terenie (nie przyznają się do swoich osób bezdomnych). Z gminami zawierane są tylko nieliczne umowy na ich wsparcie. Problemem jest również niski poziom wiedzy pracowników jednostek samorządu terytorialnego na temat problemu bezdomności oraz podpisywanie przez urzędy gminy umów z najtańszymi ogrzewalniami/schroniskami, a nie z instytucjami, na których terenie przebywają bezdomni.

Istnieje problem z wyżywieniem osób bezdomnych, przebywających w instytucjach pomocowych. Ogrzewalnie oraz noclegownie nie zapewniają posiłków. Natomiast w schroniskach znajdują się tylko aneksy kuchenne umożliwiające jedynie samodzielne przygotowanie posiłku (wymóg ustawowy), jednak i w tym przypadku, instytucje nie mają wystarczających środków, aby zapewnić żywność. Wyżywienie może być tylko zapewnione w ramach projektu. Problemem jest również to, że osoby pobierające świadczenia pieniężne z tytułu bezdomności bardzo często przeznaczają je na używki. Rozwiązaniem tego problemu mogłoby być wprowadzenie np. bonów żywnościowych. Kolejnym problemem jest brak kadry specjalistycznej, aktywizującej, medycznej w ogrzewalniach i noclegowniach. Pracownik

socjalny znajduje się tylko w schroniskach (1 pracownik socjalny na 50 osób bezdomnych – obowiązek ustawowy).

Ponadto osoby bezdomne bardzo często trafiają do instytucji pomocowych w złym stanie zdrowotnym, co wiąże się z tym, że potrzebują natychmiastowego leczenia. Warto zauważać, że osoby te nie posiadają ubezpieczenia zdrowotnego. Ogromnym problemem jest to, iż instytucje pomocowe nie dysponują środkami na leczenie tych osób (m.in. na wykupienie recept itp.). Rekomenduje się stworzenie mobilnego punktu medycznego, w postaci karetki z lekarzem udzielającym podstawowej pomocy medycznej (w poważnych przypadkach lekarz pomaga w dostaniu się do specjalisty).

Kolejny ogromny problem dotyczy osób w kryzysie zdrowia psychicznego, osób z niepełnosprawnościami i osób niesamodzielnych – są to specyficzne grupy, ponieważ brak jest dla nich placówek przejściowych (np. dla osób niesamodzielnych, bez dowodu osobistego) i niskoprogowych (np. izba wytrzeźwień dla osób bezdomnych).

Zgodnie z ustawą o pomocy społecznej osobie, która ze względu na trudną sytuację życiową, wiek, niepełnosprawność lub chorobę potrzebuje wsparcia w funkcjonowaniu w codziennym życiu, ale nie wymaga usług w zakresie świadczonego przez jednostkę całodobowej opieki, może być przyznane wsparcie w mieszkaniu chronionym. Mieszkanie chronione jest formą pomocy społecznej przygotowującą pod opieką specjalistów osoby tam przebywające do prowadzenia samodzielnego życia lub wspomagającą te osoby w codziennym funkcjonowaniu.

W 2022 roku świadczenie w formie wsparcia w mieszkaniu chronionym we wszystkich województwach przyznano 699 osobom w kryzysie bezdomności, w tym 175 kobietom i 524 mężczyznom. W województwie podlaskim mieszkanie chronione otrzymało 10 osób. Natomiast 643 osoby, w tym 156 kobiet i 487 mężczyzn, skorzystały z innych pozainstytucjonalnych form wsparcia, takich jak mieszkania wspomagane czy readaptacyjne. W województwie podlaskim takim wsparciem objęto 12 osób.

Taki rodzaj wsparcia dedykowany jest przeważnie osobom opuszczającym placówki udzielające tymczasowego schronienia, w ramach treningu samodzielnego życia, ale także coraz częściej służy realizacji usług, opartych na modelu „najpierw mieszkanie” (Housing First), dla osób doświadczających bezdomności chronicznej (bezdomność długotrwała, z

epizodami ulicznymi, połączona z głębokim uzależnieniem lub zaburzeniami psychicznymi). W pierwszej kolejności buduje się relację z klientem, a następnie proponuje mu się przeniesienie do samodzielnego mieszkania, gdzie na bazie poczucia bezpieczeństwa proponuje się rozpoczęcie pracy nad problemami stojącymi za bezdomnością chroniczną. Wzrost popularności w ostatnich latach, wsparcia świadczonego w tej formie, wynika ze świadomości znacznie większej skuteczności rozwiązań pozainstytucjonalnych w procesie wychodzenia z bezdomności, w porównaniu z rozwiązaniami instytucjonalnymi. Długotrwałe przebywanie w placówkach wieloosobowych pogłębia wykluczenie społeczne, np. w zakresie braku konieczności podejmowania decyzji za własne życie, a także utrwała deficyty w zakresie kompetencji społecznych i emocjonalnych, umożliwiających samodzielne funkcjonowanie w społeczeństwie.

Od 1 listopada 2023 r. zmieniono nazwę „mieszkania chronione”, która funkcjonowała w poprzednim brzmieniu ustawy o pomocy społecznej. Termin ten został zastąpiony dwoma nowymi pojęciami – „mieszkania treningowe” i „mieszkania wspomagane”.

Sformułowanie „mieszkania chronione” było odbierane negatywnie przez osoby z niepełnosprawnościami oraz przedstawiciele organizacji pozarządowych działających na rzecz tej grupy osób. Obecnie mieszkania treningowe i wspomagane mogą być prowadzone przez wszystkie jednostki organizacyjne pomocy społecznej oraz podmioty uprawnione.

Kluczowym czynnikiem w walce z kryzysem bezdomności jest możliwość zamieszkania w lokalu mieszkalnym, zwłaszcza na preferencyjnych warunkach – najczęściej poprzez najem komunalny bądź socjalny. W 2022 r. w Polsce osobom w kryzysie bezdomności przyznano łącznie 934 lokale mieszkalne, z czego 576 stanowiły lokale przyznane w ramach najmu socjalnego, a 226 to lokale w ramach najmu komunalnego. Pozostałe 132 lokale stanowiły np. mieszkania do remontu lub wynajęte na rynku komercyjnym. W województwie podlaskim natomiast ogółem przyznano bezdomnym 25 lokali, w tym 20 z tytułu najmu socjalnego, i 5 w ramach najmu komunalnego. Warto zauważyć iż, brak jest wsparcia specjalistów dla osób bezdomnych, którym przydzielono mieszkania socjalne. Mieszkania często są przydzielane osobom, które nie są w stanie się usamodzielnąć. Rekomenduje się powołanie komisji przydzielającej mieszkania, w skład której wchodzi

streetworkerzy/pracownicy socjalni, którzy bezpośrednio zajmowali się danym bezdomnym. Niezbędna jest również pomoc asystenta/psychologa w mieszkaniu.

Jedną ze szczególnych form pracy socjalnej z osobami w kryzysie bezdomności w ich środowisku jest streetworking. Jest to specyficzna metoda mająca na celu dotarcie do konkretnej grupy odbiorców, pozostających niejednokrotnie poza systemem pomocy społecznej, poprzez bezpośrednie spotkanie w miejscach najczęściej przez nich odwiedzanych. W Polsce liczba streetworkerów, którzy w 2022 r. pracowali z osobami doświadczającymi bezdomności wyniosła 190 osób. To o 44 osoby więcej niż w poprzednim okresie sprawozdawczym. Zmianę można zaobserwować również w liczebności osób doświadczających bezdomności, korzystających z pomocy streetworkerów. W 2022 roku wsparciem w tej formie objęto łącznie 8 330 osób. W porównaniu z danymi za rok 2020 liczba ta wzrosła o niemal 3 tys. osób. W województwie podlaskim pracowało 4 streetworkerów. Liczba streetworkerów w porównaniu do 2020 roku nie uległa zmianie. Nastąpił jednak wzrost liczby osób objętych wsparciem streetworkera – z 166 osób w 2020 roku do 247 osób w 2022 roku. Streetworkerzy w swojej pracy starają się wykorzystać wszystkie dostępne zasoby, żeby doprowadzić do usamodzielnienia się potrzebującego i jego ponownej integracji ze społeczeństwem. Jak pokazują dane liczbowe na terenie województwa podlaskiego jest zbyt mała liczba streetworkerów, w stosunku do liczby osób pozostających w kryzysie bezdomności. Przyczyną tego stanu rzeczy jest brak stałego finansowania. Rekomenduje się, aby każda ogrzewalnia miała możliwość zatrudniania streetworkerów.

Ustawa o pomocy społecznej przewiduje, że osoba, która doświadcza bezdomności może zostać objęta indywidualnym programem wychodzenia z bezdomności, który polega na wspieraniu osoby bezdomnej w rozwiązywaniu jej problemów życiowych, w szczególności rodzinnych i mieszkaniowych oraz pomocy w uzyskaniu zatrudnienia. Program powinien uwzględniać sytuację osoby bezdomnej oraz zapewniać jej szczególne wsparcie w wychodzeniu z bezdomności, jak również stosownie do potrzeb osoby bezdomnej, może uwzględniać wszelkie środki pomocy, jakimi dysponuje ośrodek pomocy społecznej realizujący program. Ponadto, aby określić sposób współdziałania w rozwiązywaniu problemów osoby znajdującej się w trudnej sytuacji życiowej, w tym osoby w kryzysie

bezdomności, można zawrzeć z nią kontrakt socjalny. Jego realizacja ma na celu wzmocnienie aktywności i samodzielności życiowej, zawodowej lub przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu. W przedstawionym zestawieniu dominującą liczebnie grupę, stanowią osoby doświadczające bezdomności objęte kontraktem socjalnym, gdyż w ciągu całego 2022 r. narzędzie to zastosowano wobec 14 413 osób w skali kraju i 83 osób w woj. podlaskim. Z kolei indywidualnym programem wychodzenia z bezdomności w całym kraju objęto 3 577 osób, z czego 38 osób z województwa podlaskiego. Liczba osób w kryzysie bezdomności objętych zarówno kontraktem socjalnym, jak i indywidualnym programem wychodzenia z bezdomności, w skali kraju utrzymuje się na stałym poziomie w porównaniu do 2020 r. Z narzędzi tych skorzystało wówczas kolejno 14 593 osób i 3 696 osób w kryzysie bezdomności.

Wsparcie udzielane osobom w kryzysie bezdomności ma na celu wzmocnienie aktywności społecznej, wyjście z bezdomności i w konsekwencji uzyskanie jak największej samodzielności życiowej. Na podstawie informacji przekazanych przez gminy oraz powiaty można zauważyć, że w 2022 r. samodzielność życiową osiągnęły 2 481 osób doświadczających bezdomności, w tym 82 osoby z woj. podlaskiego. W Polsce, w związku z usamodzielnieniem, domy dla matek z małoletnimi dziećmi i kobiet w ciąży lub specjalistyczne ośrodki wsparcia dla ofiar przemocy w rodzinie opuściły 356 osób. W 2022 r. w województwie podlaskim nie usamodzielnili się żadne osoby przebywające w powyższych placówkach. Na stabilnym poziomie utrzymuje się również liczba osób w kryzysie bezdomności, które podjęły zatrudnienie – w 2022 r. było to 1 723 osoby (w 2020 r. pracę podjęło 1 810 osób). W woj. podlaskim pracę podjęło 8 osób bezdomnych.

W porównaniu do innych przyczyn wykluczenia społecznego, bezdomność jest w województwie podlaskim problemem o stosunkowo niewielkiej skali. Jednak zamiast dążyć do całkowitego wyeliminowania tego zjawiska, polityka społeczna w niewielkim stopniu podejmuje działania zmierzające do ograniczenia bezdomności. Instrumenty przeznaczone do wspierania osób w kryzysie bezdomności wykorzystuje się rzadko. Indywidualny program wychodzenia z bezdomności jest także narzędziem stosowanym rzadziej w regionie, niż w kraju.

Z rejestru placówek zapewniających schronienie dla osób w kryzysie bezdomności wynika, że w województwie podlaskim funkcjonuje łącznie 17 placówek z czego 5 to ogrzewalnie, 7 noclegownie i 5 schronisk w tym 1 schronisko dla osób bezdomnych z usługami opiekuńczymi. łącznie zapewniają one 580 miejsc dla osób w kryzysie bezdomności, z czego 154 miejsc w ogrzewalniach, 225 miejsc w noclegowniach i 201 miejsc w schroniskach.

Na terenie województwa podlaskiego działają następujące instytucje pomocowe:

M. Białystok:

1. Ogrzewalnia dla osób bezdomnych prowadzona przez Caritas Archidiecezji Białostockiej.
2. Ośrodek Wychodzenia z Bezdomności „Zakątek Nadziei” – Ogrzewalnia.
3. Ośrodek Wychodzenia z Bezdomności „Zakątek Nadziei” – Schronisko dla osób bezdomnych z usługami opiekuńczymi.
4. Ośrodek Wychodzenia z Bezdomności „Zakątek Nadziei” – Noclegownia.
5. Noclegownia Fundacji Dialog im. Św. Marii Magdaleny.
6. Noclegownia Mężczyzn Św. Brata Alberta.
7. Noclegownia dla Kobiet Św. Matki Teresy z Kalkuty.
8. Noclegownia – Ośrodek Readaptacji dla Bezdomnych.

M. Suwałki:

1. Ogrzewalnia dla Osób Bezdomnych i Nietrzeźwych w Suwałkach.
2. Schronisko dla Osób Bezdomnych MARKOT w Garbasie Drugim prowadzone przez Stowarzyszenie MONAR.

Powiat augustowski:

1. Ogrzewalnia w Augustowie.

M. Łomża:

1. Ogrzewalnia prowadzona przez Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej w Łomży.
2. Noclegownia prowadzona przez Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej w Łomży.

Powiat łomżyński:

1. Schronisko dla Bezdomnych w Laskach.

Powiat zambrowski:

1. Noclegownia Miejskiego Ośrodka Pomocy Społecznej w Zambrowie.

Powiat wysokomazowiecki:

1. Schronisko z usługami opiekuńczymi w placówce w Kalinowie-Czosnowie prowadzone przez Stowarzyszenie Pomocy Bliźniemu Schronisko „Mar-Kot” z siedzibą w Ożarowie Mazowieckim.

Powiat grajewski

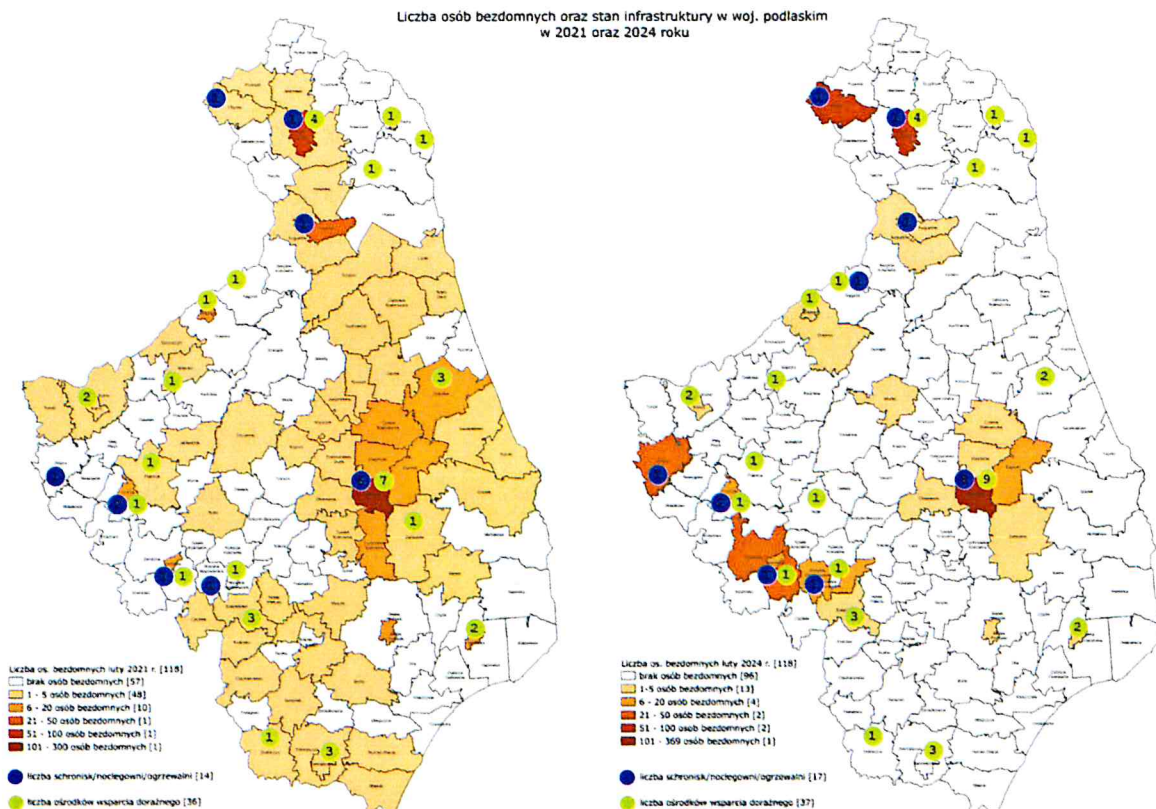
1. Schronisko dla Osób Bezdomnych MARKOT w Ełku z siedzibą w Rybczyźnie.

W dniu 19.06.2017 r. na terenie województwa podlaskiego zawiązano Podlaską Sieć Współpracy Podmiotów Ekonomii Społecznej Pracujących z Osobami Bezdomnymi. W skład Sieci wchodzi następujące instytucje:

1. Stowarzyszenie „Ku Dobrej Nadziei”
2. ELEOS Prawosławny Ośrodek Miłosierdzia Diecezji Białostocko – Gdańskiej
3. Caritas Archidiecezji Białostockiej
4. Fundacja Dialog
5. Stowarzyszenie Penitencjarne „Patronat” Oddział w Białymstoku
6. Fundacja „Spe Salvi”
7. Polski Komitet Pomocy Społecznej – Zarząd Okręgowy z siedzibą w Białymstoku.
8. Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Białymstoku.

Na poniższej mapie zaprezentowano informacje na temat liczby osób bezdomnych oraz stan infrastruktury pomocowej na terenie województwa podlaskiego — w tym ośrodków wsparcia doraźnego dla osób bezdomnych oraz placówek zapewniających tymczasowe schronienie.

Rysunek 18. Liczba osób bezdomnych w województwie podlaskim oraz stan infrastruktury

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych PUW, www.gov.pl/web/uw-podlaski/jednostki-udzielajace-wsparcia-osobom-bezdomnym

Biorąc pod uwagę rozmieszczenie przestrzenne osób bezdomnych oraz infrastrukturę pomocową, priorytetowymi kierunkami wsparcia dla osób bezdomnych powinny być następujące gminy:

1. Miasto Białystok – pomimo największej w województwie liczby instytucji pomocowych występuje największa liczba osób bezdomnych - 369.
2. Miasto Suwałki i Gmina wiejska Filipów - duża liczba instytucji pomocowych, bardzo dużo osób bezdomnych (kolejno 59, 56).
3. Gmina wiejska Zambrów - czwarta największa gmina w woj. pod względem liczby os. bezdomnych - 33 - 1 placówka wsparcia doraźnego.
4. Gmina wiejska Zbójna, miasto Łomża - mimo instytucji pomocowych duża liczba os. bezdomnych (kolejno: 21, 20).

5. Gmina wiejska Wysokie Mazowieckie - liczba osób bezdomnych - 16, 3 ośrodki wsparcia doraźnego
6. Gmina miejsko wiejska Supraśl - duża liczba osób bezdomnych - 16, brak instytucji pomocowych.
7. Gmina miejska Zambrów - liczba osób bezdomnych - 10, 2 instytucje pomocowe.
8. Gminy miejsko- wiejskie: Zabłudów, Czarna Białostocka, Choroszcz - liczba bezdomnych (po 5 osób), brak instytucji pomocowych.
9. Gmina miejska Augustów – liczba os. bezdomnych - 5, brak instytucji pomocowych.
10. Gmina miejska Grajewo, – liczba os. bezdomnych - 4, 2 instytucje świadczące pomocy.
11. Gmina miejska Kolno, gm. miejska Hajnówka, gm. wiejska Grajewo – liczba osób bezdomnych po 2 osoby, po 2 instytucje pomocowe w każdej gminie.
12. Gmina miejska Bielsk Podlaski, gm. miejska Mońki - liczba bezdomnych (po 2 osoby).
13. Gmina miejska Hajnówka –liczba osób bezdomnych - 2, 2 placówki wsparcia doraźnego.

Analiza rozmieszczenia przestrzennego osób bezdomnych oraz dostępności infrastruktury pomocowej wskazuje na potrzebę skoncentrowania działań wspierających w wybranych gminach województwa podlaskiego. Priorytetowym obszarem interwencji pozostaje miasto Białystok, gdzie występuje najwyższa liczba osób bezdomnych (369), mimo największej liczby placówek pomocowych. Wysoki poziom bezdomności przy relatywnie dużej liczbie instytucji obserwuje się również w Suwałkach i gminie Filipów. W kilku gminach, jak Supraśl, Zabłudów, Czarna Białostocka czy Choroszcz, odnotowuje się natomiast brak jakiegokolwiek infrastruktury pomocowej przy stosunkowo wysokiej liczbie osób bezdomnych. Wskazuje to na konieczność rozwoju lokalnej sieci wsparcia, zwłaszcza w mniejszych gminach, gdzie potrzeby nie są pokrywane dostępnością usług.

Wnioski

- 1) W porównaniu do innych województw, województwo podlaskie charakteryzuje się najmniejszą liczbą osób dotkniętych kryzysem bezdomności.
- 2) Problemem jest brak rzetelnej i zaktualizowanej bazy danych dotyczącej osób pozostających w kryzysie bezdomności. Tego rodzaju brak informacji utrudnia

skuteczne planowanie i realizowanie działań pomocowych, ogranicza dostęp do zasobów oraz uniemożliwia monitorowanie efektywności podejmowanych interwencji. Aby poprawić sytuację, konieczne jest stworzenie centralnej bazy danych, która pozwoli na dokładniejsze określenie potrzeb osób bezdomnych oraz lepszą koordynację działań pomocowych.

- 3) Na podstawie Ogólnopolskiego badania liczby osób bezdomnych można stwierdzić, że typowy bezdomny w województwie podlaskim to mężczyzna w wieku 41 - 60 lat, posiadający wykształcenie podstawowe lub zawodowe. Głównymi źródłami jego dochodu są zasiłki z pomocy społecznej, a także emerytury lub renty. Bezdomność w tej grupie trwa najczęściej do 5 lat. Do najczęstszych przyczyn bezdomności należą uzależnienie od alkoholu, konflikty rodzinne, utrata pracy oraz eksmisja.
- 4) Mimo ogólnego wzrostu liczby osób bezdomnych w Polsce, w województwie podlaskim odnotowano tendencję spadkową. Dane wskazują na zmniejszenie liczby osób bezdomnych w tym regionie: w 2017 roku wynosiła ona 693 osoby, w 2019 roku – 646 osób, a w 2024 roku – 638 osób. Pomimo tych danych, należy mieć na uwadze, że sytuacja społeczno-gospodarcza ostatnich lat – taka jak pandemia COVID-19, wojna w Ukrainie czy rosnąca inflacja – mogą w przyszłości przyczynić się do pogłębiania problemu bezdomności oraz zwiększać ryzyko popadania w kryzys mieszkaniowy kolejnych osób.
- 5) W województwie podlaskim najwięcej bezdomnych przebywa w: m. Białystok (369), m. Suwałki (59), i w powiecie suwalskim (56). Tylko na terenie 3 powiatów: siemiatyckim, sejneńskim i sokólskim nie zarejestrowano osób bezdomnych.
- 6) Na terenie województwa podlaskiego (dane na 28.02.2025 r.) działa 17 placówek udzielających tymczasowego schronienia dla osób bezdomnych (ogrzewalnie, noclegownie, ośrodki wychodzenia z bezdomności itp.) Ponadto, (według danych na 25.10.2024 r.) funkcjonuje 37 ośrodków wsparcia doraźnego oferując pomoc w postaci jadłodajni, punktów wydawania paczek żywnościowych, odzieży, pomocy medycznej, pralni, łaźni, i innych usług).
- 7) Białystok dysponuje największą liczbą placówek udzielających tymczasowego schronienia w województwie podlaskim. Na terenie miasta funkcjonuje:

- a) 5 noclegowni oferujących łącznie 193 miejsca,
  - b) 2 ogrzewalnie z łączną liczbą 74 miejsc,
  - c) 1 schronisko z usługami opiekuńczymi, dysponujące 30 miejscami.
- 8) Na obszarze 7 powiatów nie odnotowano noclegowni, ogrzewalni, schronisk dla osób w kryzysie bezdomności
- 9) Najczęstszym miejscem przebywania osób bezdomnych w przypadku placówek są noclegownie (177), ogrzewalnie (122) i schroniska (92), zaś w przypadku miejsc pozainstytucjonalnych są to: pustostany, domki na działkach i altany działkowe (49), rzadziej ulica, klatki schodowe, dworce, altany śmietnikowe, piwnice (39).
- 10) Najwięcej placówek udzielających tymczasowego schronienia (schronisk, ogrzewani i noclegowni) znajduje się na terenie miasta Białystok. Placówki te mogą przyjmować głównie osoby bezdomne zameldowane w Białymstoku, a osoby spoza miasta mogą zostać przyjęte jedynie w przypadku, gdy miasto Białystok wystąpi pisemnie do gminy z wnioskiem o płatność. Stanowi to poważny problem, ponieważ osoby bezdomne często migrują do większych miast, poszukując dostępu do licznych instytucji pomocowych oraz możliwości opieki medycznej, a ograniczenia w przyjmowaniu mogą skutkować dodatkowymi trudnościami w uzyskaniu pomocy.
- 11) Na terenie województwa podlaskiego liczba streetworkerów (4 osoby) jest niewystarczająca w stosunku do liczby osób pozostających w kryzysie bezdomności. W 2022 roku streetworkerzy objęli wsparciem 247 osób w kryzysie bezdomności, co wskazuje na wyraźną dysproporcję między liczbą profesjonalistów a potrzebującymi pomocy.
- 12) Zgodnie z przepisami, obowiązek finansowania pobytu osoby bezdomnej w placówce tymczasowego schronienia spoczywa na gminie, w której osoba ta była ostatnio zameldowana. W analizowanym okresie liczba osób, którym opłacono taki pobyt, zmniejszyła się istotnie – z 333 w 2020 roku do 178 w 2022 roku. Może to wynikać m.in. z niechęci gmin do przyjmowania odpowiedzialności za osoby bezdomne, co objawia się unikaniem zawierania umów i finansowania ich pobytu. W praktyce tylko nieliczne gminy decydują się na współpracę w zakresie wsparcia osób bezdomnych, co może wpływać na ograniczony dostęp tej grupy do pomocy instytucjonalnej.

- 13) W 2022 roku w województwie podlaskim świadczenie w formie wsparcia poprzez przyznanie mieszkania chronionego otrzymało jedynie 10 osób w kryzysie bezdomności, co stanowi niespełna 1,5% ogólnej liczby osób bezdomnych w regionie. Tak niski odsetek świadczy o ograniczonej dostępności tej formy pomocy i wskazuje na systemowy problem, który ma charakter ogólnokrajowy.
- 14) W województwie podlaskim instrumenty wsparcia osób w kryzysie bezdomności, takie jak indywidualny program wychodzenia z bezdomności czy kontrakt socjalny, są wykorzystywane stosunkowo rzadko. Może to wynikać z braku wystarczających zasobów kadrowych i finansowych, trudności w dotarciu do osób potrzebujących, a także ograniczonej dostępności odpowiednich instytucji i programów pomocowych. Ograniczone wykorzystanie tych narzędzi może obniżać skuteczność działań na rzecz reintegracji osób bezdomnych.
- 15) Na podstawie informacji przekazanych przez gminy oraz powiaty można stwierdzić, że w 2022 roku w województwie podlaskim odnotowano niewielką, ale pozytywną tendencję – samodzielność życiową osiągnęły 82 osoby bezdomne (wzrost o 20 w porównaniu do 2020 roku), a zatrudnienie podjęło 8 osób, mimo nieznacznego spadku w porównaniu do roku 2020, kiedy zatrudnienie podjęło 12 osób. Wskazuje to na częściową skuteczność działań wspierających wychodzenie z bezdomności.
- 16) Zapewnienie lokalu mieszkalnego, szczególnie w formie najmu socjalnego lub komunalnego, jest kluczowym elementem wychodzenia z bezdomności. W 2022 roku w województwie podlaskim przyznano bezdomnym jedynie 25 lokali (20 socjalnych i 5 komunalnych). Dane te wskazują na niewystarczającą skalę tego typu wsparcia w województwie.
- 17) Potrzeba tworzenia mieszkań treningowych, wspomaganych i innych form mieszkalnictwa, a także dostępu do mieszkań np. w ramach modelu „najpierw mieszkanie” lub mieszkań z najmu socjalnego.
- 18) Długotrwałe przebywanie w placówkach wieloosobowych może pogłębiać wykluczenie społeczne. Tego rodzaju środowisko często ogranicza potrzebę podejmowania decyzji dotyczących własnego życia, co prowadzi do utrwalania bierności. Ponadto brak indywidualnego podejścia i stymulacji rozwoju sprawia, że

Fundusze Europejskie
dla Rozwoju Społecznego

Rzeczpospolita
Polska

Dofinansowane przez
Unię Europejską

Projekt „Koordynacja działań w zakresie polityki społecznej w województwie podlaskim” realizowany w ramach
Programu Fundusze Europejskie dla Rozwoju Społecznego 2021-2027 współfinansowanego ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego Plus

---

osoby przebywające w takich placówkach nie rozwijają, a często wręcz tracą,
kompetencje społeczne i emocjonalne niezbędne do samodzielnego funkcjonowania
w społeczeństwie.

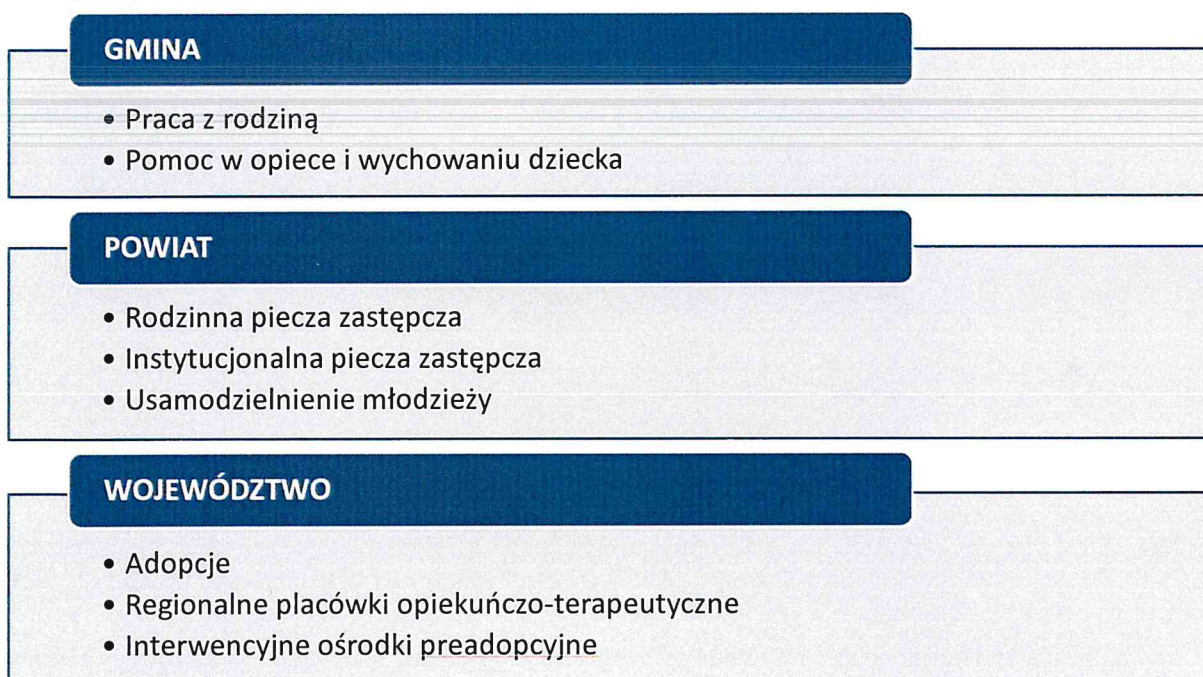

Obszar 3. Rodzina i dzieci, w tym dzieci z niepełnosprawnościami

Misją polityki rodzinnej jest podnoszenie jakości życia, tworzenie warunków do rozwoju oraz wyrównywanie szans ekonomicznych rodzin. Obszar „Rodzina – dzieci, w tym dzieci z niepełnosprawnościami” i wynikający ze Strategii rozwoju usług społecznych, polityka publiczna do roku 2030 (z perspektywą do 2035 r.) traktuje rodzinę jako podstawową instytucję społeczną. Głównymi kierunkami działań strategii jest wspieranie i profilaktyka rodzin i dzieci, rozwój rodzinnych form pieczy zastępczej, zredukowanie umieszczania dzieci w instytucjonalnej pieczy zastępczej oraz poprawa jakości usamodzielnienia wychowanków.

System pomocy dziecku i rodzinie regulowany jest ustawą z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej. Za organizację systemu pomocy dziecku i rodzinie odpowiedzialni są przedstawiciele wszystkich szczebli samorządu. Podział kompetencji w zakresie organizacji wsparcia rodziny i systemu pieczy zastępczej jest następujący:

Rysunek 19. Podział kompetencji w zakresie organizacji wsparcia rodziny i systemu pieczy zastępczej

Źródło: Opracowanie własne na podstawie „Programu Wspierania Rodziny i Systemu Pieczy Zastępczej w Województwie Podlaskim na lata 2024-2027”

Wspieranie rodziny

Rodzina jest podstawowym elementem społeczeństwa. Wszelkie wartości, postawy i zachowania, którymi kieruje się jednostka, są kształtowane w rodzinie. Dlatego dobrostan rodzin wpływa pośrednio na jakość społeczeństwa. Zaburzona lub niepełna struktura rodziny przyczynia się do kształcenia ludzi z trudnościami do partycypacji w życiu społecznym, który wpływa na stan społeczeństwa. Rodziny z trudnościami opiekuńczo-wychowawczymi lub rodziny niepełne zmagają się z różnorodnymi, często złożonymi problemami, wymagającymi indywidualnego podejścia, dlatego też tak istotne są działania wspierające. Ustawa z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemu pieczy zastępczej, określa formy wspierania rodzin: asystent rodziny, placówki wsparcia dziennego oraz rodzina wspierająca.

Wspieranie rodziny przeżywającej trudności w sprawowaniu opieki nad dziećmi i ich wychowaniu to system zaplanowanych działań, które mają pomóc przywrócić takim rodzinom zdolności do pełnienia funkcji opiekuńczo-wychowawczych. Działania te wspomagają rodziców, mających problemy w wypełnianiu obowiązków rodzicielskich, w taki sposób, aby zapobiec doprowadzeniu do sytuacji, w której dziecko, ze względu na jego dobro, zostałoby umieszczone w opiece zastępczej.

Rodziny zagrożone kryzysem są stale monitorowane przez pracowników socjalnych, pedagogów szkolnych, pracowników medycznych i inne instytucje, w tym także – w razie potrzeby – przez Policję i kuratorów sądowych. Pomoc rodzinie realizowana jest w formie konsultacji i poradnictwa specjalistycznego, terapii i mediacji, usług dla rodzin z dziećmi, pomocy prawnej oraz organizowania spotkań dla rodzin, w tym grup wsparcia. Pomocą służą asystenci rodziny, rodziny wspierające oraz placówki wsparcia dziennego.¹⁵

Asystent rodziny

Celem pracy asystenta jest osiągnięcie przez rodzinę, którą się opiekuje, podstawowego poziomu stabilności życiowej umożliwiającej jej wychowywanie dzieci. Asystent wspiera rodziny wychowujące dzieci, w których występują problemy trudne do pokonania samodzielnie przez tę rodzinę, pomaga również rodzicom ubiegającym się o odzyskanie władzy rodzicielskiej. Jego głównym zadaniem jest niedopuszczenie do

¹⁵ MRPIPS, Portal Informacyjno-Usługowy emp@tia, <https://empatia.mpips.gov.pl/>

oddzielenia dzieci od rodziny oraz podjęcie działań zmierzających do zażegnania kryzysu w rodzinie. Efektem prawidłowo prowadzonej pracy asystenta z rodziną powinno być pozostanie dziecka w rodzinie lub jego powrót do rodziców, jeżeli już zostało umieszczone poza rodziną.

Pomoc świadczona przez asystenta rodziny jest zawsze prowadzona za jej zgodą i z jej aktywnym udziałem, z uwzględnieniem własnych możliwości tej rodziny oraz wsparcia zewnętrznego. Jedynym wyjątkiem od tej zasady jest sytuacja, gdy – na mocy postanowienia sądu rodzinnego – rodzinie przydzielony zostaje asystent rodziny jako bezwzględnie konieczna metoda wsparcia jej funkcjonowania.¹⁶

Zgodnie ze sprawozdaniem rzeczowo-finansowych z wykonywania zadań z zakresu wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej (dane PUW) w woj. podlaskim w 2024 roku liczba asystentów rodziny spadła o 2 asystentów i wynosi 114. Jeszcze w 2022 r. w woj. podlaskim było 119 asystentów rodziny. Pomimo tendencji wzrostowej, w 2024 r. nieznacznie zmalała liczba rodzin, którym asystenci udzielają wsparcia. W roku objętym sprawozdaniem asystenci udzielili wsparcia 1 207 rodzinom, w 2023 roku – 1 213 rodzinom, zaś w 2022 r. wsparcie uzyskało 1 194 rodzin, co mogłoby wskazywać na rosnące potrzeby w zakresie tego rodzaju usługi¹⁷. Jednakże biorąc pod uwagę ogólną liczbę rodzin z dziećmi w woj. podlaskim – w końcu marca 2021 r. w Podlaskiem liczba rodzin z dziećmi wynosiła 242158 i na przestrzeni dziesięciu lat zmniejszyła się o 2,8%¹⁸ – są to zmiany marginalne. Wśród tych osób przeważają kobiety, co powoduje sfeminizowanie tych zawodów, mających charakter stricte pomocowy. Ich rolą w ogólnym ujęciu, jest wsparcie rodzin w przewyżnianiu codziennych trudności, pełnieniu ról rodzicielskich a także zapewnienie dostępu do specjalistycznej pomocy. W związku z koniecznością ciągłego podnoszenia posiadanych kwalifikacji oraz nabywania umiejętności niezbędnych do efektywnej pracy z rodziną, podmioty te wymagają szkoleń, warsztatów i treningów w kierunku rozwoju ich kompetencji, dotyczących m.in.: diagnozy zaburzeń rozwojowych i zaburzeń więzi; traum i zaburzeń posttraumatycznych

¹⁶ MRPiPS Portal Informacyjno-Uługowy emp@tia, <https://empatia.mpips.gov.pl/>

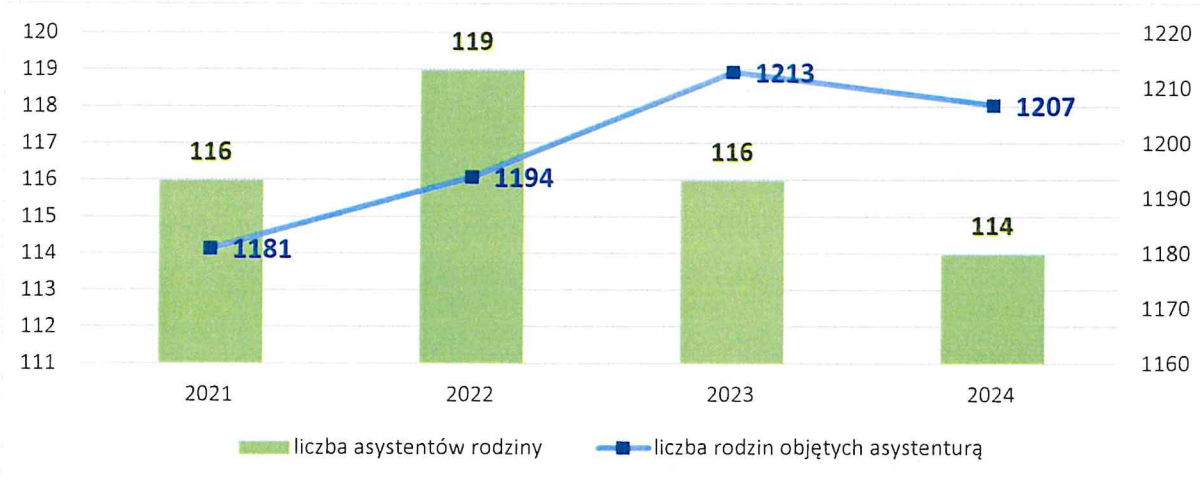
¹⁷ Ocena Zasobów Pomocy Społecznej w województwie podlaskim w 2023 roku

¹⁸ Rodziny w województwie podlaskim w świetle Narodowego Spisu Powszechnego Ludności i Mieszkań 2021

dzieci i młodzieży; pracy z dzieckiem z FAS lub syndromem FASD; współpracy na rzecz rodzin zastępczych a także przeciwdziałania zachowaniom problemowym dzieci i młodzieży¹⁹.

Rysunek 20. Liczba asystentów rodziny oraz liczba rodzin objętych asystenturą w latach 2021-2024 w woj. podlaskim

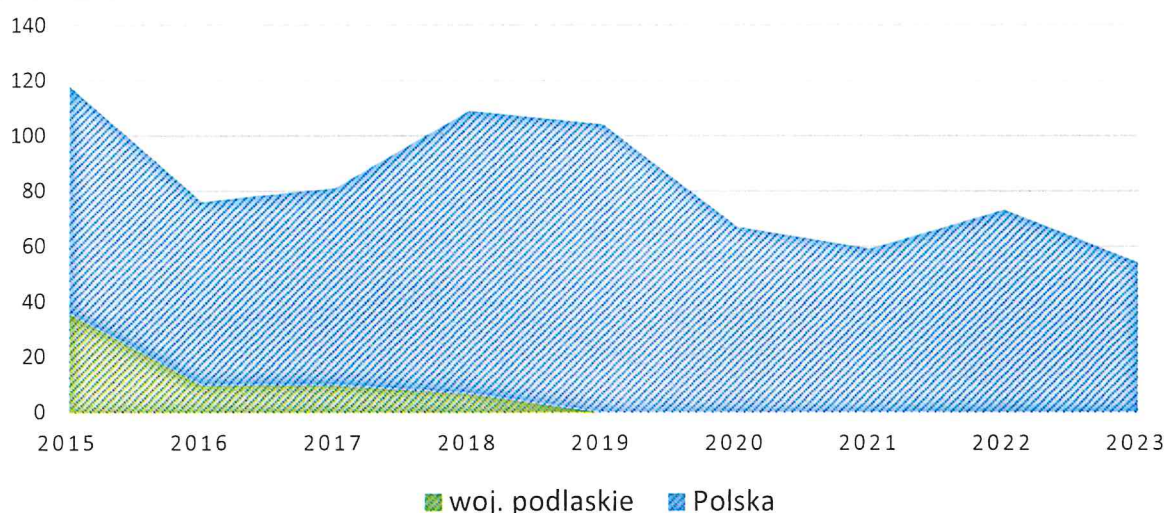
Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z OZPS za 2023 r. oraz sprawozdań rzeczowo-finansowych z zakresu wspieraniu rodziny i systemu pieczy zastępczej za 2024 r.

Rodzina wspierająca

Rodzina wspierająca jest to rodzina z bezpośredniego otoczenia dziecka, czyli np. sąsiedzi czy rodzina zaprzyjaźniona. Rodzina wspierająca, przy współpracy asystenta rodziny, pomaga rodzinie przeżywającej trudności w opiece i wychowaniu dziecka, prowadzeniu gospodarstwa domowego, a także kształtowaniu i wypełnianiu podstawowych ról społecznych. Zadaniem rodziny wspierającej nie jest wyręczenie, lecz aktywna pomoc.

¹⁹ Projekt „Podlaska Akademia Wspierania Rodziny i Pieczy Zastępczej”

Rysunek 21. Liczba rodzin wspierających w latach 2015-2023

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych OZPS oraz GUS

Rodziny wspierające największą popularność w województwie podlaskim osiągnęły w 2015 roku. Wówczas było ich 36. W kolejnych latach, tj. 2016 i 2017 istniało 10 rodzin wspierających²⁰. Od 2019 roku na terenie województwa nie funkcjonują rodziny wspierające. W związku z istotną rolą, jaką pełniły w procesie przezwyciężania trudnych sytuacji w rodzinach wymagających wsparcia, należy wzmocnić ich funkcję oraz podjąć działania promujące przedmiotową formę pomocy.²¹

Placówki wsparcia dziennego

W ramach pomocy rodzinie placówki wsparcia dziennego obejmują opieką i wychowaniem dzieci w czasie pozalekcyjnym. Do placówek wsparcia dziennego zalicza się m. in. świetlice i kluby środowiskowe oraz ogniska wychowawcze. Sprawują one funkcje opiekuńcze, wspierają rodziców w wychowywaniu dzieci, uczą gospodarowania czasem, odpowiedzialności, obowiązkowości. W placówkach tych prowadzi się zajęcia socjoterapeutyczne, wspomagające dzieci z zaburzeniami zachowania. Działają także tzw. wychowawcy podwórkowi, którzy pomagają rodzinie poprzez organizowanie zajęć dla dzieci na podwórkach, placach zabaw itp., w bezpośrednim kontakcie z dziećmi w ich środowisku.

²⁰ Centralna Aplikacja Statystyczna, Ocena Zasobów Pomocy Społecznej

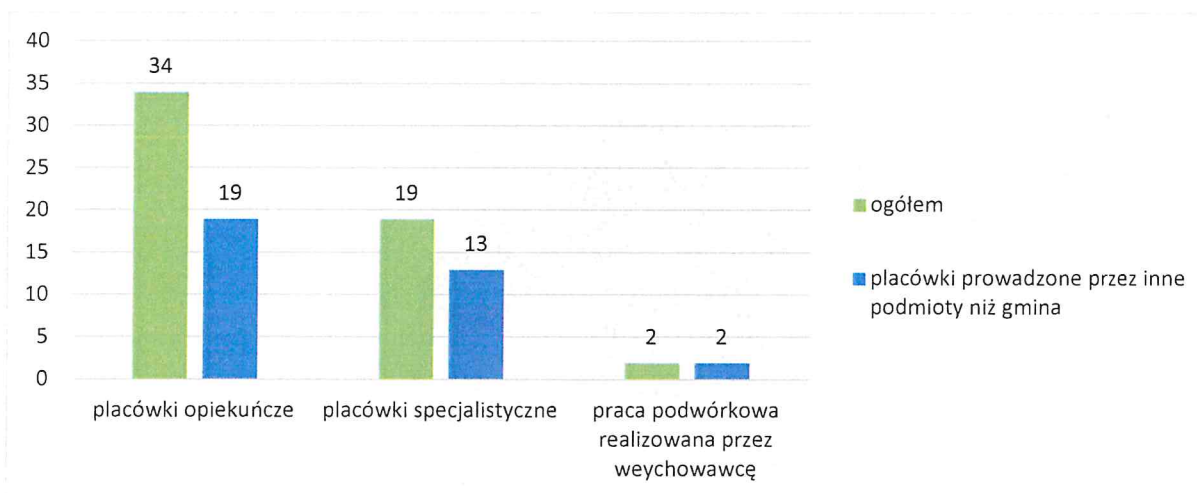
²¹ Ocena Zasobów Pomocy Społecznej w województwie podlaskim w 2023 roku

Placówki prowadzone są przez gminę (lub podmiot, któremu zleciła ona realizację tego zadania lub który uzyskał zezwolenie wójta) albo powiat.

W województwie podlaskim w 2023 r. istniały 55 placówki wsparcia dziennego, w tym 21 placówek prowadzonych przez gminy, oferujące łącznie 1 396 miejsc (528 miejsc w placówkach gminnych). W porównaniu do roku 2022 r. nastąpił wzrost o 2 placówki. W województwie placówki wsparcia dziennego prowadzone są w trzech formach: opiekuńczej (34 placówki, w tym 15 gminnych), specjalistycznej (19 placówek, w tym 6 gminnych) oraz w formie pracy podwórkowej realizowanej przez wychowawcę (2 placówki prowadzone przez inne podmioty niż gmina).²²

Rysunek 22. Liczba placówek wsparcia dziennego w woj. podlaskim w 2023 r. z podziałem na formę prowadzenia

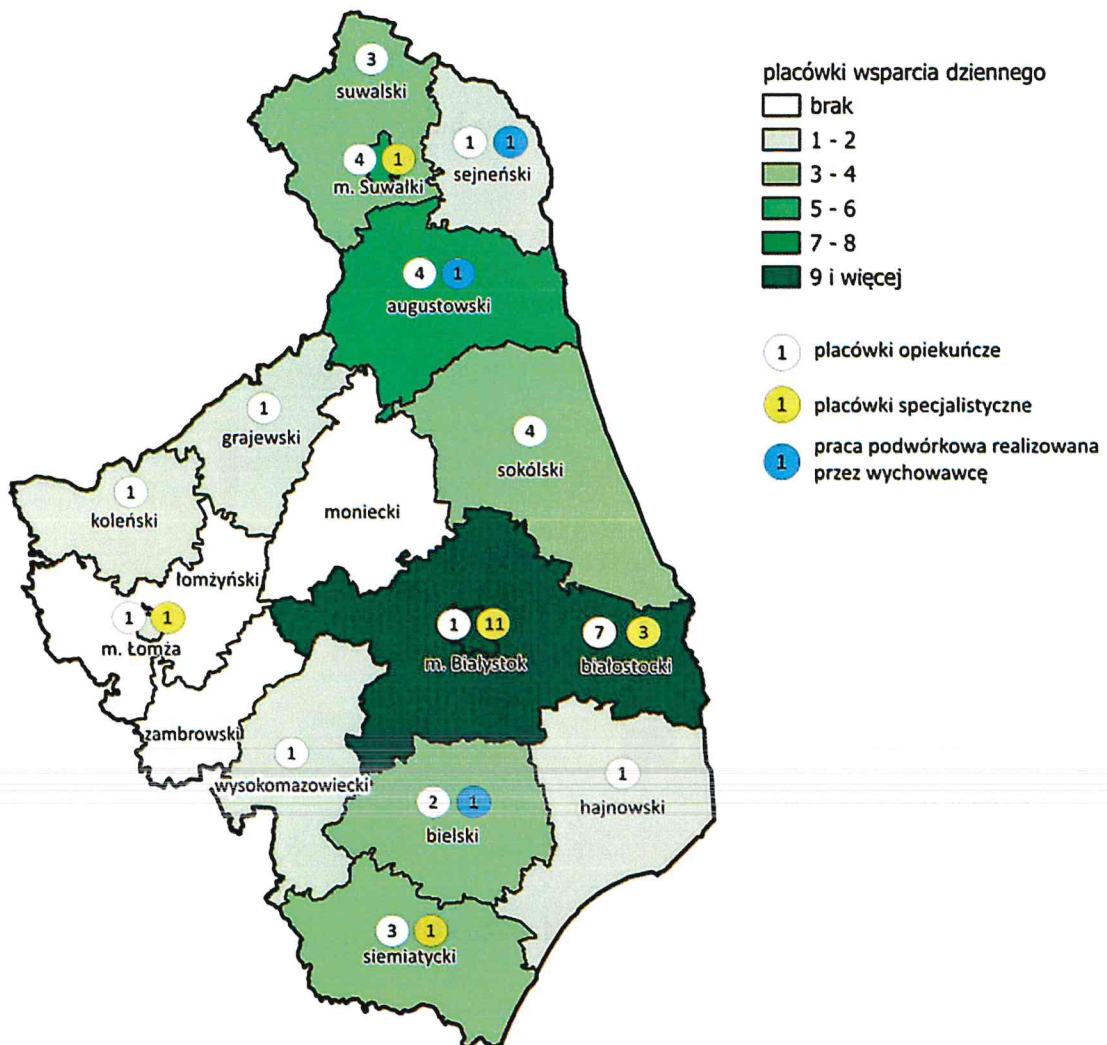
Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych PUW

Według danych PUW w Białymstoku za 2024 r. w woj. podlaskim liczba placówek prowadzonych w formie specjalistycznej zmalała o 2 placówki, zaś liczba tych prowadzonych w formie pracy podwórkowej zwiększyła się o 1. Liczba placówek opiekuńczych pozostała na tym samym poziomie. W porównaniu do roku 2023 nastąpił spadek o 1 placówkę wsparcia dziennego. Placówki są prowadzone głównie na terenie miasta Białystok oraz powiatu białostockiego, natomiast w powiecie łomżyńskim, monieckim oraz zambrowskim nie

²² Dane Podlaskiego Urzędu Wojewódzkiego w Białymstoku

występują. Z uwagi na fakt, że takie jednostki powinny znajdować się w najbliższej okolicy zamieszkania dzieci, niewielką liczbą tego typu ośrodków oraz zupełny brak ich w aż trzech powiatach wskazuje na silną potrzebę rozwoju tej formy wsparcia.

Rysunek 23. Placówki wsparcia dziennego w woj. podlaskim w 2024 r.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych PUW

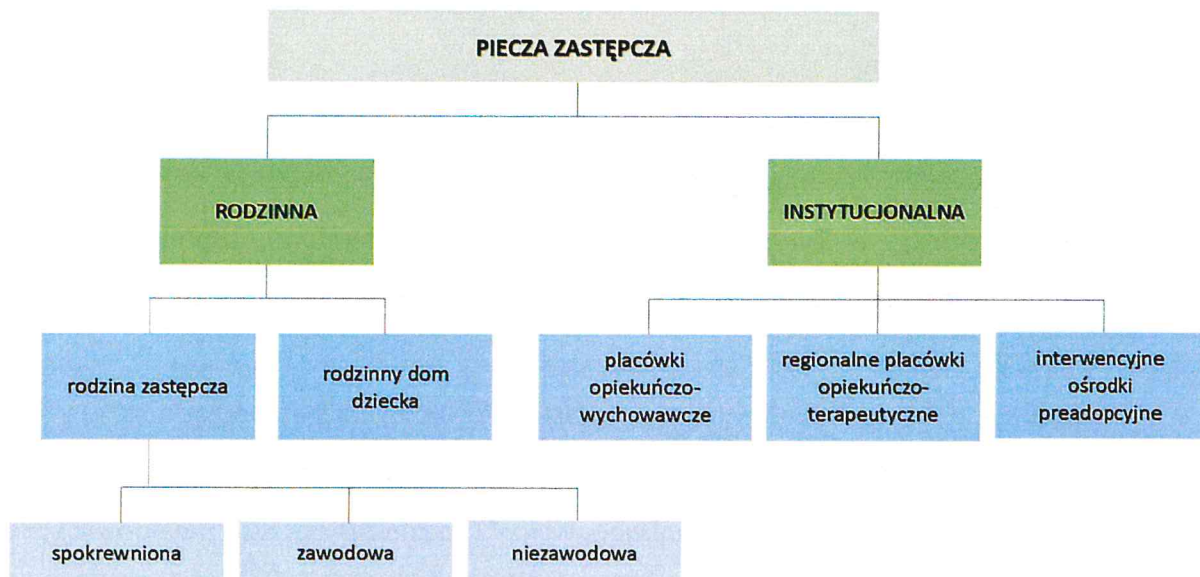
Pieczą zastępczą

W przypadku niemożności zapewnienia dziecku opieki i wychowania przez rodziców, sprawowana jest pieczę zastępcza. Ma ona charakter czasowy. Zapewnia czas potrzebny na pracę z rodziną biologiczną umożliwiającą powrót dziecka do rodziny (a, gdy jest to niemożliwe, dążenie do przysposobienia dziecka) oraz przygotowanie dziecka m.in. do

godnego, samodzielnego i odpowiedzialnego życia, pokonywania trudności życiowych. Piecza zastępcza dąży także do zaspokojenia potrzeb emocjonalnych, bytowych, zdrowotnych, edukacyjnych i kulturalno-rekreacyjnych dziecka.

Pieczka zastępcza realizowana w dwóch formach: rodzinnej i instytucjonalnej. Rodzinną pieczę zastępczą sprawuje się w ramach rodziny zastępczej (spokrewnionej, niezawodowej lub zawodowej) oraz rodzinnych domów dziecka. Instytucjonalna piecza zastępcza sprawowana jest w formie placówek opiekuńczo-wychowawczych, regionalnych placówek opiekuńczo-terapeutycznych oraz interwencyjnych ośrodków preadopcyjnych.

Rysunek 24. Podział pieczy zastępczej ze względu na formy

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Portal Informacyjno-Uslugowy emp@tia MRPiPS
<https://empatia.mpips.gov.pl/>

Jak podaje Główny Urząd Statystyczny w raporcie pn. „Piecza zastępcza w 2023 roku” w Polsce na koniec 2023 r. w pieczy zastępczej przebywało 75,3 tys. dzieci, z tego 58,2 tys. w pieczy rodzinnej oraz 17,1 tys. w pieczy instytucjonalnej. W porównaniu z 2022 r. liczba dzieci przebywających w pieczy zastępczej zwiększyła się o 3,5%. Według danych OZPS na terenie województwa podlaskiego na koniec 2023 roku w pieczy zastępczej przebywało ogółem 1 767 (w 2022 r. – 1 739) dzieci pozbawianych całkowicie lub częściowo opieki rodziny naturalnej, w tym 1 402 (w 2022 r. – 1 391) dzieci w pieczy rodzinnej oraz 365 (w 2022 r. – 348) dzieci w

pieczy instytucjonalnej. W porównaniu do roku 2022 nastąpił wzrost liczby dzieci przebywających w pieczy zastępczej o 28 dzieci.

Wśród przyczyn umieszczenia dzieci w pieczy zastępczej, według ogólnopolskich danych z 2017 roku, możemy wyodrębnić dwa główne powody: uzależnienie rodziców, które rozpoznano wśród 41,7% przypadków oraz szeroko rozumiana bezradność w sprawach opiekuńczo-wychowawczych – 28,1%. Kolejnymi przyczynami są: pótsieroctwo (7,3%), sieroctwo (4,0%), przemoc w rodzinie (3,8%), niepełnosprawność co najmniej jednego z rodziców (2,9%), długotrwała lub ciężka choroba co najmniej jednego z rodziców (2,8%), pobyt za granicą co najmniej jednego z rodziców (2,2%), nieodpowiednie warunki mieszkaniowe (0,3%), oraz ubóstwo (0,1%).²³

Rodzinna piecza zastępcza

Z danych OZPS za 2023 r. wynika, iż w ramach rodzinnej pieczy zastępczej na terenie woj. podlaskiego w 2023 roku największy odsetek – 67,2% stanowiły rodziny spokrewnione z dzieckiem (593 rodziny) – w których opiekę i wychowanie nad dzieckiem przejmują członkowie rodziny dziecka, np. wstępni (dziadkowie, pradiadkowie) lub rodzeństwo. W rodzinach tych przebywało 793 dzieci.

Następnie 28,1% ogółu rodzinnej pieczy zastępczej województwa podlaskiego stanowiły rodziny zastępcze niezawodowe (248 rodzin), które opieką objęły 336 dzieci. W 2023 roku w województwie podlaskim funkcjonowało 41 rodzin zastępczych zawodowych, co stanowi 4,6% ogółu, w tym 3 rodziny zastępcze specjalistyczne (dla dzieci z konkretnymi potrzebami, np. dzieci z niepełnosprawnościami – oznacza to, że rodzina ta zapewnia opiekę i wychowanie, dodatkowo dostosowując je do szczególnych potrzeb dziecka). Liczba rodzin zastępczych zawodowych w stosunku do roku poprzedniego zmalała o 3 rodziny. Rodziny zastępcze zawodowe zapewniały opiekę 159 dzieciom, zaś rodziny zastępcze specjalistyczne 7 dzieciom. Ponadto funkcjonowały 3 rodziny zastępcze pełniące funkcje pogotowia rodzinnego oraz 15 rodzinnych domów dziecka. Stanowiły one odpowiednio 0,3% oraz 1,7% ogółu rodzinnej pieczy zastępczej. W pogotowiacz rodzinnych przebywało 11 dzieci,

²³ Koalicja na rzecz Rodzinnej Opieki Zastępczej, Postępy deinstytucjonalizacji PZ RAPORT KOŃCOWY Z PROJEKTU, http://koalicja.org/wp-content/uploads/raport_di-pl.pdf

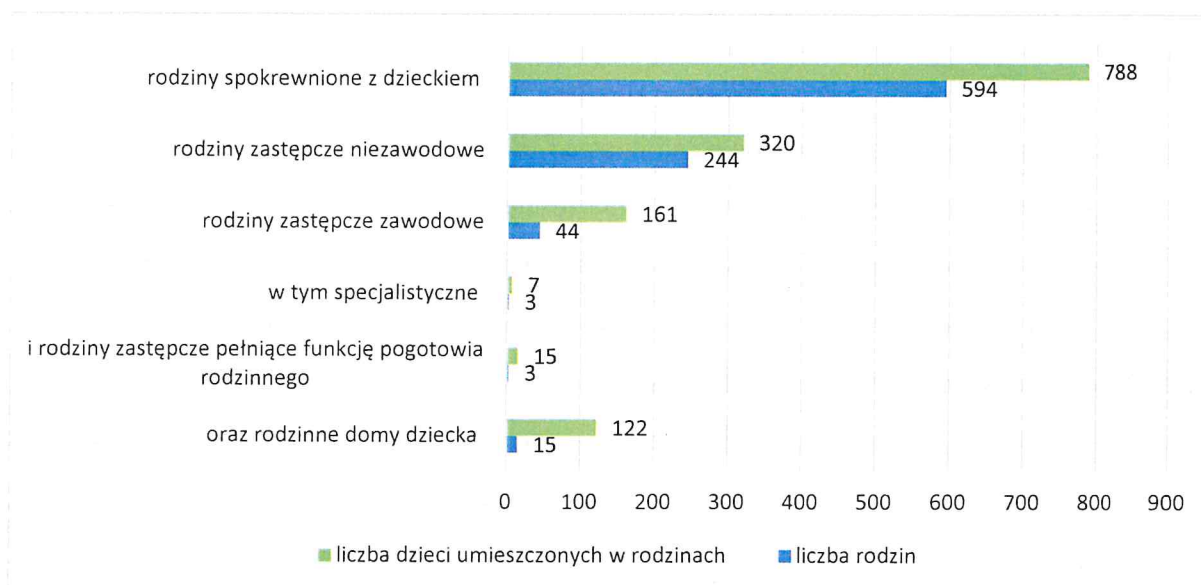

natomiast w rodzinnych domach dziecka znajdowało się 114 dzieci. Nastąpił spadek liczby dzieci w rodzinnych domach dziecka o 8 dzieci.

W 2023 roku nastąpił niewielki spadek liczby rodzin zastępczych spokrewnionych (o 1 rodzinę) oraz zawodowych (o 3 rodziny), natomiast wzrosła liczba rodzin niezawodowych (o 4 rodziny). Łącznie liczba rodzin zastępczych nie zmieniła się w stosunku do roku poprzedniego.

Na poniższym wykresie zaprezentowano dane liczbowe na temat rodzin zastępczych według różnych ich typów.

Rysunek 25. Rodzinna piecza zastępcza w woj. podlaskim w 2023 roku

Źródło: Opracowanie własne na podstawie OZPS za 2023 r.

Instytucjonalna piecza zastępcza

Zgodnie z rejestrem placówek opiekuńczo-wychowawczych, regionalnych placówek opiekuńczo-terapeutycznych i interwencyjnych ośrodków preadopcyjnych, prowadzonym przez Podlaski Urząd Wojewódzki w Białymstoku, w ramach instytucjonalnej pieczy zastępczej na terenie woj. podlaskiego na dzień 27.09.2024 r. funkcjonowała 1 regionalna placówka opiekuńczo-terapeutyczna (21 miejsc) oraz 31 placówek opiekuńczo-wychowawczych (w 2023 r. – 30 placówek, w 2022 r. – 28 placówek), w tym 24 pełniących funkcję socjalizacyjną, 22 – funkcję interwencyjną, 0 – funkcję specjalistyczno-terapeutyczną i 7 – funkcję rodzinną. Placówki dysponowały łącznie 380 miejscami (w 2023 r. – 369, wzrost o

11 miejsc). Najwięcej miejsc było w placówkach socjalizacyjnych – 270 (wzrost o 32 miejsca), 54 miejsca – w placówkach interwencyjnych (spadek o 21 miejsc), 0 – w specjalistyczno-terapeutycznych oraz 56 w rodzinnych. W województwie podlaskim nie istnieją interwencyjne ośrodki preadopcyjne. Warto nadmienić, iż w całym kraju są tylko 3 interwencyjne ośrodki preadopcyjne, które są skierowane do niemowląt, głównie porzuconych.

W instytucjonalnej pieczy zastępczej na terenie woj. podlaskiego w 2023 roku przebywało 373 dzieci, w tym 270 dzieci w placówkach socjalizacyjnych, 63 dzieci – w placówkach interwencyjnych, 0 dzieci – w placówkach specjalistyczno-terapeutycznych i 40 dzieci w placówkach rodzinnych.²⁴

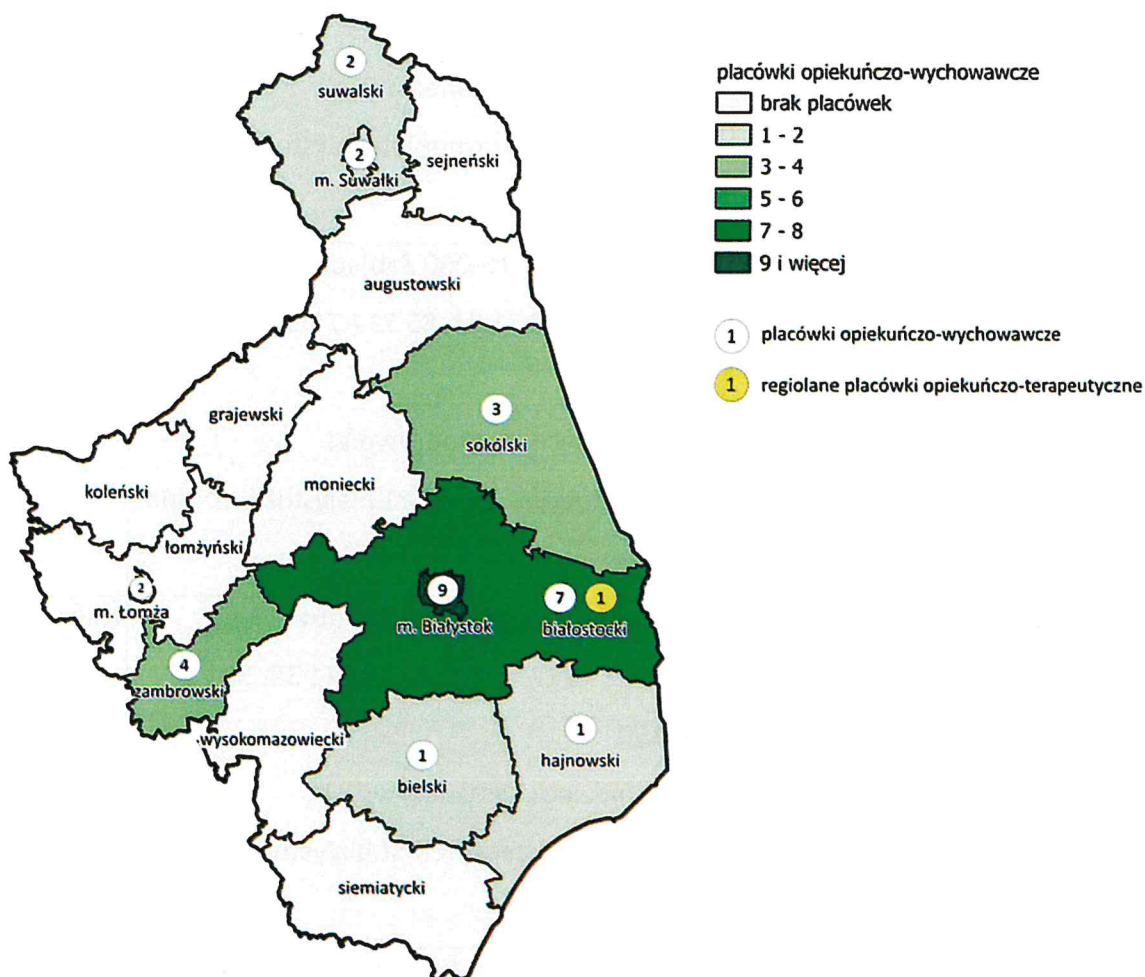
Placówki opiekuńczo-wychowawcze znajdują się jedynie w centrum województwa i na północy. W ośmiu powiatach nie działa żadna placówka tego typu. Dużym brakiem wydaje się brak na terenie województwa placówki opiekuńczo-wychowawczej typu specjalistyczno-terapeutycznego, która sprawuje opiekę nad dzieckiem o indywidualnych potrzebach, w szczególności, z orzeczeniem o niepełnosprawności, wymagającym stosowania specjalnych metod wychowawczych i specjalistycznej terapii, a także wymagającym wyrównywania opóźnień rozwojowych i edukacyjnych.²⁵ Co prawda w innych regionach takie placówki istnieją, jednak z uwagi na jej charakter oraz obowiązujące przepisy (w takiej placówce można umieścić jednocześnie nie więcej niż 14 dzieci) w całym kraju miejsc jest około 400.

Wskazane jest, aby w województwie podlaskim także zapewnić wsparcie dla dzieci z regionu, potrzebujących specjalistycznego wsparcia.

²⁴ Ocena Zasobów Pomocy Społecznej w województwie podlaskim w 2023 roku

²⁵ Art. 105 Ust. Ustawa z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej (Dz.U. 2011 nr 149 poz. 887).

Rysunek 26. Placówki instytucjonalne pieczy zastępczej w woj. podlaskim w 2024 r.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych PUW

Tabela 1. Wykaz placówek instytucjonalnych pieczy zastępczej w woj. podlaskim w 2024 r.

Lp.	Nazwa placówki	Adres i telefon	Typ placówki
1.	Dom Dziecka Nr 1 w Krasnem	Krasne 3, 16-060 Zabłudów tel. 85 717 71 34, 85 717 71 35, 501 277 120 domdziecka.krasne@wp.pl domdzieckakrasne@st.bialystok.wrotapo dlasia.pl	socjalizacyjna, interwencyjna
2.	Dom Dziecka Nr 2 w Krasnem	Krasne 2, 16-060 Zabłudów tel. 85 717 71 34, 85 717 71 35, 501 277	socjalizacyjna, interwencyjna

Lp.	Nazwa placówki	Adres i telefon	Typ placówki
		120 domdziecka.krasne@wp.pl domdzieckakrasne@st.bialystok.wrotapo dlasia.pl	
3.	Rodzinny Dom Dziecka w Krasnem	Krasne 5/1, 16-060 Zabłudów tel. 85 717 71 34, 85 717 71 35, 501 277 120 domdziecka.krasne@wp.pl domdzieckakrasne@st.bialystok.wrotapo dlasia.pl	rodzinna
4.	Rodzinny Dom Dziecka „Uśmiech Anioła” w Krasnem	Krasne 3/1, 16-060 Zabłudów tel. 85 717 71 34, 85 717 71 35, 501 277 120 domdziecka.krasne@wp.pl domdzieckakrasne@st.bialystok.wrotapo dlasia.pl	rodzinna
5.	Dom Dziecka w Supraślu	ul. Piłsudskiego 17A, 16-030 Supraśl tel. 85 718 35 16 ddz@st.bialystok.wrotapodlasia.pl	socjalizacyjna, interwencyjna
6.	Rodzinny Dom Dziecka w Supraślu	ul. Piłsudskiego 17B, 16-030 Supraśl tel. 85 718 31 95 rddz@st.bialystok.wrotapodlasia.pl	rodzinna
7.	Pogotowie Opiekuńcze "OPOKA" w Wasilkowie	ul. Kościelna 40, 16-010 Wasilków tel. 512 256 693, 512 256 123, 572 211 920 kontakt@opoka.terezjanki.org	socjalizacyjna, interwencyjna
8.	Placówka Opiekuńczo-Wychowawcza „Jedynka” w Białymstoku	ul. Sukienna 5, 15-881 Białystok tel. 784 875 048 sekretariat@centrumbia.pl	socjalizacyjna, interwencyjna

Lp.	Nazwa placówki	Adres i telefon	Typ placówki
9.	Placówka Opiekuńczo- Wychowawcza „Dom pod Modrzewiem” w Białymstoku	ul. Św. Andrzeja Boboli 5 15-649 Białystok tel. 535 335 632 sekretariat@centrumbia.pl	socjalizacyjna, interwencyjna
10.	Placówka Opiekuńczo- Wychowawcza „Moje Miejsce” w Białymstoku	ul. Orla 6, 15-021 Białystok tel. 85 741 68 46 sekretariat@centrumbia.pl	socjalizacyjna, interwencyjna
11.	Placówka Opiekuńczo- Wychowawcza „Nadzieja” w Białymstoku	ul. 11 Listopada 6a/2, 15-320 Białystok tel. 85 742 54 23 sekretariat@centrumbia.pl	socjalizacyjna, interwencyjna
12.	Placówka Opiekuńczo- Wychowawcza „Radość” w Białymstoku	ul. 11 Listopada 6a/1, 15-320 Białystok tel. 85 742 07 48 sekretariat@centrumbia.pl	socjalizacyjna, interwencyjna
13.	Placówka Opiekuńczo- Wychowawcza im. dr Ireny Białówny w Białymstoku	ul. Ciepła 4, 15-472 Białystok tel. 502 511 502, 85 742 40 11 sekretariat@centrumbia.pl	socjalizacyjna, interwencyjna
14.	Pogotowie Opiekuńcze w Białymstoku	ul. Orla 6A, 15-021 Białystok tel. 85 741 68 46 sekretariat@centrumbia.pl	socjalizacyjna, interwencyjna
15.	Placówka opiekuńczo- wychowawcza Dom Powrotu w Białymstoku	ul. Orzechowa 46, 15-822 Białystok tel. 880 152 473 dompowrotu@fundacjadialeg.pl	socjalizacyjna, interwencyjna
16.	Placówka Opiekuńczo- Wychowawcza „Dom w Lesie” w Białymstoku	ul. 11 Listopada 6, 15-320 Białystok tel. 508 416 321 sekretariat@centrumbia.pl	socjalizacyjna, interwencyjna
17.	Placówka opiekuńczo- wychowawcza typu rodzinnego Nr 1 w Bielsku Podlaskim	ul. Jaroszewicza 15, 17-100 Bielsk Podlaski tel. 85 730 08 22, 513 626 202 domdziecka@powiatbielski.pl	rodzinna
18.	Dom Dziecka im. Haliny	ul. Parkowa 2, 17-230 Białowieża	socjalizacyjna,

Lp.	Nazwa placówki	Adres i telefon	Typ placówki
	Kopalińskiej w Białowieży	tel. 85 681 24 03, 504 465 208 domdziecka_bialowieza@powiat.hajnowka.pl	interwencyjna
19.	Placówka Opiekuńczo-Wychowawcza Łomża	ul. Rybaki 14, 18-400 Łomża tel. 86 215 03 11, 86 216 2014 wpow.lomza@op.pl	socjalizacyjna
20.	Placówka Opiekuńczo-Wychowawcza „Dom nad Narwią” w Łomży	ul. Rybaki 14a, 18-400 Łomża tel. 86 215 03 11, 86 216 20 14 wpow.lomza@op.pl	socjalizacyjna, interwencyjna
21.	Placówka opiekuńczo-wychowawcza typu rodzinnego „Promyk” w Czuprynowie	Czuprynowo 17, 16-123 Kuźnica tel. 530 118 121 promyk@sokolka-powiat.pl	rodzinna
22.	Placówka opiekuńczo-wychowawcza typu rodzinnego „Iskierka” w Chorążowcach	Chorążowce 24, 16-205 Nowy Dwór tel. 85 307 03 93 iskierka@sokolka-powiat.pl	rodzinna
23.	Placówka opiekuńczo-wychowawcza typu rodzinnego „Peretka” w Kuźnicy	ul. Sokóleńska 16, 16-123 Kuźnica tel. 733 396 904 perelka@sokolka-powiat.pl	rodzinna
24.	Dom Dziecka Nr 1 w Nowej Pawłowce	Nowa Pawłówka 1A, 16-427 Przerośl tel. 87 569 17 11, 87 569 13 27 sekretariat@cadd.nowapawlowka.pl	socjalizacyjna
25.	Dom Dziecka Nr 2 w Nowej Pawłowce	Nowa Pawłówka 1B, 16-427 Przerośl tel. 87 569 17 11, 87 569 13 27 sekretariat@cadd.nowapawlowka.pl	socjalizacyjna, interwencyjna
26.	Placówka Opiekuńczo-Wychowawcza w Suwałkach	ul. Filipowska 20A lok.1, 16-400 Suwałki tel. 87 566 31 25	socjalizacyjna, interwencyjna

Lp.	Nazwa placówki	Adres i telefon	Typ placówki
	„Dom nr 1”	sekretariat@placowka.suwalki.eu	
27.	Placówka Opiekuńczo- Wychowawcza w Suwałkach „Dom nr 2”	ul. Filipowska 20A lok.2, 16-400 Suwałki tel. 87 566 31 25 sekretariat@placowka.suwalki.eu	socjalizacyjna, interwencyjna
28.	Placówka Opiekuńczo- Wychowawcza Nr 1 w Zambrowie	Aleja Wojska Polskiego 52/4, 18-300 Zambrów tel. 86 224 40 45 copow@powiatzambrowski.com copow1@powiatzambrowski.com	socjalizacyjna, interwencyjna
29.	Placówka Opiekuńczo- Wychowawcza Nr 2 w Zambrowie	Aleja Wojska Polskiego 52/5, 18-300 Zambrów tel. 86 224 40 46 copow@powiatzambrowski.com copow1@powiatzambrowski.com	socjalizacyjna, interwencyjna
30.	Placówka Opiekuńczo- Wychowawcza Nr 3 w Zambrowie	Aleja Wojska Polskiego 52/6, 18-300 Zambrów tel. 86 224 40 47 copow@powiatzambrowski.com copow1@powiatzambrowski.com	socjalizacyjna, interwencyjna
31.	Placówka Opiekuńczo- Wychowawcza Nr 4 w Zambrowie	Aleja Wojska Polskiego 52/7, 18-300 Zambrów tel. 86 224 40 48 copow@powiatzambrowski.com copow1@powiatzambrowski.com	socjalizacyjna, interwencyjna
32.	Regionalna Placówka Opiekuńczo-Terapeutyczna w Ignatkach-Osiedle	ul. Jeździecka 1, 16-001 Ignatki- Osiedle tel. 85 717 03 60, 85 333 32 30 kancelaria@rpot.wrotapodlasia.pl	

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych PUW

Według danych z OZPS w 2023 roku w województwie podlaskim funkcję koordynatora pieczy zastępczej pełniło 49 osób. W stosunku do roku poprzedniego ich liczba wzrosła o 1.

Zgodnie z ustawą o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej powiat ponosi odpowiedzialności za pobyt dziecka w pieczy zastępczej. Jak wskazują dane liczbowe w 2023 roku na ten cel jednostki pomocy społecznej przekazały łącznie 10 037 898 zł. W roku 2022 kwota ta była niższa o 1 934 353 zł.

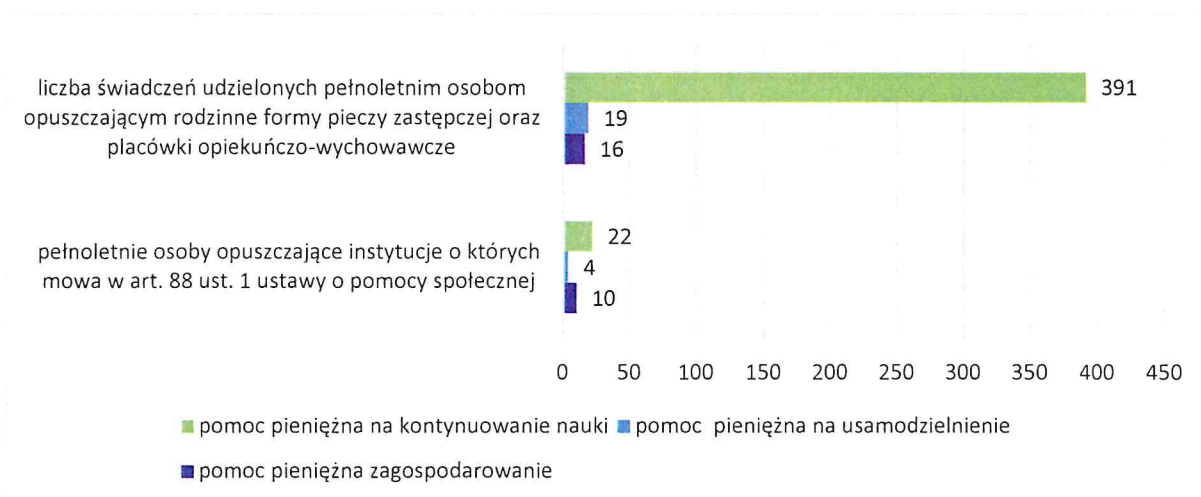
Usamodzielnienie

Według danych OZPS w 2023 roku 166 pełnoletnich osób (o 48 więcej niż w roku poprzednim) opuściło rodzinne formy pieczy zastępczej, a 54 osoby (o 13 osób mniej niż w roku 2022) placówki opiekuńczo-wychowawcze. W związku z tym udzielono im wsparcia na łączną kwotę 467 719 zł.

Powiatowe centra pomocy rodzinie udzielają wsparcia osobom opuszczającym rodziny zastępcze, w trzech formach:

- pomoc pieniężna na usamodzielnienie,
- pomoc pieniężna na kontynuowanie nauki,
- pomoc pieniężna na zagospodarowanie.

Rysunek 27. Wsparcie udzielane przez PCPR pełnoletnim osobom z tytułu usamodzielnienia w 2023 roku

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych PUW oraz OZPS za 2023 r.

Osoby opuszczające rodzinne formy pieczy zastępczej oraz placówki opiekuńczo - wychowawcze w 2023 roku skorzystały ze wsparcia finansowego przeznaczonego na: kontynuowanie nauki (391 świadczeń w kwocie 269 810 zł), usamodzielnienie (19 świadczeń w kwocie 160 942 zł), zagospodarowanie (16 świadczeń w kwocie 36 967 zł). Analizując koszty usamodzielnienia wg rodzajów, najczęściej około 58% stanowiły wydatki na kontynuowanie nauki, zaś najmniej około 8%, to pomoc na zagospodarowanie (podobnie jak w latach poprzednich). Ponadto 30 osób opuszczających instytucje, o których mowa w art. 88 ust. 1 ustawy o pomocy społecznej otrzymało wsparcie na ogólną kwotę 124 202 zł, w tym: 4 osoby z tytułu usamodzielnienia, 22 osoby na kontynuowanie nauki oraz 10 osób na zagospodarowanie (jedna osoba mogła skorzystać z kilku form wsparcia). Struktura wydatków w tym zakresie przedstawia się następująco: 11 022 zł na usamodzielnienie, 76 454 zł na kontynuowanie nauki oraz 36 726 zł, jako pomoc pieniężna na zagospodarowanie.

Deinstytucjonalizacja pieczy zastępczej w regionie

Polska, podobnie jak inne państwa członkowskie Unii Europejskiej, zobowiązana jest do wdrażania polityki deinstytucjonalizacji działań służb społecznych (dalej jako polityka DI). Deinstytucjonalizacja oparta jest na zasadzie tożsamości, co oznacza, że świadczenie usług społecznych powinno odbywać się blisko domu, bez konieczności zmiany miejsca zamieszkania, by nie wrywać odbiorców świadczeń z ich środowiska naturalnego.

Celem deinstytucjonalizacji pieczy zastępczej jest regularne zwiększanie liczby dzieci przebywających w rodzinnej pieczy zastępczej w stosunku do pieczy instytucjonalnej, osiągnięcie standardów przez placówki opiekuńczo-wychowawcze. Od stycznia 2021 r. w tego rodzaju placówkach może przebywać łącznie nie więcej niż 14 dzieci (art. 95 ust. 1 i 3 ustawy WRiSPZ).

Deinstytucjonalizację pieczy zastępczej muszą wspierać działania na rzecz rozwoju rodzinnych form pieczy zastępczej i profesjonalizacji zawodu rodzica zastępczego. Dużą rolę odgrywają też placówki wsparcia dziennego, prowadzące działania opiekuńczo-wychowawcze i realizujące programy profilaktyczne, które mają na celu zapobiegać zachowaniom zagrażającym prawidłowemu funkcjonowaniu dziecka w rodzinie²⁶.

²⁶ Program Wspierania Rodziny i Systemu Pieczy Zastępczej w Województwie Podlaskim na lata 2024-2027

Wnioski

- 1) Od 6 lat w woj. podlaskim nie funkcjonują rodziny wspierające.
- 2) Spadek liczby asystentów rodziny przy stosunkowo stałej liczbie rodzin korzystających z asystentury – wzrost zapotrzebowania.
- 3) Niewielka liczba placówek wsparcia dziennego oraz zupełny brak ich w aż trzech powiatach wskazuje na silną potrzebę rozwoju tej formy wsparcia.
- 4) W woj. podlaskim, na tle kraju, przebywa najmniej wychowanków w pieczy zastępczej. Jednakże skala problemu wciąż narasta. W kraju, w skali roku, przybywa ok. 3,5% dzieci w pieczy zastępczej. W regionie przyrost jest o połowę niższy i wynosi 1,6%.
- 5) Występują dwie główne przyczyny umieszczania dzieci w pieczy zastępczej, tj. uzależnienia i trudności opiekuńczo-wychowawcze rodziców.
- 6) Liczba rodzin zastępczych pozostała na tym samym poziomie natomiast nieznacznie zwiększyła się liczba dzieci przebywających w pieczy zastępczej.
- 7) Pomimo wzrostu liczby miejsc w placówkach opiekuńczo-wychowawczych zauważalne jest przeciążenie tych placówek.
- 8) W województwie podlaskim zauważa się wyraźną różnicę w stopniu usamodzielnienia wychowanków na korzyść rodzinnej pieczy zastępczej.

Obszar 4. Osoby w kryzysie zdrowia psychicznego

W ostatnich latach coraz częściej porusza się konieczność podjęcia działań w zakresie poprawy zdrowia psychicznego.

Zaburzenia psychiczne definiowane są jako szczególny splot dysfunkcji czynności psychicznych i zachowania, zależny od uwarunkowań biologicznych, psychicznych, społecznych oraz duchowych właściwych danej osobie. Tradycyjnie zaburzenia psychiczne dzieli się, posługując się językiem diagnostycznym, na:

- a) psychotyczne (tzn. stany chorobowe, w których występują urojenia, omamy, zakłócenia świadomości, sfery emocjonalne i nastroju);
- b) niepsychotyczne, obejmujące m.in. nerwice, zespoły organiczne, poważne problemy osobowościowe, uzależnienia od substancji psychoaktywnych, zaburzenia odżywiania i niektóre nieprawidłowości funkcjonowania sfery seksualnej;
- c) upośledzenia umysłowe.

Najczęstszymi zaburzeniami zdrowia psychicznego są: zaburzenia lękowe, bezsenność, depresja, zaburzenia somatyczne, zaburzenia spowodowane nadużywaniem alkoholu oraz substancji psychoaktywnych, ADHD u dzieci i młodzieży, demencja w zależności od wieku.

Sytuacja w zakresie zdrowia psychicznego, tak w UE, jak i w Polsce oraz w samym województwie podlaskim, wymaga radykalnych zmian ze względu na zwiększanie się skali problemu przy wciąż niewystarczającym rozwoju systemów wsparcia. W całej UE setki tysięcy osób z problemami psychicznymi przebywa w dużych placówkach stacjonarnych, prowadząc do ich segregacji, co nie pozwala w pełni zapewnić im wartości europejskich, takich jak godność, równość i prawa człowieka.

Z uwagi na złożoność problemu statystyki w zakresie zdrowia psychicznego są niepełne, jednak wskazują na skalę i dynamikę zjawiska. W 2019 roku około 19% Polaków uznało zdrowie psychiczne jako najważniejszy problem zdrowotny w kraju, podczas gdy w 2024 roku było to już 40% obywateli²⁷, co wskazuje na znaczny wzrost widoczności zjawiska.

²⁷ Ipsos Health Service Report 2024, s. 6 [<https://www.ipsos.com/sites/default/files/ct/news/documents/2024-10/Ipsos%20World%20Mental%20Health%20Day%202024%20Global%20Charts%20%281%29.pdf>]

Co trzeci Polak nawet kilka razy w roku odczuwa wybrane objawy depresji, a co piąty przynajmniej raz w roku z powodu stresu nie był w stanie pójść do pracy.²⁸ Według Światowej Organizacji Zdrowia, do 2030 roku depresja będzie najczęściej diagnozowaną przez lekarzy chorobą. Zmiany zjawiska obserwowane są także na poziomie szeregu wskaźników monitorowania zdrowia Polaków.

Już w 2005 roku ponad 27% dorosłych Polaków co roku doświadczała przynajmniej jednego objawu złego stanu zdrowia psychicznego, a liczba ta systematycznie rośnie. W województwie podlaskim już w 2017 r. rozpowszechnienie zaburzeń psychicznych szacowano na ok. 180 tys. osób tj. 23,2% (źródło: Narodowy Program Ochrony Zdrowia Psychicznego na lata 2017-2022), co plasuje je na 10 pozycji w skali wszystkich województw w Polsce. Wśród dzieci i młodzieży szacuje się, że zaburzenia psychiczne dotyczą około 10% populacji, co oznacza, że w Polsce ponad 600 tysięcy osób poniżej 18. roku życia wymaga specjalistycznej opieki. Przekładając te szacunki na warunki województwa podlaskiego, w którym dzieci i młodzieży powyżej 10 roku życia jest około 115 tys., to ponad 10 tys. z nich powinna otrzymywać regularnie specjalistyczne wsparcie.

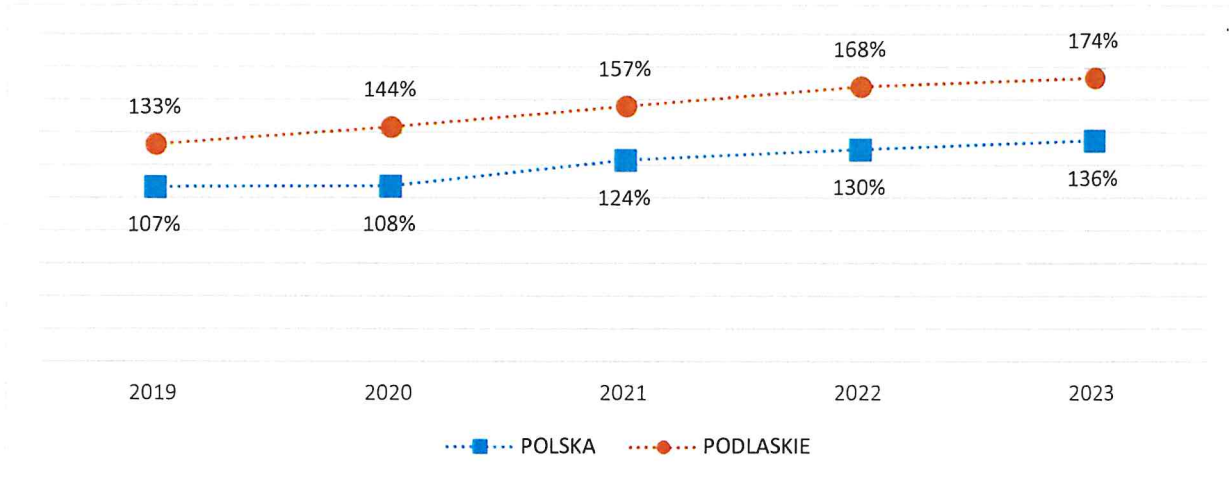
Problemy zdrowia psychicznego nie są łatwo monitorowane ze względu na złożoność opisywanego problemu, a także z uwagi na stygmatyzację osób zgłaszających się po pomoc. Do najczarniejszych statystyk związanych ze zdrowiem psychicznym są te dotyczące samobójstw. Policja zanotowała znaczący wzrost liczby takich zachowań w przeciągu ostatnich 5 lat. W 2023 r. (ostatnie dane) w województwie podlaskim na swoje życie targnęło się o 74% więcej osób, niż 5 lat wcześniej. Względny wzrost w regionie był znacznie wyższy niż przeciętnie w całej Polsce w tym samym okresie (36%).

²⁸ Ipsos Health Service Report 2024, s. 15-16.

Projekt „Koordynacja działań w zakresie polityki społecznej w województwie podlaskim” realizowany w ramach Programu Fundusze Europejskie dla Rozwoju Społecznego 2021-2027 współfinansowanego ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego Plus

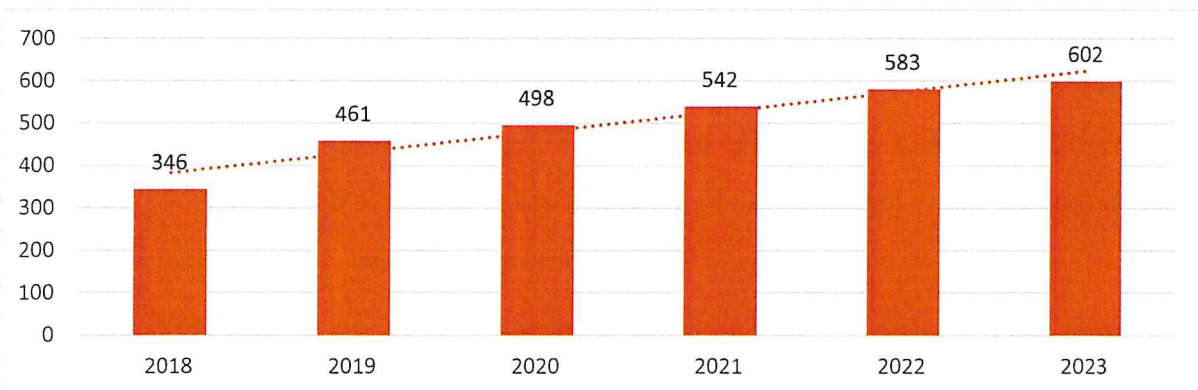
Rysunek 28. Zmiana liczby osób w zamachach samobójczych w porównaniu do 2018 r. (2018 rok = 100%)

Źródło: Dane GUS-BDL.

Jeszcze w 2018 r. liczba zarejestrowanych prób samobójczych wynosiła 29 osób na 100 tys. ludności i była taka sama w województwie podlaskim, co w reszcie kraju. W roku 2023 wskaźnik ten wyniósł 40 w całej Polsce i aż 53 w regionie. Oznacza to, że w tym aspekcie analizowane zjawisko rozwija się znacznie szybciej w województwie podlaskim, niż w reszcie kraju. Wyższe statystyki zarejestrowano tylko w 2 regionach. Ogółem pomiędzy 2018 a 2023 rokiem życie próbowało sobie odebrać ponad 3000 mieszkańców województwa podlaskiego, z czego 1/3 prób zakończyła się zgonem.

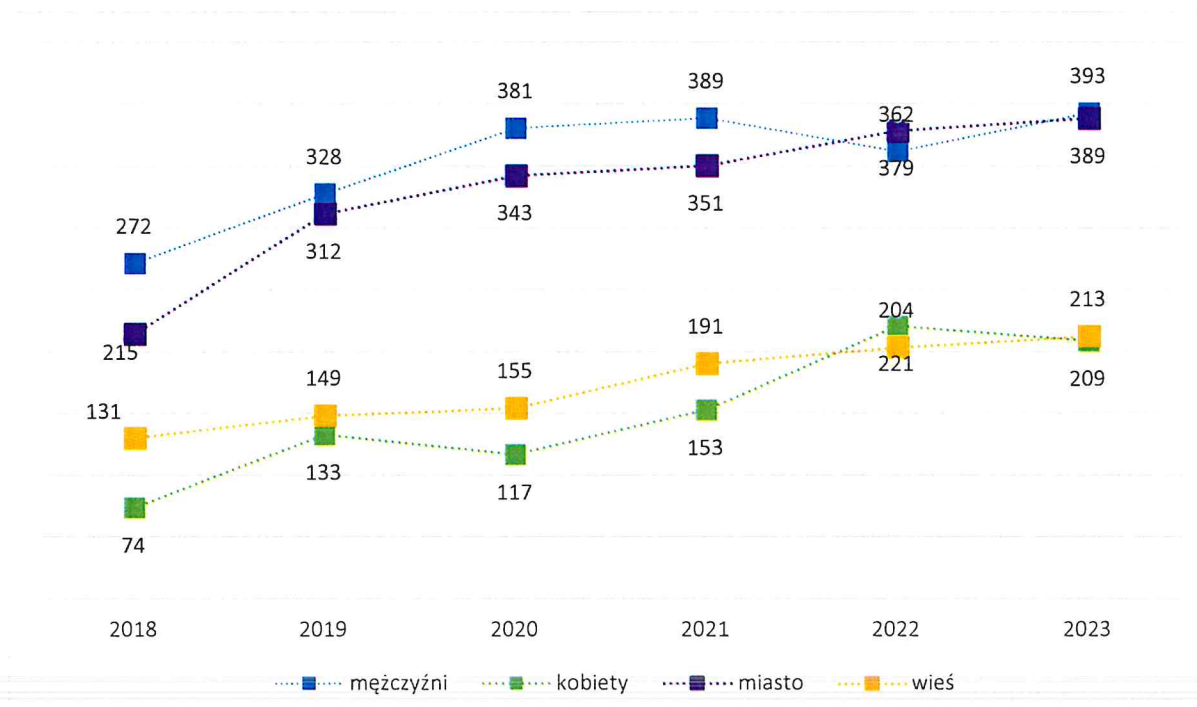
Rysunek 29. Liczba zarejestrowanych prób samobójczych w województwie podlaskim

Źródło: Dane GUS-BDL. Dane dotyczące zamachów/ zachowań samobójczych pochodzą z Komendy Głównej Policji (dotyczą tylko samobójstw zgłoszonych)

Sytuacja w zakresie prób samobójczych jest wyraźnie różnicowana przez płeć i miejsce zamieszkania. Mężczyźni i mieszkańcy miast zdecydowanie częściej dokonują zamachu na swoje życie niż kobiety oraz osoby mieszkające na wsiach. Jednak we wszystkich tych grupach tendencja jest wyraźnie wzrostowa.

Rysunek 30. Zarejestrowane próby samobójcze w województwie podlaskim wg płci i miejsca zamieszkania

Źródło: Dane GUS-BDL.

W województwie podlaskim w 2022 roku 38 277 osób uzyskało pomoc w poradni zdrowia psychicznego, co stanowi dokładnie 25% spośród szacowanej na 2017 r. liczby mieszkańców regionu z zaburzeniami psychicznymi. Biorąc pod uwagę nasilenie się zjawiska opisującego problemy zdrowia psychicznego, można szacować, że pomoc specjalistyczna trafia nie więcej, niż co piątej osobie, która jej potrzebuje. Pomiędzy 2018 a 2022 rokiem (najnowsze dane) w województwie podlaskim znacznie zmieniła się struktura rodzajów zaburzeń, które diagnozowano osobom korzystającym ze wsparcia. Spadła liczba osób ze schizofrenią (ze 142 646 w 2018 r. do 131 240 w 2022) i innymi zaburzeniami psychotycznymi (nieschizofrenicznymi), a także zaburzeniami osobowości i zachowania dorosłych. Znacznie

zaś wzrosła liczba osób poszukujących porady w związku z zaburzeniami nerwicowymi, odżywiania i zespołami behawioralnymi, a także osób z zaburzeniami psychicznymi spowodowanymi używaniem środków psychoaktywnych. Mimo tych zmian, co roku pomiędzy 40 a 50 tys. osób zgłasza się o pomoc. Liczba ta nieznacznie zmienia się w kolejnych latach, co świadczy o niewydolności systemu ochrony zdrowia, który nie jest w stanie obsłużyć większej liczby pacjentów, mimo rosnących potrzeb.

Praca socjalna, interwencja kryzysowa, poradnictwo specjalistyczne

Na poziomie województwa obserwuje się spadek liczby rodzin korzystających ze wsparcia niepieniężnego gmin na mocy ustawy o pomocy społecznej. Zjawisko to jest niepokojące w kontekście informacji dotyczących epidemiologii w zakresie zdrowia psychicznego, tym bardziej, że większość tych usług ma charakter profilaktyczny. W ramach zadań własnych gminy świadczą wsparcie niepieniężne, np. pracę socjalną, interwencję kryzysową oraz poradnictwo specjalistyczne: prawne, psychologiczne i rodzinne, którego odbiorcami mogą być osoby z zaburzeniami psychicznymi, a skorzystanie z tej pomocy nie jest obwarowane kryterium dochodowym. W 2023 roku z poradnictwa specjalistycznego skorzystało 3 829 rodzin, z interwencji kryzysowej 2 562 rodzin i 30 458 z pracy socjalnej. W 2024 roku odnotowano spadek liczby rodzin korzystających ze wszystkich powyższych form wsparcia. Liczba rodzin korzystających z poradnictwa specjalistycznego zmniejszyła się o 9% (skorzystało z niej 3 479 rodzin), z interwencji kryzysowej – o 17% (skorzystały z niej 2 134 rodziny), a z pracy socjalnej – o 14% (26 297 rodzin). Trudno stwierdzić, jaki odsetek z korzystających to rodziny z osobą z zaburzeniami psychicznymi, tym bardziej, że kryzys zdrowia psychicznego nie jest wyodrębnionym powodem korzystania z pomocy wsparcia na mocy ustawy pomocy społecznej.

Ośrodki Interwencji Kryzysowej

Zasoby infrastruktury społecznej wspierającej osoby z zaburzeniami psychicznymi są rozłożone w województwie nierównomiernie, w niektórych miejscach (powiatach) nie ma ich wcale lub są świadczone w ograniczonym zakresie. W systemie pomocy społecznej usługi dla osób z zaburzeniami psychicznymi mogą świadczyć Ośrodki Interwencji Kryzysowej,

natomiast w Polsce OIK zostały bardzo mocno zakotwiczone w świadomości społecznej jako instytucje dedykowane rozwiązywaniu problemu przemocy. Przemoc istotnie jest jednym z kryzysów, natomiast założeniem OIK jest udzielanie wsparcia w kryzysach wywołanych różnymi sytuacjami życiowymi m.in. w sytuacjach zagrażających zdrowiu lub życiu (próby samobójcze, klęski żywiołowe, przemoc, wypadek komunikacyjny), w obliczu innych poważnych zagrożeń i kryzysów (nadużycia seksualne, uzależnienie), w sytuacjach odbieranych, jako trudne psychologicznie (utrata bliskiej osoby, rozwód, konflikty rodzinne, bezrobocie). Warto również podkreślić, że stosowanie przemocy jako takie może być połączone z zaburzeniami psychicznymi. Jeśli zauważamy bowiem zależność pomiędzy stosowaniem przemocy a nadmiernym spożywaniem alkoholu, należałoby również zauważyć, że spożywanie od alkoholu jest jedną z najczęstszych przyczyn zaburzeń psychicznych²⁹.

W 2024 roku na terenie województwa podlaskiego funkcjonowało 6 ośrodków interwencji kryzysowej. Z ich wsparcia skorzystało łącznie 2 259 osób.

Środowiskowe Domy Samopomocy

Tabela 2. Ośrodki wsparcia dla osób w kryzysie zdrowia psychicznego w województwie podlaskim w 2024 r.

Wyszczególnienie	Liczba jednostek	Liczba miejsc	Liczba osób korzystających
Ośrodki wsparcia dla osób w kryzysie zdrowia psychicznego, w tym:	25	970	1048
ŚDS, w tym:	25	970	1048
Prowadzące miejsca całodobowego pobytu	2	11	1
Kluby samopomocy dla osób w kryzysie zdrowia psychicznego	0	0	0

Źródło: Sprawozdanie roczne MRPIPS-06 za 2024 rok, Centralna Aplikacja Statystyczna

²⁹ J. Wciórka, „Poczucie zdrowia psychicznego”, [w:] J. Moskalewicz, J. Wciórka (red. naukowa) „Kondycja psychiczna mieszkańców Polski. Raport z badań „Kompleksowe badanie stanu zdrowia psychicznego społeczeństwa i jego uwarunkowań – EZOP II”, Instytut Psychiatrii i Neurologii, Warszawa, 2021, s. 121.

W 2024 roku w województwie podlaskim funkcjonowało 25 Środowiskowych Domów Samopomocy, oferujące łącznie 970 miejsc, z których skorzystało 1048 osób. W tym, 2 jednostki zapewniały całonocne pobyty, dysponując 11 miejscami. Liczba ŚDS pozostała na poziomie z roku 2022.

Oferta ośrodków wsparcia (ŚDS lub kluby samopomocy) ma na celu zwiększenie samodzielności życiowej, zaradności oraz pogłębienie integracji społecznej osób z zaburzeniami psychicznymi, które z uwagi trudności adaptacyjne oraz w funkcjonowaniu organizmu wymagają pomocy. Co istotne, w środowiskowych domach samopomocy usługi powinny być zindywidualizowane w taki sposób, aby osoba w ramach treningów indywidualnych lub grupowych mogła rozwijać lub podtrzymywać umiejętności samoobsługowe i funkcjonowania w życiu społecznych. Można zatem stwierdzić, że usługi oferowane przez ŚDS dla osób z zaburzeniami psychicznymi w założeniach mają charakter zdeinstytucjonalizowany³⁰, a jego urzeczywistnienie zależy od kompetencji i postawy pracowników środowiskowego domu, które powinny być wzmacniane.

Specjalistyczne usługi opiekuńcze dla osób z zaburzeniami psychicznymi

Ustawa o ochronie zdrowia psychicznego określa, że ośrodki pomocy społecznej, w porozumieniu z poradniami zdrowia psychicznego czy innymi specjalistycznymi placówkami terapeutycznymi, organizują oparcie społeczne dla osób, które z powodu choroby zdrowia psychicznego lub upośledzenia umysłowego mają poważne trudności w życiu codziennym, zwłaszcza w relacjach z otoczeniem, w zakresie edukacji, zatrudnienia oraz w sprawach bytowych.

Tabela 3. Specjalistyczne usługi opiekuńcze w miejscu zamieszkania dla osób z zaburzeniami psychicznymi w województwie podlaskim w latach 2021-2024

Wyszczególnienie	2021	2022	2023	2024
Liczba osób	342	332	358	371
Liczba świadczeń	117 733	114 696	123 616	129 730

³⁰ Środowiskowe domy samopomocy z miejscami całonocnymi mogą oferować osobie wymagającej wsparcia pobyt, który nie może być jednorazowo dłuższy niż 3 miesiące, a w uzasadnionych przypadkach przedłużony do 6 miesięcy, przy czym maksymalny okres pobytu całonocowego osoby w roku kalendarzowym nie może być dłuższy niż 8 miesięcy.

Wyszczególnienie	2021	2022	2023	2024
Kwota świadczeń	5 039 899	5 650 175	6 978 445	8 875 272

Źródło: Sprawozdanie roczne MRPIPS-03, Centralna Aplikacja Statystyczna

W 2022 roku zanotowano niewielki spadek liczby osób korzystających z usług – o 10 w stosunku do 2021. W latach 2023 i 2024 widać wyraźny wzrost, szczególnie między 2022 a 2023. W 2024 roku osiągnięto najwyższą liczbę świadczeń – 371 osób, co może świadczyć o: większej dostępności usług bądź rosnącym zapotrzebowaniu, lub skuteczniejszej diagnozie i kierowaniu do pomocy.

W zakresie świadczenia specjalistycznych usług opiekuńczych w miejscu zamieszkania dla osób z zaburzeniami psychicznymi odnotowano wzrost liczby osób korzystających z tego rodzaju usług, a także wzrost liczby świadczeń. W analizowanym okresie obserwujemy wzrost kwoty świadczeń przeznaczonych na realizację tego typu usług.

W 2024 roku specjalistyczne usługi opiekuńcze w miejscu zamieszkania dla osób z zaburzeniami psychicznymi były realizowane na terenie 46% gmin województwa podlaskiego. Oznacza to, że w 64 gminach tego rodzaju wsparcie nie było dostępne. W 2023 roku liczba gmin świadczących te usługi była podobna – 53 gminy realizowały usługi, a 65 gmin ich nie oferowało.

Domy Pomocy Społecznej

Z 23 domów pomocy społecznej na terenie województwa podlaskiego, 4 dedykowane są osobom przewlekle psychicznie chorym, zamieszkuje je 626 osoby (627 miejsc).

Tabela 4. Leczeni w poradniach dla osób z zaburzeniami psychicznymi wg typu zaburzeń w województwie podlaskim w latach 2021-2023

Wyszczególnienie	2021	2022	2023
Liczba leczonych (osób) w danym roku sprawozdawczym w poradniach zdrowia psychicznego (ogółem)	40 577	45 230	44 682
Zaburzenia psychiczne i zaburzenia zachowania (bez uzależnień)	33 735	38 277	36 925

Wyszczególnienie	2021	2022	2023
Zaburzenia spowodowane używaniem alkoholu	5 048	5 017	5 790
Zaburzenia psychiczne spowodowane używaniem środków psychoaktywnych	1 007	1 026	1 279

Źródło: GUS-BDL

W 2022 roku odnotowano znaczny wzrost liczby pacjentów leczonych w poradniach zdrowia psychicznego w województwie podlaskim (o ponad 11% względem 2021 r.), po czym w 2023 roku nastąpił niewielki spadek (ok. 1,2%) względem roku poprzedniego. Liczba pacjentów z rodzajem zaburzeń psychicznych i zaburzeń zachowania (bez uzależnień) wzrosła w 2022 roku (ok. 13,5%), a w 2023 roku nieznacznie się zmniejszyła (ok. 3,5%). Mimo to wciąż pozostaje wyższa niż w 2021 roku. Liczba zaburzeń spowodowana używaniem alkoholu w latach 2021-2022 utrzymywała się na podobnym poziomie, jednak w 2023 roku nastąpił wzrost (ok. 15,4%). Zaburzenia psychiczne spowodowane używaniem środków psychoaktywnych: Systematyczny wzrost w każdym kolejnym roku. W 2023 roku liczba pacjentów z tego typu zaburzeniami była o ok. 27% wyższa niż w 2021 roku.

Podsumowując, liczba osób korzystających z pomocy poradni zdrowia psychicznego wzrosła na przestrzeni lat 2021–2023, mimo niewielkiego spadku względem 2022 r. Największy wzrost dotyczył osób z zaburzeniami psychicznymi niezwiązanymi z uzależnieniami, mimo że w 2023 roku odnotowano ich niewielki spadek. Niepokojącym jest fakt wzrostu korzystających z poradni pacjentów z zaburzeniami psychicznymi spowodowanymi z używaniem alkoholu i środków psychoaktywnych, zwłaszcza w przypadku uzależnienia od alkoholu, z wyraźnym wzrostem w 2023 roku.

Poziom referencyjności szpitali w Polsce to system klasyfikacji określający zakres i standardy świadczonych usług medycznych. W województwie podlaskim, na dzień 09.06.2025 r., wygląda to następująco:

1. I poziom referencyjny – szpitale miejskie i rejonowe, oferujące podstawową opiekę, w tym ośrodki opieki psychologicznej i psychoterapeutycznej dla dzieci i młodzieży – 19 placówek.

2. II poziom referencyjny – szpitale wojewódzkie, zapewniające bardziej zaawansowaną opiekę, w tym Centrum Zdrowia Psychicznego dla dzieci i młodzieży (poradnia + oddział dzienny) – 5 placówek.
3. III poziom referencyjny – ośrodek wysokospecjalistycznej, całodobowej opieki psychiatrycznej (oddział stacjonarny) – 1 placówka.

Tabela 5. Leczeni w poradniach dla osób z zaburzeniami psychicznymi wg typu zaburzeń w województwie podlaskim w latach 2021-2023

Lp.	Nazwa i adres placówki
1.	Szpital ogólny im. Dr Witolda Gineła w Grajewie ul. Konstytucji 3 maja 3, 19-203 Grajewo
2.	Wojewódzki Ośrodek Profilaktyki i Terapii Uzależnień w Łomży ul. Rynek Piłsudskiego 23, 18-200 Wysokie Mazowieckie
3.	Wojewódzki Ośrodek Profilaktyki i Terapii Uzależnień w Łomży ul. Marii Skłodowskiej Curie 1, 18-400 Łomża
4.	Wojewódzki Ośrodek Profilaktyki i Terapii Uzależnień w Łomży ul. Długa 22, 18-414 Sławiec
5.	Specjalistyczny Psychiatryczny Samodzielny Publiczny Zakład Opieki Zdrowotnej w Suwałkach ul. Władysława Broniewskiego 2, 16-100 Sokółka
6.	Specjalistyczny Psychiatryczny Samodzielny Publiczny Zakład Opieki Zdrowotnej w Suwałkach ul. Szpitalna 62, 16-400 Suwałki
7.	Specjalistyczny Psychiatryczny Samodzielny Publiczny Zakład Opieki Zdrowotnej w Suwałkach ul. Komunalna 2, 16-300 Augustów
8.	Specjalistyczny Psychiatryczny Samodzielny Publiczny Zakład Opieki Zdrowotnej w Suwałkach ul. Wojska Polskiego 60D, 16-500 Sejny
9.	Specjalistyczny Psychiatryczny Samodzielny Publiczny Zakład Opieki Zdrowotnej w Suwałkach ul. Aleja Wojska Polskiego 56a, 19-100 Mońki
10.	Specjalistyczny Psychiatryczny Samodzielny Publiczny Zakład Opieki Zdrowotnej w Suwałkach Żubryn 17, 16-411 Żubryn
11.	Szpital Ogólny w Kolnie ul. Wojska Polskiego 69, 18-500 Kolno

Lp.	Nazwa i adres placówki
12.	Psychoterapia Pomocni ul. Wisławy Szymborskiej 2, 15-424 Białystok
13.	Animus Ośrodek Środowiskowej Opieki Psychiatrycznej i Psychoterapeutycznej dla dzieci i młodzieży ul. 11 Listopada 26, 17-100 Bielsk Podlaski
14.	EZRA UKSW Sp. Z O.O. ul. Generała Władysława Sikorskiego 6A, 15-667 Białystok
15.	EZRA UKSW Sp. Z O.O. ul. Magazynowa 9, 18-300 Zambrów
16.	EZRA UKSW Sp. Z O.O. ul. 11 Listopada 45, 17-300 Siemiatycze
17.	Centrum medyczne Q MEDICA SP. Z O.O. ul. Adama Mickiewicza 74/2A, 15-232 Białystok
18.	Psychologija spółka z ograniczoną odpowiedzialnością ul. 3 Maja 59ł, 17-200 Hajnówka
19.	Fractal Concept Spółka z ograniczoną odpowiedzialnością ul. Torowa 1, 16-020 Czarna Białostocka

Źródło: Podlaski Oddział Wojewódzki Narodowego Funduszu Zdrowia (stan na 09.06.2025 r.)

W ramach systemu ochrony zdrowia w regionie funkcjonuje 19 ośrodków środowiskowej opieki psychologicznej i psychoterapeutycznej dla dzieci i młodzieży – I poziom referencyjny.

Tabela 6. Centrum Zdrowia Psychicznego dla dzieci i młodzieży – II poziom referencyjny (poradnia + oddział dzienny)

Lp.	Nazwa i adres placówki
1.	Uniwersytecki Dziecięcy Szpital Kliniczny im. L. Zamenhofa w Białymstoku ul. Wołodyjowskiego 2, 15-272 Białystok
2.	Specjalistyczny Psychiatryczny Samodzielny Publiczny Zakład Opieki Zdrowotnej w Suwałkach ul. Szpitalna 62, 16-400 Suwałki
3.	Niepubliczny Zakład Opieki Zdrowotnej Ośrodek Psychiatrii i Psychoterapii Dzieci i Młodzieży Eureka ul. Wesoła 17/1, 15-307 Białystok
4.	Animus Ośrodek Środowiskowej Opieki Psychiatrycznej i Psychoterapeutycznej dla Dzieci i Młodzieży ul. 11 Listopada 26, 17-100 Bielsk Podlaski

5.	Fractal Concept Spółka z ograniczoną odpowiedzialnością ul. Jana III Sobieskiego 3A, 15-369 Białystok
----	--

Źródło: Podlaski Oddział Wojewódzki Narodowego Funduszu Zdrowia (stan na 09.06.2025 r.)

W województwie podlaskim funkcjonuje 5 ośrodków pełniących funkcję Centra Zdrowia Psychicznego.

Tabela 7. Ośrodek Wysokospecjalistycznej Całodobowej Opieki Psychiatrycznej – III Poziom Referencyjny

Lp.	Nazwa i adres placówki
1.	Uniwersytecki Dziecięcy Szpital Kliniczny im. L. Zamenhofa w Białymstoku ul. Wołodajewskiego 2, 15-272 Białystok

Źródło: Podlaski Oddział Wojewódzki Narodowego Funduszu Zdrowia (stan na 09.06.2025 r.)

Przytoczone dane opisują tylko część problemu związanego ze zdrowiem psychicznym w regionie. O dobrostan mieszkańców dbają instytucje zarówno z systemu zdrowia, jak i pomocy społecznej oraz edukacji. Duże znaczenie mają także działania organizacji pozarządowych i niepubliczne placówki psychoterapeutyczne oraz różne inicjatywy o charakterze projektowym, które w ramach prowadzonych działań oferują także wsparcie psychologiczne. Istnieje szereg instytucji, które w różnych formach (w tym ambulatoryjnych, stacjonarnych, środowiskowych) świadczą pomoc osobom w kryzysie zdrowia psychicznego.

Obserwowany wzrost problemów psychicznych trafia na system wsparcia, który nie jest wystarczająco rozwinięty. Wciąż brakuje kompleksowego wsparcia, konieczny jest rozwój opieki psychiatrycznej na poziomie edukacji, systemu wsparcia rodziny i pomocy społecznej. Zwiększa się zapotrzebowanie na usługi opiekuńcze i specjalistyczne dla osób z zaburzeniami psychicznymi, a szczególnie pilne potrzeby zidentyfikowano w Strategii Polityki Społecznej Województwa Podlaskiego do 2030 r. w obszarach uzależnień, pomocy rodzinie i wsparcia seniorów. Zalecana jest dalsza deinstytucjonalizacja systemu, rozwój wsparcia środowiskowego i zwiększenie dostępności usług psychiatrycznych, zwłaszcza dla dzieci i młodzieży. Pomoc powinna obejmować nie tylko opiekę ambulatoryjną i szpitalną, ale także

wsparcie na poziomie systemu rodzinnego, edukacyjnego oraz społecznego. Wczesne diagnozowanie problemów ma szansę zmniejszyć konieczność hospitalizacji. Kluczową rolę odgrywają poradnie psychologiczno-pedagogiczne, ośrodki socjoterapeutyczne i wychowawcze, ośrodki pomocy społecznej, świetlice środowiskowe, centra interwencji kryzysowej, centra integracji społecznej oraz placówki wspierające ofiary przemocy domowej. Wszystkie te instytucje wymagają dalszego rozwoju aby sprostać zwiększonemu i zmieniającemu się zapotrzebowaniu.

Rekomendacje dla systemu opieki psychicznej

1. Deinstytucjonalizacja – rozwój usług środowiskowych i rodzinnych zamiast opieki w zamkniętych ośrodkach.
2. Większa rola NGO – współpraca samorządów z organizacjami pozarządowymi w zakresie wsparcia psychicznego.
3. Mieszkalnictwo wspomagane – rozwój mieszkań chronionych dla osób z zaburzeniami psychicznymi.
4. Wsparcie społeczne i zawodowe – aktywizacja zawodowa i pomoc asystencka dostępna natychmiast.
5. Opieka instytucjonalna tylko w ostateczności – priorytet dla pomocy lokalnej i środowiskowej.

Wnioski

- 1) Światowa Organizacja Zdrowia zdrowie definiuje jako pełny dobrostan fizyczny, psychiczny i społeczny człowieka. Zdrowie psychiczne umożliwia jednostce sprawne funkcjonowanie w społeczeństwie. Kryzys psychiczny wywołany trudną sytuacją życiową, w sytuacji kiedy jednostka nie otrzyma odpowiednio wcześniej pomocy i wsparcia może przekształcić się w zaburzenie psychiczne. Statystyki wskazują, że różne kryzysy dotyczą nawet 25% społeczeństwa.
- 2) W województwie podlaskim obserwuje się ciągły wzrost liczby osób z zaburzeniami psychicznymi, w tym dzieci i młodzieży potrzebującej specjalistycznej pomocy i wsparcia.

- 3) Trudność w monitorowaniu zdrowia psychicznego wynika z jego złożoności oraz społecznej stygmatyzacji.
- 4) W województwie podlaskim funkcjonuje tylko 19 (było 21) placówek zajmujących się środowiskową opieką psychologiczną i psychoterapeutyczną dla dzieci i młodzieży.
Poza tym dostępna jest ona zazwyczaj w większych miastach.
- 5) Nierównomierny dostęp do opieki psychiatrycznej w regionie, w szczególności ograniczony dostęp do świadczeń opieki psychiatrycznej dla mieszkańców wsi.
- 6) W województwie podlaskim działa obecnie 5 Centrów Zdrowia Psychicznego, oferujących kompleksową pomoc osobom z problemami psychicznymi. Dodatkowo, w ramach tych centrów, dostępne są punkty zgłoszeniowo-koordynacyjne, które pełnią rolę miejsc pierwszego kontaktu dla pacjentów.
- 7) Na terenie województwa podlaskiego utworzono 36 mieszkań: (18) treningowych i (18) wspomaganych.
- 8) Obserwuje się niewystarczającą dostępność usług środowiskowych w stosunku do zwiększających się potrzeb społeczeństwa. Dotychczas utworzono tylko 11 CIS-ów, 8 KIS-ów, 10 ZAZ-ów, 25 ŚDS. (W poprzednim RPDI podane 17 CIS-ów, 6 KIS-ów, 6 ZAZ-ów, 24 ŚDS).
- 9) Obecny system opieki nad zdrowiem psychicznym, zarówno w Polsce, jak i w całej Unii Europejskiej, jest niewystarczający i wymaga pilnych, radykalnych zmian w kierunku bardziej dostępnego, godnego i zintegrowanego wsparcia dla osób z zaburzeniami psychicznymi.
- 10) Rośnie społeczna świadomość wagi zdrowia psychicznego – odsetek osób uznających je za najważniejszy problem zdrowotny wzrósł z 19% w 2019 r. do 40% w 2024 r.
- 11) Według prognoz Światowej Organizacji Zdrowia do 2030 roku depresja stanie się najczęściej diagnozowaną chorobą na świecie.
- 12) Najczęstsze problemy to: stany lękowe, depresja, zaburzenia psychosomatyczne, uzależnienia od alkoholu i substancji psychoaktywnych, ADHD u dzieci i młodzieży oraz demencja – czyli zaburzenia wymagające długoterminowego i zróżnicowanego wsparcia.

- 13) Problemy ze zdrowiem psychicznym mają charakter powszechny i narastający, dotyczą zarówno dorosłych, jak i dzieci i młodzieży, a istniejące systemy opieki – w tym na poziomie regionalnym, jak w województwie podlaskim – są niewystarczające względem skali potrzeb społecznych.
- 14) W województwie podlaskim już w 2017 r. odsetek osób z zaburzeniami psychicznymi wynosił ok. 180 tys. osób tj. ponad 23%, co plasuje je na 10 pozycji w skali wszystkich województw w Polsce, co pokazuje znaczne rozpowszechnienie zjawiska.
- 15) Zaburzenia psychiczne dotyczą około 10% dzieci i młodzieży w Polsce, co oznacza, że ponad 600 tys. osób poniżej 18. roku życia wymaga specjalistycznej opieki. W województwie podlaskim szacuje się, że ponad 10 tys. dzieci i młodzieży powyżej 10. roku życia powinno regularnie korzystać ze wsparcia zdrowia psychicznego.
- 16) Skala problemów zdrowia psychicznego jest prawdopodobnie znacznie większa, niż wskazują oficjalne dane, a dramatyczny wzrost liczby prób samobójczych – szczególnie w województwie podlaskim – potwierdza pilną potrzebę przeciwdziałania kryzysom psychicznym oraz przełamywania stygmatyzacji związanej z korzystaniem z pomocy.
- 17) Próby samobójcze są najbardziej drastycznym przejawem kryzysów psychicznych i w ostatnich latach ich liczba znacząco wzrosła. W województwie podlaskim zanotowano wzrost o 74% w ciągu 5 lat, co jest ponad dwukrotnie wyższym wzrostem niż średnia krajowa (36%).
- 18) Województwo podlaskie odnotowuje znacznie wyższy wskaźnik prób samobójczych niż reszta kraju.
- 19) Dane te pokazują nie tylko narastanie problemów, ale też brak wystarczającej reakcji systemu wsparcia, w tym profilaktyki, edukacji i dostępu do pomocy psychologicznej.
- 20) W województwie podlaskim wzrasta intensywność świadczenia specjalistycznych usług opiekuńczych w miejscu zamieszkania dla osób z zaburzeniami psychicznymi.
- 21) Brak realizacji specjalistycznych usług opiekuńczych dla osób z zaburzeniami psychicznymi na terenie 64 gmin.
- 22) Wzrost ogólnej liczby osób korzystających z pomocy poradni zdrowia psychicznego w województwie podlaskim.

Obszar 5. Osoby z niepełnosprawnościami

Jedną z istotnych kwestii społecznych w XXI wieku jest niepełnosprawność. Stanowi ona cechę w sposób istotny różnicującą jednostki i grupy. Osoby o ograniczonej sprawności są narażone na dyskryminację i wykluczenie społeczne. Poprzez niepełnosprawność, rozumie się każde ograniczenie bądź niemożność prowadzenia aktywnego życia w sposób lub w zakresie uznawanym za typowe dla człowieka. Pod tym pojęciem rozumie się każdą utratę sprawności lub nieprawidłowość w budowie czy funkcjonowaniu organizmu pod względem psychologicznym, psychofizycznym lub anatomicznym w wyniku określonej wady wrodzonej, choroby lub urazu. Niepełnosprawność prowadzi do ograniczenia w pełnieniu ról społecznych, czyli mniej uprzywilejowanej lub mniej korzystnej sytuacji danej osoby wynikającej z niesprawności lub niepełnosprawności, która ogranicza lub uniemożliwia pełną realizację roli społecznej odpowiadającej jej wiekowi, płci oraz zgodnej z uwarunkowaniami społecznymi i kulturowymi.

Zadania samorządu województwa dotyczące rozwiązywania problemów osób z niepełnosprawnościami wynikają z art. 35 ust. 1 ustawy z dnia 26 sierpnia 1997 r. o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych. Cele i działania regionalnej polityki publicznej realizowane są w oparciu o „Strategię Polityki Społecznej Województwa Podlaskiego do roku 2030” oraz „Program na rzecz poprawy warunków życia społecznego i zawodowego osób z niepełnosprawnością w województwie podlaskim na lata 2019-2023”.

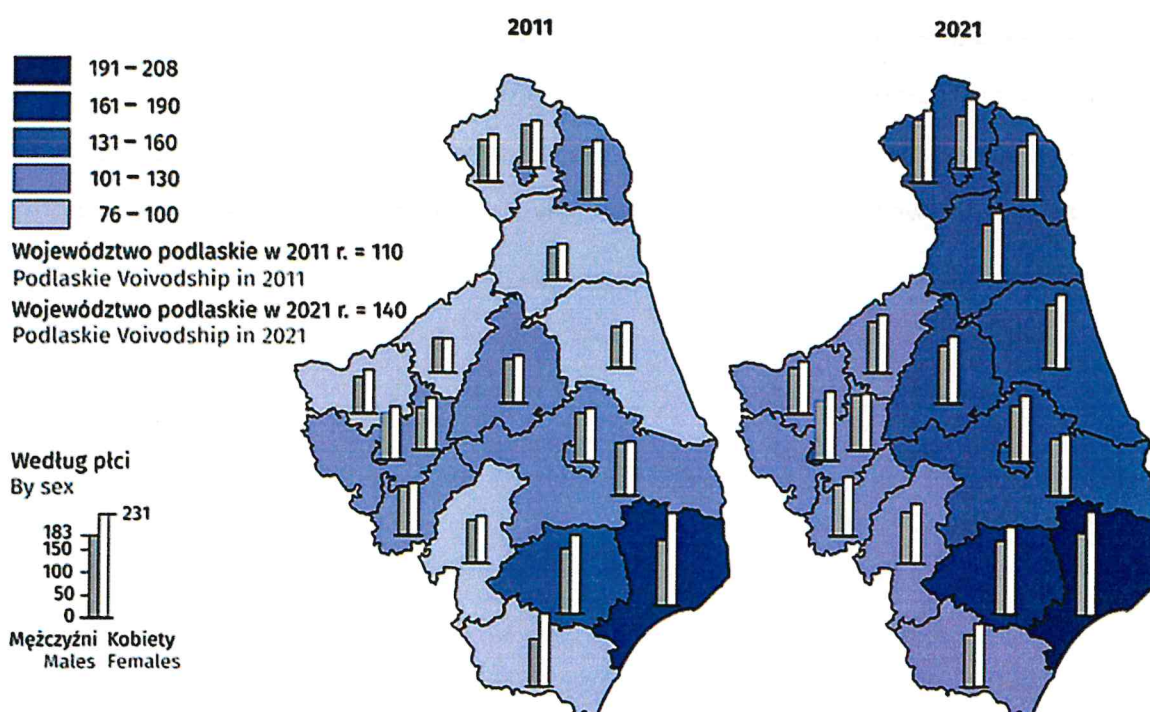
Osoby z niepełnosprawnościami w woj. podlaskim

Ostatnie pełne dane dotyczące zjawiska niepełnosprawności w Polsce pochodzą z Narodowego Spisu Powszechnego Ludności i Mieszkań 2021. Na tle kraju, woj. podlaskie nie wyróżnia się pod względem liczby osób z niepełnosprawnościami. W kraju na każdy tysiąc mieszkańców przypadały 143 osoby z niepełnosprawnościami. W województwie podlaskim to 140 osób. W 2021 roku województwo zamieszkiwało ok. 1 mln 154 tys. osób, w tym 161 tys. osób to osoby z niepełnosprawnościami, co stanowiło 14% ogółu mieszkańców. W porównaniu do 2011 r. liczba osób z niepełnosprawnościami wzrosła o 22,5%. To więcej niż

ogólna krajowa, gdzie przyrost wynosił 16,0%. Pod względem struktury płci występuje lekka przewaga kobiet, które stanowią 55% osób z niepełnosprawnościami. Pod względem struktury wieku 58% osób z niepełnosprawnościami to osoby w wieku poprodukcyjnym.

Około 60% osób z niepełnosprawnościami mieszka w miastach (97 464), natomiast pozostałe zamieszkują tereny wiejskie (63 924). W przeliczeniu na 1 tys. ludności najwięcej osób z niepełnosprawnościami wystąpiło w powiecie hajnowskim. Wskaźnik dla tego powiatu wynosił 208 i był zdecydowanie wyższy od średniej w regionie. Kolejnym powiatem o wysokim natężeniu niepełnosprawności jest powiat bielski z wartością wskaźnika 179. Relatywnie najrzadziej problem niepełnosprawności występował w powiecie kolneńskim, a wskaźnik kształtował się na poziomie 110 osób.

Rysunek 31 Liczba osób z niepełnosprawnościami w woj. podlaskim w 2011 oraz 2021 roku

Źródło: Stan i struktura demograficzno-społeczna ludności w województwie podlaskim w świetle wyników NSP 2021

Sytuacja zdrowotna

Przy analizie wyników spisu w zakresie zbiorowości osób niepełnosprawnych prawnie w kontekście stopnia ograniczenia sprawności oraz posiadanego orzeczenia potwierdzającego

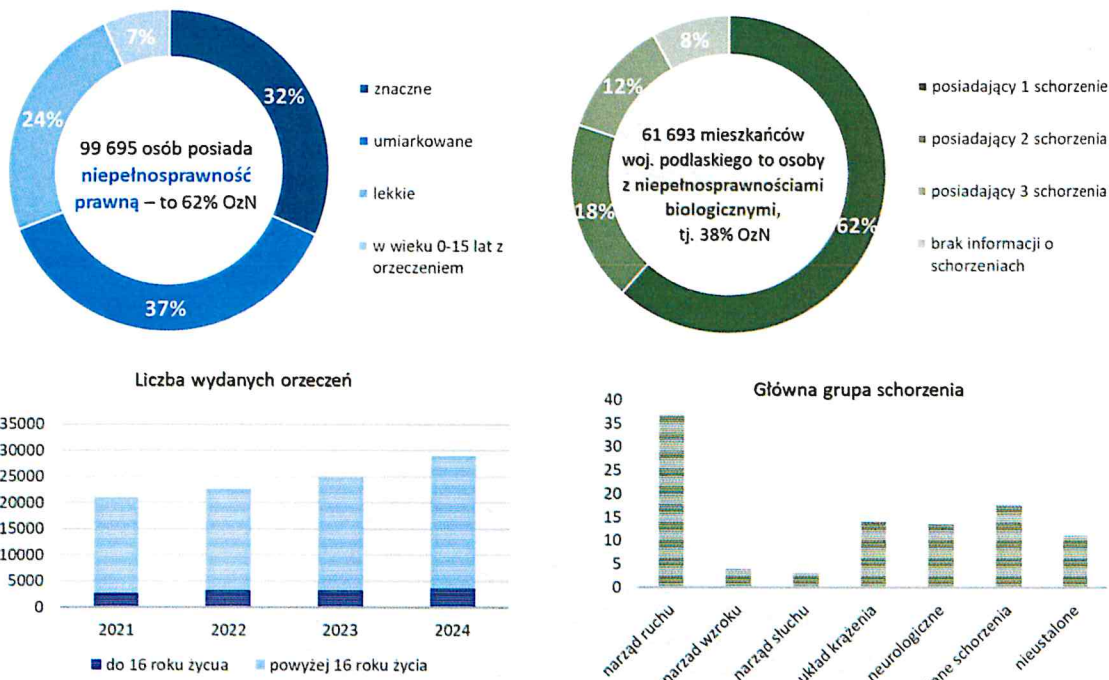
niepełnosprawność należy mieć na uwadze wiek osób niepełnosprawnych. Stopień niepełnosprawności (znaczny, umiarkowany, lekki) ustalany jest bowiem wyłącznie osobom w wieku 16 lat i więcej, natomiast osobom poniżej 16 roku życia ustalany jest jedynie fakt posiadania prawnego orzeczenia o niepełnosprawności.

W 2021 r. w województwie podlaskim 99 695 osób z niepełnosprawnościami (62%) posiada niepełnosprawność prawną. Najliczniejszą grupę stanowią osoby o umiarkowanym stopniu niepełnosprawności (37%). Kolejną grupę reprezentują osoby ze znacznym stopniem niepełnosprawności (32%), następnie z lekkim stopniem niepełnosprawności (24%). Osoby z niepełnosprawnościami poniżej 16-tego roku życia stanowiły 7%.

W 2024 r. wydano łącznie 29 tys. orzeczeń o niepełnosprawności, w tym ponad 3,6 tys. orzeczeń dla osób poniżej 16 roku życia, u których główną przyczyną niepełnosprawności są całościowe zaburzenia rozwojowe. Natomiast u osób powyżej 16 roku życia są upośledzenie narządu ruchu, choroby układu oddechowego oraz choroby neurologiczne.

Osoby z niepełnosprawnością biologiczną stanowią 38% osób z niepełnosprawnościami. 62% deklaruje posiadanie 1 schorzenia, 18% dwóch schorzeń a 12% trzech schorzeń. Główną przyczyną ograniczeń były wszelkiego rodzaju uszkodzenia i choroby narządu ruchu.

Rysunek 32 Osoby z niepełnosprawnościami wg rodzaju niepełnosprawności

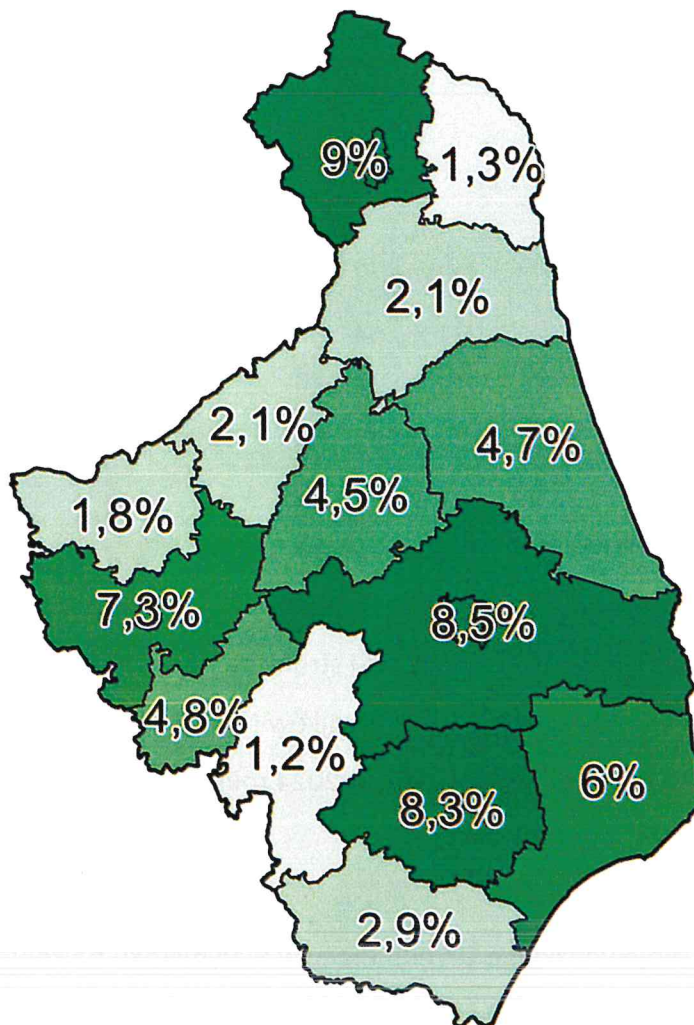
Źródło: Opracowanie własne na podstawie „Stan i struktura demograficzno-społeczna ludności w województwie podlaskim w świetle wyników NSP 2021”; „Ocena Zasobów Pomocy Społecznej w województwie podlaskim w 2024 roku”

Sytuacja na rynku pracy

Według danych Wojewódzkiego Urzędu Pracy w Białymstoku na koniec 2024 w woj. podlaskim zarejestrowanych bezrobotnych osób z niepełnosprawnościami było około 1 800 i stanowiły one 5,8% ogółu zarejestrowanych bezrobotnych. Wskaźnik ten był niższy od średniej krajowej o 0,5 punktu proc.

Bezrobotne osoby z niepełnosprawnościami cechuje niski poziom wykształcenia. 32%, czyli najwięcej osób z niepełnosprawnościami, zarejestrowanych jako bezrobotne, posiadało wykształcenie zasadnicze zawodowe, 29% gimnazjalne i niższe. Tylko 9% osób legitymowało się dyplomami wyższych uczelni. Bezrobotni z niepełnosprawnościami to w 71% osoby z lekkim stopniem niepełnosprawności. Umiarkowany stopień niepełnosprawności posiadało 28% osób, a znaczny – 1,5%. Najczęściej występujący wśród osób bezrobotnych rodzaj niepełnosprawności to: upośledzenie narządu ruchu.

Rysunek 33. Udział osób z niepełnosprawnościami w ogólnej liczbie bezrobotnych zarejestrowanych w PUP w 2024 roku

Źródło: Opracowanie własne na podstawie „Sytuacja osób z niepełnosprawnościami na rynku pracy w woj. podlaskim w 2024 roku”

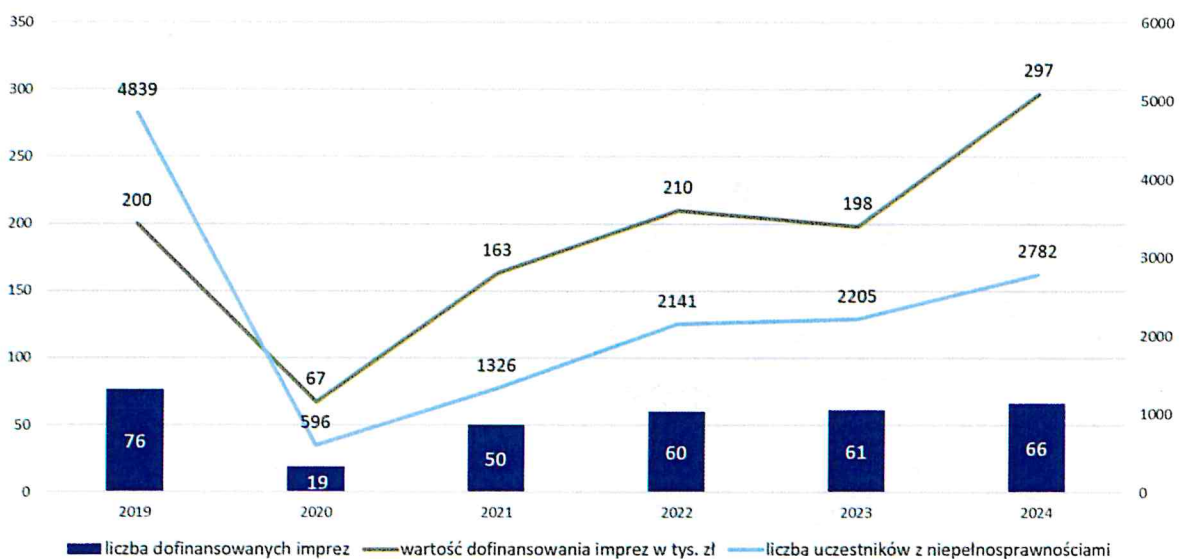
Osoby z niepełnosprawnościami, jeśli trafią do rejestrów urzędów pracy, to mają znacznie większe trudności ze znalezieniem zatrudnienia. Wśród bezrobotnych z niepełnosprawnościami 35% osób szukało pracy ponad 2 lata, a 19% pozostawało bez pracy przez okres od roku do 2 lat. łącznie nieprzerwanie przez okres 12 miesięcy i dłużej zarejestrowanych w urzędzie pracy było 55% osób z niepełnosprawnościami. W 2024 r. pracę podjęto 1 050 osób z niepełnosprawnościami i było to o 122 osoby mniej niż w 2023 roku. W ramach subsydiowanych miejsc pracy zatrudniono 200 osób.

Rehabilitacja

W 2024 roku PCPR-y ze środków własnych oraz środków PFRON udzieliły ogółem dofinansowań na łączną sumę ok. 66 mln zł. Rok wcześniej środki przeznaczone na ten cel były niższe o prawie 16 mln zł. Zwiększyły się wydatki na turnusy rehabilitacyjne o 1,5 mln zł (wydano prawie 5 mln zł). Na zaopatrzenie w przedmioty ortopedyczne, środki pomocnicze i sprzęt rehabilitacyjny przeznaczono środki w wysokości 15 mln zaś na pomoc w likwidacji barier architektonicznych, technicznych i w komunikowaniu się – 4,6 mln zł.

Rysunek 34. Dofinansowanie wydarzeń o charakterze sportowo-kulturalnym w ramach programu „Aktywny samorząd”

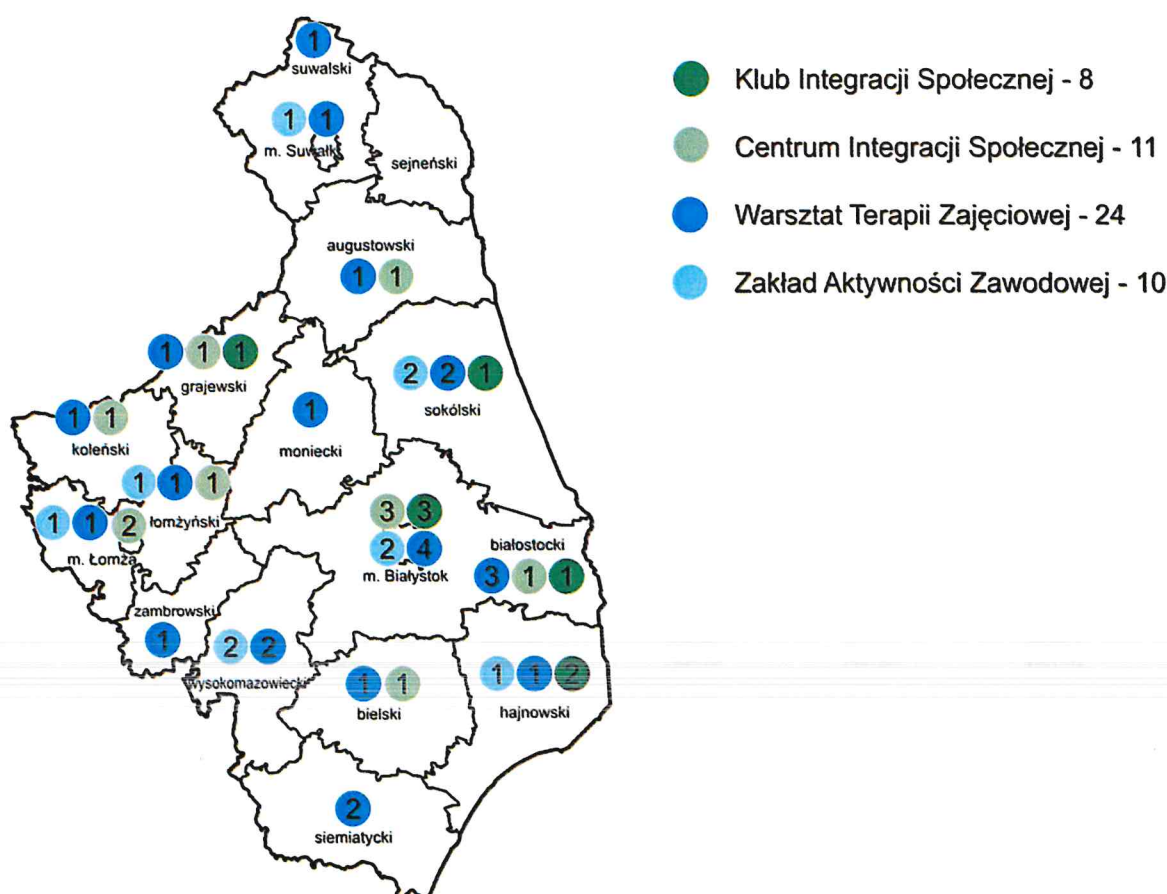
Źródło: Opracowanie własne na podstawie „Ocena Zasobów Pomocy Społecznej w województwie podlaskim w 2024 roku”

W ramach programu „Aktywny samorząd”, wsparciem objęto ok. 1 700 osób z niepełnosprawnością. Dofinansowano 66 imprez o charakterze sportowo-kulturalnym przeznaczonych dla osób z niepełnosprawnością, w których udział wzięło łącznie ponad 2 700 uczestników. Przeznaczono na ten cel prawie 300 tys. zł. W stosunku do roku poprzedniego nastąpił wzrost o 5 imprez i 577 uczestników. Zwiększeniu uległa również wydatkowana na ten cel kwota o 99 tys. zł.

Jednostki reintegracji społeczno-zawodowej

Jednostki reintegracji społeczno-zawodowej pełnią bardzo ważną rolę w systemie ekonomii społecznej, integracji społecznej, jak również rynku pracy. Podmioty te tworzą możliwości długoterminowego treningu kompetencji społecznych i zawodowych dla osób znajdujących się w szczególnie trudnej sytuacji, przygotowując je do wejścia na rynek pracy.

Rysunek 35. Jednostki reintegracji społeczno-zawodowej w woj. podlaskim w 2024 r.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych PUW i PFRON

Głównym celem CIS jest aktywizacja zawodowa i społeczna osób długotrwale bezrobotnych, zagrożonych wykluczeniem społecznym. CIS jest miejscem, które daje szansę na ponowne włączenie się do życia społecznego oraz prawidłowe pełnienie ról zawodowych i rodzinnych przez jego uczestników. Podejmowane przez CIS działania z zakresu reintegracji społecznej i zawodowej dążą do usamodzielnienia uczestników i wyprowadzenia ich poza system pomocy społecznej. Na terenie województwa podlaskiego w 2024 r. działało 11

Centrów Integracji Społecznej. W stosunku do 2023 roku nastąpił spadek o siedem podmiotów, który jest spowodowany projektowym charakterem prowadzenia CIS.

Kluby Integracji Społecznej to jednostki, których celem jest udzielenie pomocy osobom indywidualnym oraz ich rodzinom w odbudowywaniu i podtrzymywaniu umiejętności uczestnictwa w życiu społeczności lokalnej, w powrocie do pełnienia ról społecznych oraz w podniesieniu kwalifikacji zawodowych, jako wartości na rynku pracy. KIS działa na rzecz integrowania się osób o podobnych trudnościach i problemach życiowych. To jednostka pomagająca samoorganizować się ludziom w grupy, podejmować wspólne inicjatywy i przedsięwzięcia w zakresie aktywizacji zawodowej, w tym zmierzające do tworzenia własnych miejsc pracy. KIS zostaje powołany przez jednostkę samorządu terytorialnego lub organizację pozarządową. Z danych pozyskanych z rejestru Podlaskiego Urzędu Wojewódzkiego w Białymstoku wynika, że w 2023 r. na terenie województwa podlaskiego zarejestrowanych było 8 Klubów Integracji Społecznej, o 2 więcej w porównaniu do ubiegłego roku

Warsztaty Terapii Zajęciowej (WTZ) to placówki powołane do rehabilitacji społeczno-zawodowej osób z niepełnosprawnościami. Finansowane są ze środków PFRON, środków samorządowych i innych źródeł. Wśród zadań WTZ istotne miejsce zajmuje wsparcie osób z niepełnosprawnościami w uzyskiwaniu kompetencji do samodzielnego funkcjonowania w przestrzeni społeczno-zawodowej. Działania WTZ-ów opierają się na metodzie terapii zajęciowej oraz indywidualnej pracy z klientem. W WTZ osoby z niepełnosprawnościami mają być wspierane w procesie wychodzenia na rynek pracy. Celem WTZ jest: aktywne wspomaganie procesu rehabilitacji zawodowej i społecznej osób z niepełnosprawnościami oraz stwarzanie osobom z niepełnosprawnościami, niezdolnym do podjęcia pracy możliwości rehabilitacji społecznej i zawodowej w zakresie pozyskania lub przywrócenia umiejętności niezbędnych do podjęcia zatrudnienia. Liczba WTZ na terenie województwa podlaskiego nie zmieniała się na przestrzeni lat. Jednak w roku 2022 Warsztaty Terapii Zajęciowej w Sejnach (przy Regionalnym Stowarzyszeniu na Rzecz Osób Niepełnosprawnych w Sejnach) przekształciły się w Środowiskowy Dom Samopomocy w Sejnach. Zatem liczba warsztatów terapii zajęciowej w 2024 roku wynosiła – 24.

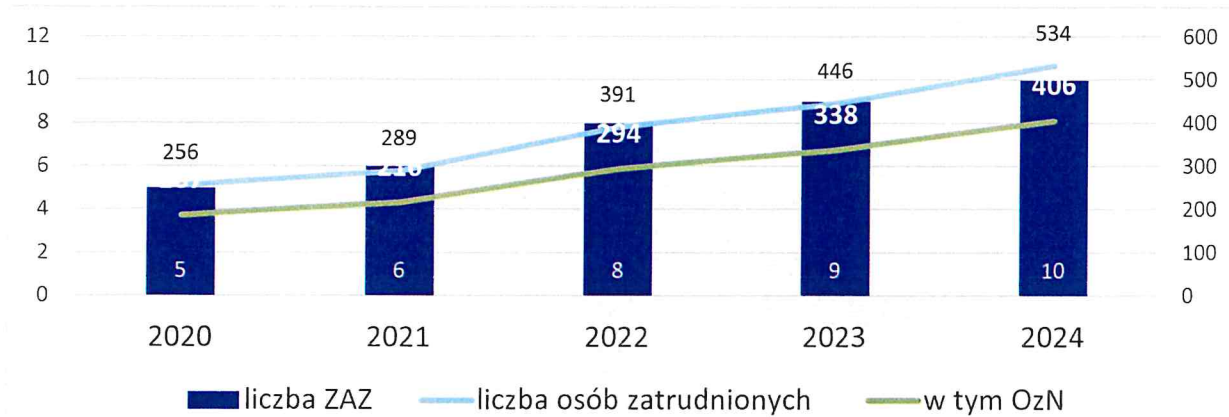
Zakłady Aktywności Zawodowej (ZAZ). Są to podmioty, których głównym celem jest rehabilitacja zawodowa i społeczna osób z niepełnosprawnościami. ZAZ nie jest samodzielną formą prawną, nie ma osobowości prawnej i funkcjonuje jako jednostka wyodrębniona w instytucji lub organizacji, która go utworzyła. Zakłady Aktywności Zawodowej mogą prowadzić różne rodzaje działalności gospodarczej, z wyjątkiem działalności polegającej na wytwarzaniu wyrobów przemysłu paliwowego, tytoniowego, spirytusowego, winiarskiego, piwowarskiego, a także pozostałych wyrobów alkoholowych o zawartości alkoholu powyżej 1,5% oraz wyrobów z metali szlachetnych albo z udziałem tych metali lub handlu tymi wyrobami. Dochody z tej działalności muszą być przeznaczone w całości na zakładowy fundusz aktywności, z którego finansowane mogą być m.in. wydatki na:

- usprawnienie i dodatkowe oprzyrządowanie stanowisk pracy,
- wspomagające samodzielne funkcjonowanie osób z niepełnosprawnościami w zakładzie pracy,
- poprawę warunków pracy osób z niepełnosprawnościami,
- zakup sprzętu i wyposażenia pomagającego osobom z niepełnosprawnościami,
- doksztalcanie, przekwalifikowanie i szkolenie osób z niepełnosprawnościami,
- rekreacja i uczestnictwo osób z niepełnosprawnościami w życiu kulturalnym,
- pomoc w zaspokajaniu innych potrzeb socjalnych i związanych z rehabilitacją społeczną zatrudnionych osób z niepełnosprawnościami.

Na terenie województwa podlaskiego funkcjonuje 10 Zakładów Aktywności Zawodowej, jeden z nich powstał w 2024 r. ZAZ-y funkcjonujące w województwie podlaskim tworzone są przede wszystkim przez fundacje i stowarzyszenia, których statutowym zadaniem jest rehabilitacja zawodowa i społeczna osób z niepełnosprawnościami, w dwóch przypadkach zakład stanowi jednostkę organizacyjną powiatu. Podobnie, jak w przypadku WTZ-ów, posiadają one stabilne źródła finansowania.

Rysunek 36. Zatrudnienie w ZAZ-ach na przestrzeni lat 2020-2024

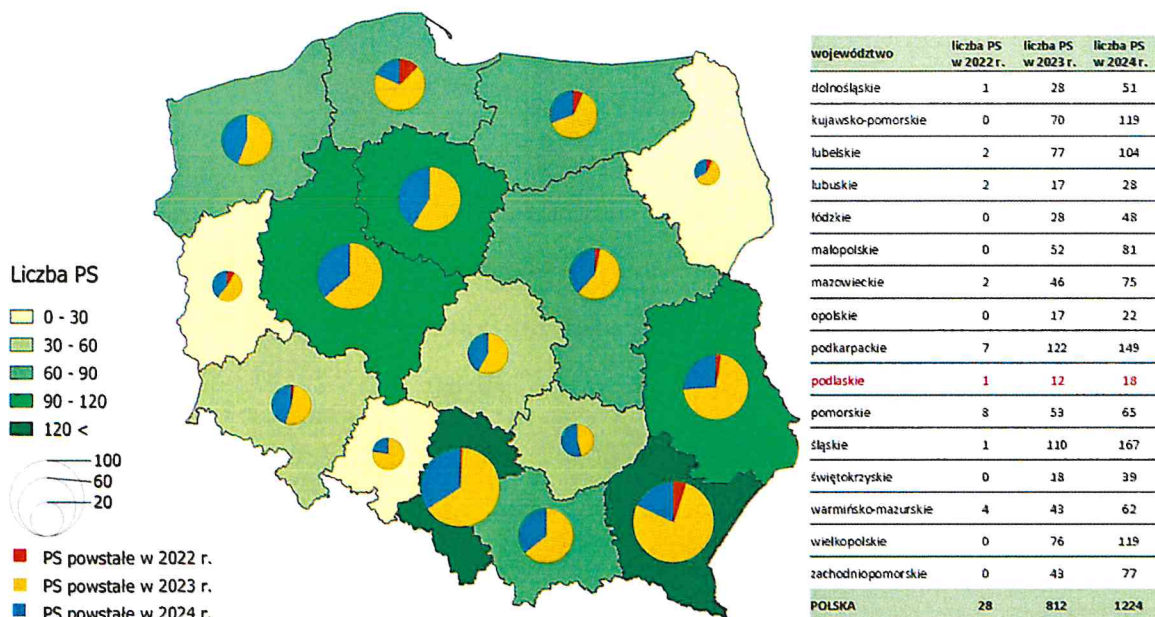
Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z PUW

Analiza danych liczbowych pozyskanych z WUP w Białymstoku wskazuje na fakt, iż w 2024 r. Zakłady Aktywności Zawodowej z terenu województwa podlaskiego zatrudniały ogółem 534 osoby, w tym 406 z niepełnosprawnościami. W porównaniu do roku poprzedniego zatrudnienie wzrosło o 88 osób w ogóle i o 68 osób z niepełnosprawnościami. W roku 2024 na wsparcie tworzenia/działania ZAZ przeznaczono środki PFRON w wysokości 15 870 440,00 zł oraz środki samorządu województwa w wysokości 3 431 506,00 zł

Przedsiębiorstwa społeczne

Zgodnie ze stanem na 31 grudnia 2024 r. w Polsce funkcjonowało łącznie 1 224 przedsiębiorstwa społeczne. Przewodzącymi regionami, w liczbie nowoutworzonych PS są województwa: podkarpackie (149 PS) oraz śląskie (167 PS). Najmniejszy przyrost przedsiębiorstw społecznych zanotowano w województwach: lubuskim (28 PS), opolskim (22 PS) oraz podlaskim, które plasuje się na ostatnim miejscu w zestawieniu.

Rysunek 37. Liczba przedsiębiorstw społecznych w Polsce w 2024 r. utworzonych zgodnie z zapisami ustawy o ekonomii społecznej

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych MRPiPS

Według Rejestru Jednostek Pomocy Społecznej w województwie podlaskim do końca 2024 r. status PS uzyskało 18 podmiotów. W porównaniu do roku 2023 liczba przedsiębiorstw społecznych w regionie wzrosła o 6 PS. Przyrost przedsiębiorstw społecznych nastąpił o 4 w subregionie białostockim i o 2 w łomżyńskim.

Zgodnie z danymi pozyskanymi od Podlaskiego Urzędu Wojewódzkiego z rocznych sprawozdań przedsiębiorstw społecznych za 2024 r. wynika, iż w podlaskich PS pod koniec roku objętego monitoringiem liczba osób zatrudnionych na podstawie umowy o pracę lub spółdzielczej umowy o pracę wynosiła 278 osób, w tym w wymiarze: niższym niż 1/2 pełnego wymiaru czasu pracy – 16 osób, 1/2 pełnego wymiaru czasu pracy – 28 osób, wyższym niż 1/2 pełnego wymiaru czasu pracy, a niższym niż pełen etat – 44 osoby, w wymiarze pełnego wymiaru czasu pracy – 190 osób. Liczba osób zatrudnionych na podstawie umowy cywilnoprawnej to 73 osoby, a liczba osób prowadzących jednoosobową działalność gospodarczą, niebędących pracodawcami, świadczących na rzecz przedsiębiorstwa społecznego usługi przez nieprzerwany okres co najmniej 3 miesięcy – 19 osób. W sumie

przedsiębiorstwa społeczne zatrudniały 370 osób, w tym liczba osób nowo zatrudnionych wynosiła 51 osób.

Natomiast liczba istniejących miejsc pracy w przedsiębiorstwach społecznych dla osób zagrożonych wykluczeniem społecznym w 2024 r. wynosiła 118, w tym w roku objętym sprawozdaniem zatrudniono 13 osób z grupy zagrożonych wykluczeniem. Biorąc pod uwagę powyższe, wskaźnik tj. liczba istniejących miejsc pracy w przedsiębiorstwach społecznych dla osób zagrożonych wykluczeniem społecznym osiągnięto na poziomie 118 miejsc pracy.

Zakłady Pracy Chronionej

Zakład Pracy Chronionej jest przedsiębiorstwem przystosowanym do zatrudniania osób z wyższymi stopniami niepełnosprawności. Do głównych celów jego funkcjonowania należy nie tylko wypracowanie zysku, jak w każdej firmie, ale także aktywizacja zawodowa osób, które nie poradziłyby sobie na otwartym rynku pracy w oparciu o ustawę z dnia 27 sierpnia 1997 r. o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych.

Dane ogólnopolskie Biura Pełnomocnika Rządu do Spraw Osób Niepełnosprawnych wskazują na fakt, iż na koniec 2024 r. na terenie kraju działały 587 ZPCh, to o 52 mniej niż w roku 2023 i aż o 104 w stosunku do roku 2022. W 2024 r. Zakłady Pracy Chronionej zatrudniały łącznie 98 263 osoby, w tym 76 157 osób z niepełnosprawnościami. Z informacji pozyskanych z Wojewódzkiego Urzędu Pracy w Białymstoku wynika, że na terenie województwa podlaskiego w 2024 r. aktywnie działało 20 ZPCh.

Jednym z rodzajów podmiotów ekonomii społecznej są Spółdzielnie Inwalidów (SI) i Spółdzielnie Niewidomych (SN). Oba podmioty posiadają status Zakładu Pracy Chronionej. Najaktualniejsze informacje na ich temat pochodzą z Biura Pełnomocnika Rządu do Spraw Osób Niepełnosprawnych. Pod koniec 2024 r. na terenie Polski funkcjonowało łącznie 587 Zakładów Pracy Chronionej, z czego 81 to spółdzielnie inwalidów i spółdzielnie niewidomych (o 5 mniej niż w roku 2023). Spółdzielnie Inwalidów oraz Spółdzielnie Niewidomych w roku objętym monitoringiem zatrudniały łącznie 7 933 osób (o 966 mniej niż w roku 2023), z czego 5 793 stanowiły osoby z niepełnosprawnościami (o 856 osób mniej niż w roku 2023). Warto nadmienić, że od kilku lat obserwuje się zmniejszanie liczby SI i SN. Tendencja spadkowa

dotyczy również liczby osób z niepełnosprawnościami w nich zatrudnionych. Dane pochodzące z Krajowej Rady Spółdzielczej wskazują, iż na terenie województwa podlaskiego w 2024 r. funkcjonowało 5 Spółdzielni Inwalidów i Niewidomych. W poniższym zestawieniu tabelarycznym zaprezentowano dane liczbowe na temat zatrudnienia w SI i SN w latach 2017-2024.

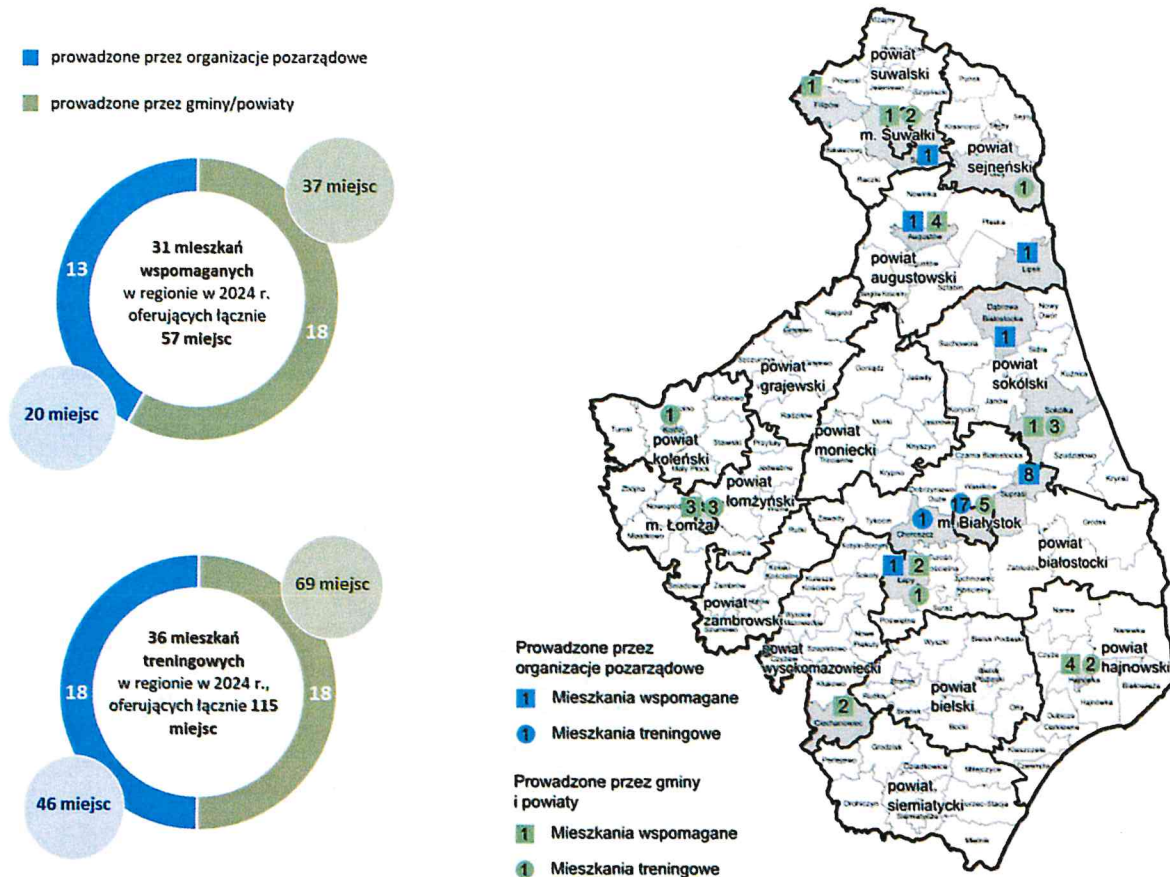
Mieszkania wspomagane i treningowe

Formy wsparcia w ramach pomocy społecznej, których celem jest przygotowanie osób do samodzielnego życia lub pomoc w jego prowadzeniu. Mieszkania te stanowią pomost między opieką instytucjonalną a samodzielnym zamieszkiwaniem w środowisku lokalnym. Mieszkanie treningowe to miejsce, gdzie osoby, które potrzebują wsparcia w nabywaniu umiejętności samodzielnego życia, mogą je rozwijać i doskonalić. Celem pobytu w mieszkaniu treningowym jest przygotowanie do niezależnego funkcjonowania w społeczeństwie, a wsparcie jest zazwyczaj udzielane na czas określony. Mieszkania te mogą być wykorzystywane przez osoby opuszczające placówki opiekuńczo-wychowawcze, młodzieżowe ośrodki wychowawcze, zakłady dla nieletnich, a także osoby z niepełnosprawnościami czy doświadczające trudnej sytuacji życiowej. W województwie istnieje 31 mieszkań wspomaganych, w tym 18 mieszkań prowadzonych przez gminy i powiaty z liczbą 37 miejsc. W regionie mamy także 13 mieszkań prowadzonych przez organizacje pozarządowe posiadających 20 miejsc. W sumie mieszkania wspomagane oferują 57 miejsc.

Mieszkanie wspomagane natomiast, to forma wsparcia dla osób, które potrzebują pomocy w codziennym funkcjonowaniu, ale nie wymagają stałej, całodobowej opieki. W mieszkaniu wspomagany świadczone są usługi bytowe, praca socjalna oraz pomoc w wykonywaniu czynności niezbędnych w codziennym funkcjonowaniu. Celem jest utrzymanie lub rozwijanie niezależności osoby na poziomie jej psychofizycznych możliwości. Pobyt w mieszkaniu wspomagany może być przyznany na czas określony, a w przypadku osób z niepełnosprawnościami i w szczególnie uzasadnionych przypadkach – na czas nieokreślony. Na Podlasiu funkcjonuje 36 mieszkań treningowych ze 115 miejscami. Połowa mieszkań prowadzonych jest przez samorząd zaś druga połowa przez organizacje. Mieszkania

treningowe prowadzone przez gminy i powiaty dysponują 69 miejscami, zaś te przez organizacje mają łącznie 46 miejsc.

Rysunek 38. Mieszkania treningowe i wspomagane w woj. podlaskim w 2024 r.

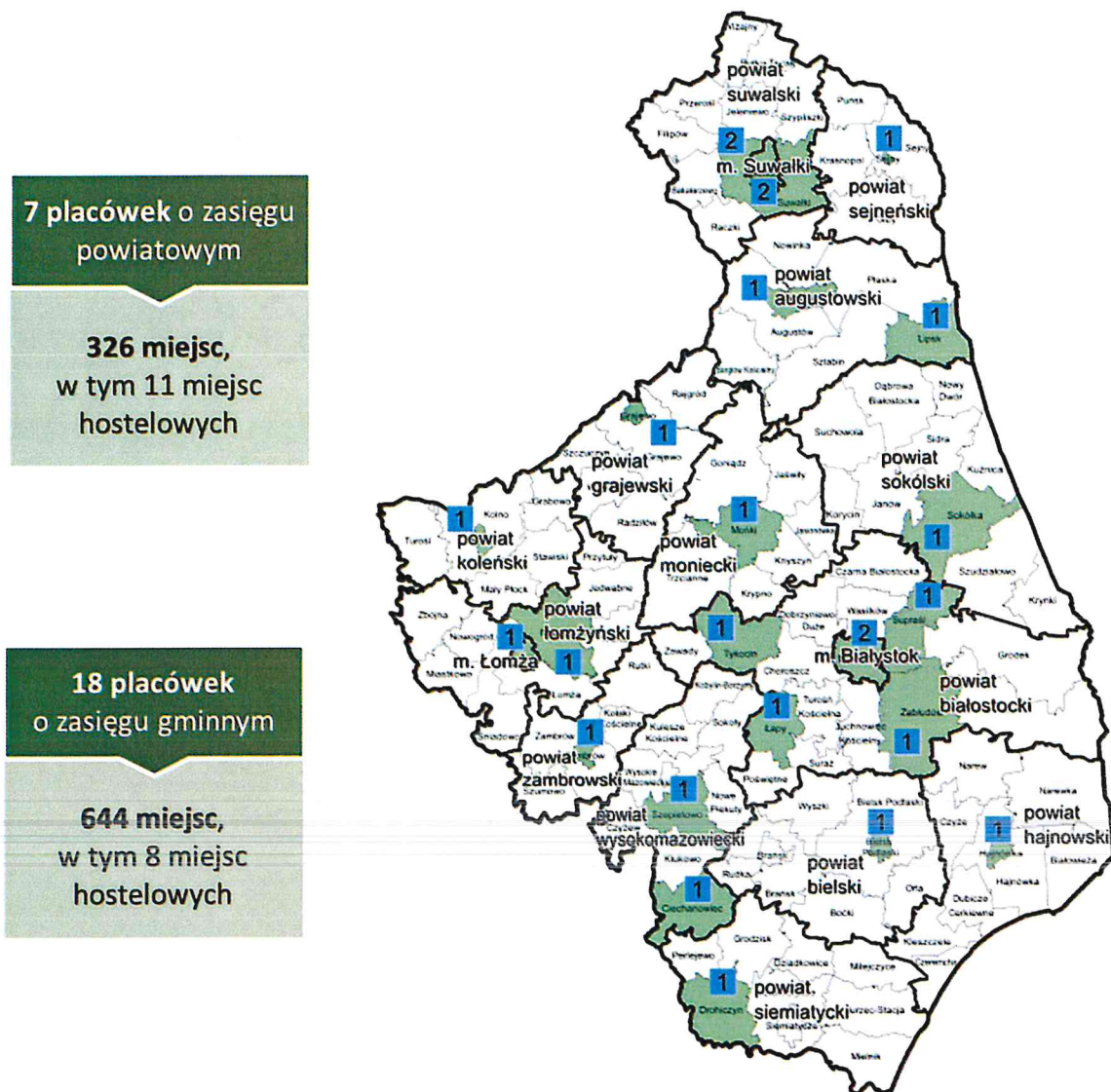
Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych PUW

Środowiskowe Domy Samopomocy

Środowiskowe Domy Samopomocy to placówki pobytu dziennego, które wspierają osoby z zaburzeniami psychicznymi oraz osoby z niepełnosprawnością intelektualną, autyzmem, czy chorobą Alzheimera. Ich celem jest pomoc w przezwyciężaniu trudności życiowych, rozwijaniu umiejętności samoobsługi i funkcjonowania społecznego, a także integracja ze środowiskiem. W 2024 roku w wojew. Podlaskim funkcjonowało 25 Środowiskowych Domów Samopomocy. Oferowały one łącznie 970 miejsc (wzrost o 3 miejsca), w tym: 7 placówek o zasięgu powiatowym posiadało 326 miejsc (w tym 11 miejsc hostelowych) oraz 18 placówek o zasięgu gminnym – 644 miejsca (w tym 8 miejsc

hostelowych). W zajęciach środowiskowych domów uczestniczyło łącznie ponad 1 tys. osób.
W porównaniu do 2023 r. liczba ta wzrosła o 93 osoby.

Rysunek 39. Środowiskowe Domy Samopomocy w woj. podlaskim w 2024 r.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych PUW

Na przestrzeni kilku lat w woj. podlaskim znacznie wzrosła liczba podmiotów realizujących opiekę wytchnieniową. Jeszcze w 2021 r. opiekę wytchnieniową w ramach Programu oferowało 11 jednostek samorządu terytorialnego. W 2024 roku do Programu przystąpiło łącznie 30 jednostek samorządowych, w tym 28 gmin i 2 powiaty. Jednostkom wnioskującym została przyznana kwota w wysokości 2988 368,69 zł. Natomiast w 2025 r. przyznano dofinansowanie w ramach Programu już 40 gminom oraz 2 powiatom (zambrowskiemu oraz sokólskiemu) na łączną kwotę ponad 3,2 mln zł

Program „Centra opiekuńczo-mieszkalne”

Głównym celem Programu „Centra opiekuńczo-mieszkalne” jest pomoc dorosłym osobom z niepełnosprawnościami ze znacznym lub umiarkowanym stopniem niepełnosprawności, o których mowa w ustawie z dnia 27 sierpnia 1997 r. o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych, poprzez zapewnienie usług zamieszkiwania w ramach pobytu dziennego lub całodobowego. Podmiotami uprawnionymi do składania wniosków na środki finansowe są gminy i powiaty. Program zakłada dofinansowanie kosztów inwestycyjnych związanych z utworzeniem Centrum oraz kosztów funkcjonowania do 100% wydatków kwalifikowalnych poniesionych w związku z realizacją zadań.

W woj. podlaskim na koniec 2024 r. funkcjonowało 7 centrów opiekuńczo-mieszkalnych utworzonych ze środków Funduszu Solidarnościowego. Są one rozlokowane głównie w południowo-zachodniej części województwa. Łącznie oferują 129 miejsc w tym 94 pobytu dziennego oraz 35 miejsc całodobowych.

Projekt „Koordynacja działań w zakresie polityki społecznej w województwie podlaskim” realizowany w ramach
Programu Fundusze Europejskie dla Rozwoju Społecznego 2021-2027 współfinansowanego ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego Plus

Rysunek 41 Centra opiekuńczo-mieszkalne w woj. podlaskim w 2024 r.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych PUW

Program „Asystent osobisty osoby niepełnosprawnej”

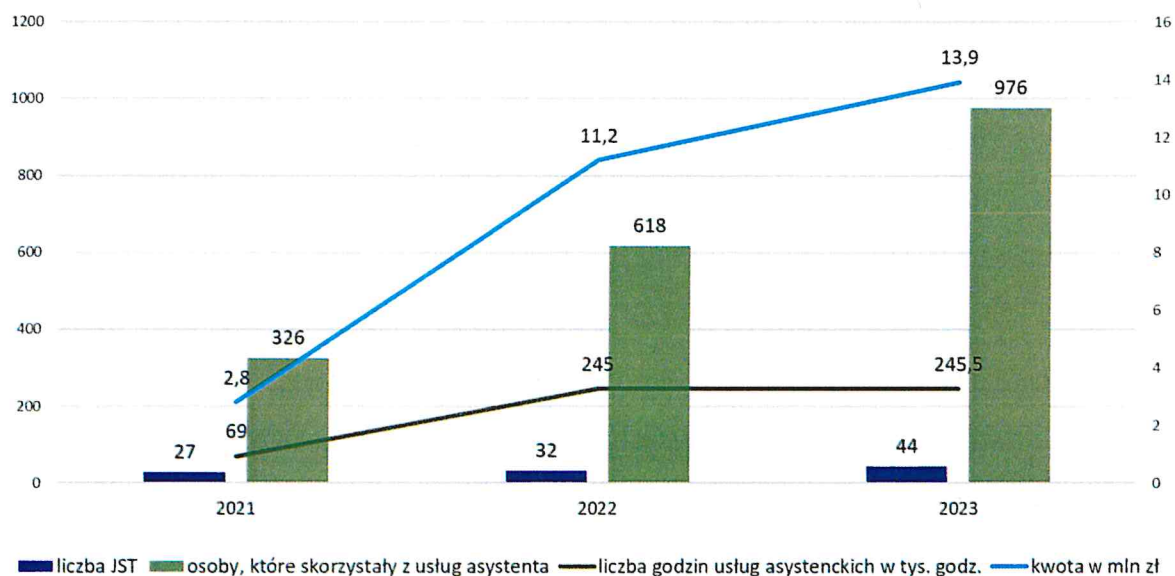
Głównym celem Programu jest wprowadzenie usługi asystenta jako formy ogólnodostępnego wsparcia dla:

- a) dla dzieci do 16 roku życia z orzeczeniem o niepełnosprawności łącznie ze wskazaniami: konieczności stałej lub długotrwałej opieki lub pomocy innej osoby w związku ze znacznie ograniczoną możliwością samodzielnej egzystencji oraz konieczności stałego współudziału na co dzień opiekuna dziecka w procesie jego leczenia, rehabilitacji i edukacji oraz
- b) osób niepełnosprawnych posiadających orzeczenie o znacznym lub umiarkowanym stopniu niepełnosprawności albo traktowane na równie z powyższym.

Adresaci Programu mogą korzystać z pomocy asystenta m.in. przy wykonywaniu codziennych czynności, w tym samoobsługowych, załatwieniu spraw urzędowych lub podejmowaniu aktywności społecznej. Program ma na celu również przeciwdziałanie dyskryminacji i wykluczeniu społecznemu osób niepełnosprawnych poprzez umożliwienie im uczestnictwa w wydarzeniach społecznych, kulturalnych, sportowych. Podmiotami uprawnionymi do składania wniosków na środki finansowe są gminy i powiaty. Program zakłada wsparcie w wysokości do 100% kosztów kwalifikowalnych dotyczących realizacji zadania.

Rysunek 42. Realizacja programu "Asystent osobisty osoby niepełnosprawnej" w latach 2021-2023

Źródło: Opracowanie własne na podstawie „Analiza stanu i skuteczności pomocy społecznej w województwie podlaskim za 2023 rok”

W woj. podlaskim z roku na rok wzrasta liczba JST-ów składających wnioski na środki z Programu „Asystent osobisty osoby niepełnosprawnej”. W 2023 roku wnioski złożyły 44 jednostki samorządowe to o 12 jednostek więcej niż 2022 r., w tym 39 gmin i 5 powiatów. Na realizację Programu województwo otrzymało kwotę w wysokości prawie 14 mln złotych. Z usług asystenta osobistego skorzystało ok. 980 osób, w tym: 102 osoby do 16 roku życia, 716 osób z orzeczeniem o znacznym stopniu niepełnosprawności i 158 osób o umiarkowanym stopniu niepełnosprawności. Łącznie na rzecz osób objętych wsparciem zostało wykonanych 246 tys. godziny usług asystenckich.

Domy Pomocy Społecznej

Domy pomocy społecznej świadczą usługi bytowe, opiekuńcze, wspomagające i edukacyjne na poziomie obowiązującego standardu, w zakresie i formach wynikających z indywidualnych potrzeb osób w nim przebywających, a organizacja, zakres i poziom usług świadczonych przez dom uwzględnia w szczególności wolność, intymność, godność i poczucie bezpieczeństwa mieszkańców domu oraz stopień ich fizycznej i psychicznej

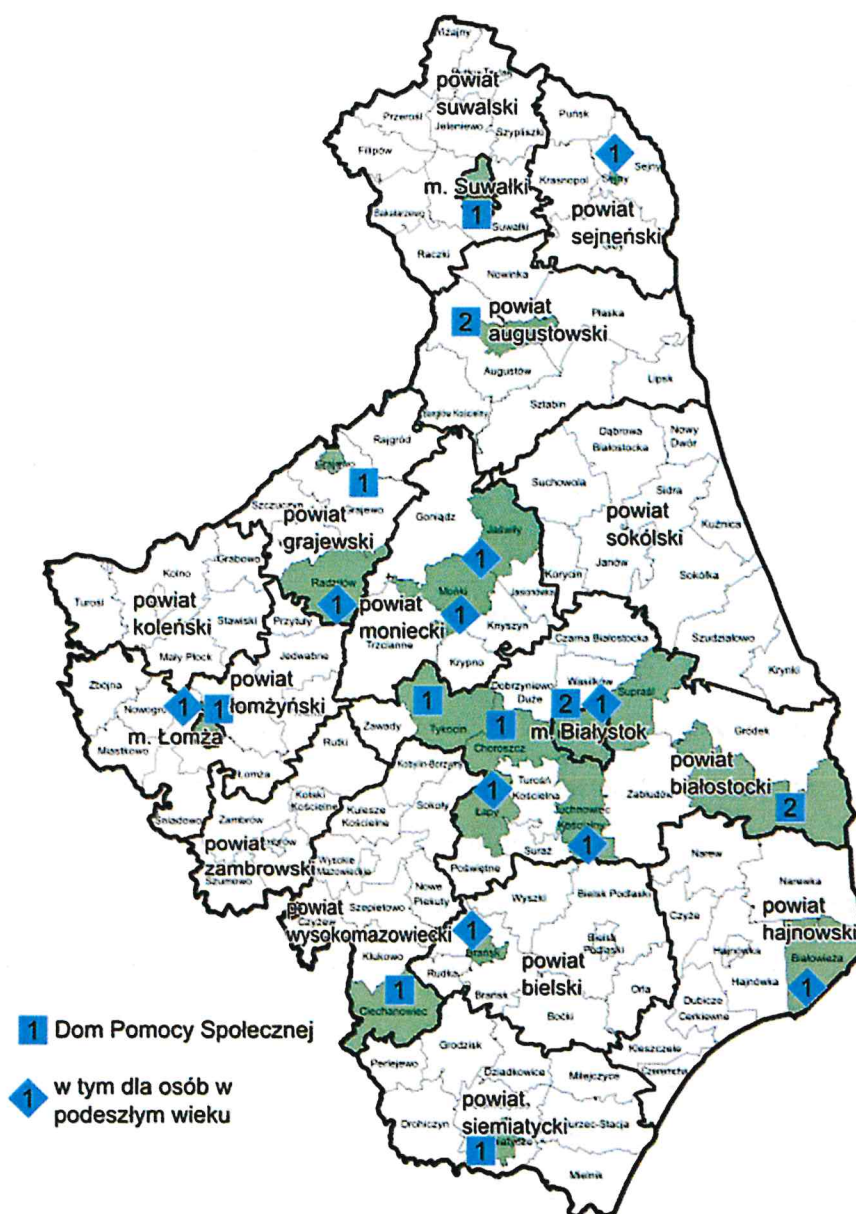

sprawności.

W województwie podlaskim w roku 2023, w porównaniu z rokiem 2022 liczba domów pomocy społecznej (dps) nie zmieniła się i na dzień 31.12.2023 r. wynosiła 23. Są to: 1 dom o zasięgu regionalnym, 20 domów o zasięgu powiatowym i 2 domy o zasięgu gminnym. Domy pomocy społecznej, zgodnie z art. 56 ustawy o pomocy społecznej przeznaczone były dla:

- osób w podeszłym wieku – 3 domy, 80 miejsc,
- osób przewlekle somatycznie chorych – 3 domy, 444 miejsca,
- osób przewlekle psychicznie chorych – 4 domy, 627 miejsc,
- dorosłych niepełnosprawnych intelektualnie – 1 dom, 120 miejsc,
- dzieci i młodzieży niepełnosprawnych intelektualnie – 3 domy, 169 miejsc,
- osób w podeszłym wieku oraz osób przewlekle somatycznie chorych – 5 domów na 456 miejsc,
- osób w podeszłym wieku (12 miejsc) oraz niepełnosprawnych fizycznie (4 miejsca – 1 dom, 16 miejsc,
- osób dorosłych niepełnosprawnych intelektualnie (68 miejsc) oraz dzieci i młodzieży niepełnosprawnych intelektualnie (41 miejsc) – 1 dom – łącznie 109 miejsc,
- osób dorosłych niepełnosprawnych intelektualnie (168 miejsc) oraz dzieci i młodzieży niepełnosprawnych intelektualnie (102 miejsca) z filią dla osób przewlekle psychicznie chorych (36 miejsc) – 1 dom, łącznie na 306 miejsc,
- osób w podeszłym wieku (30 miejsc) z filią dla osób przewlekle psychicznie chorych (20 miejsc) – 1 dom, łącznie 50 miejsc.

Rysunek 43. Domy Pomocy Społecznej w woj. podlaskim w 2023 r.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych PUW

Na koniec 2023 r. w ww. DPS przebywało 2347 mieszkańców tj. o 27 więcej niż na koniec roku 2022 (2320 mieszkańców). Łącznie w 2023 r. w domach pomocy społecznej zostało umieszczonych 400 osób tj. Było to o 47 osób więcej niż w 2022 r., kiedy umieszczono 353 osoby, jednakże mniej niż w roku 2021 r., kiedy w DPS umieszczono 411 osób.

Według stanu na dzień 31 grudnia 2023 r., na umieszczenie w DPS oczekiwało 140 osób, tj. o 6 osób mniej, niż w roku ubiegłym, w którym na umieszczenie oczekiwały łącznie

146 osób. Najwięcej osób oczekiwało na umieszczenie w domu przeznaczonym dla osób przewlekle somatycznie chorych tj. 59 osób. W roku 2023 można zaobserwować spadek osób oczekujących na umieszczenie ww. typie domu. W roku 2022 oczekiwało 77 osób, w roku 2021 – 48 osób, w 2020 – 63 osoby. W dalszym ciągu obserwuje się spadek w liczbie osób oczekujących na umieszczenie w domu dla osób przewlekle psychicznie chorych – w roku 2023 było to 30 osób, w roku 2022 – 34 osoby, w 2021 – 37 osób, w 2020 – 97 osób. W dalszym ciągu wzrasta liczba osób oczekujących na umieszczenie w domu dla osób w podeszłym wieku tj. 33 osoby, gdzie w roku 2022 oczekiwały 23 osoby, w 2021 r.- 14 osób, w 2020 r. - 24 osoby. Podobne zjawisko obserwuje się w liczbie osób oczekujących na przyjęcie do domu pomocy społecznej przeznaczonego dla osób dorosłych niepełnosprawnych intelektualnie – w roku 2023 – 14 osób, w roku 2022 - 8 osób, w roku 2021- 3 osoby, w roku 2020 - 2 osoby. Liczba osób oczekujących na umieszczenie w domu dla dzieci i młodzieży niepełnosprawnych intelektualnie (4) w roku 2023 nie zmieniła się w stosunku do roku 2022, gdzie na umieszczenie oczekiwały także 4 osoby, a dwa lata z rzędu wcześniej (2021 i 2020) nikt nie oczekiwał na przyjęcie do domu ww. typu. W dalszym ciągu brak jest osób oczekujących na umieszczenie w domu dla osób niepełnosprawnych fizycznie.

Zgodnie ze sprawozdaniem MRIPS-05 w roku 2023 r. 11 osób powróciło do rodzin, w roku 2022 – 23 osoby, w 2021 r. – 28 osób, usamodzielniało się 19 osób, w roku 2022 także 19 osób, a w roku 2021 r.- 3 osoby; zaś do innych placówek zostało przeniesionych 75 osób, w roku 2022 r. – 79 osób, w roku 2021 – 35 osób.³¹

Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Białymstoku przeprowadził badanie „Domy Pomocy Społecznej z województwa podlaskiego w kontekście usamodzielnienia mieszkańców i procesu deinstytucjonalizacji”. Z badania wynika, iż w regionie przedstawiciele opieki instytucjonalnej nad osobami zależnymi w sposób bardzo ograniczony widzą możliwość usamodzielniania się ich podopiecznych: 33% respondentów nie widzi w ogóle takiej możliwości, pozostali wskazują na możliwość usamodzielnienia się jedynie 5% mieszkańców. Jako grupę osób, która nie ma możliwości usamodzielnienia się wskazano dzieci i młodzież z niepełnosprawnością intelektualną. Największe możliwości usamodzielnienia się wg respondentów rokują osoby z niepełnosprawnościami fizycznymi, uzależnione od alkoholu i

³¹ Analiza stanu i skuteczności pomocy społecznej w województwie podlaskim za 2023 rok

w podeszłym wieku. Mniejsze możliwości mają osoby, które są w podeszłym wieku i jednocześnie przewlekle chore somatycznie lub psychicznie oraz dorośli z niepełnosprawnościami intelektualnymi. W ciągu roku osoby, które opuszczają placówki opieki instytucjonalnej, stanowią 2,5% ogółu mieszkańców. Respondenci podkreślają istotne znaczenie wsparcia rodziny i osób najbliższych w procesie usamodzielniania się. Dotychczasowe doświadczenia z osobami, które opuściły placówkę wskazują, iż 18% z nich, z uwagi na brak kontaktów z rodziną bądź powstałe konflikty powróciło do DPS. Respondenci wskazali szereg usług, jakie należy zabezpieczyć w środowisku osobom, które mogłyby opuścić w przyszłości DPS. Najwięcej odpowiedzi dotyczyło usług związanych z dużym wsparciem w podstawowych czynnościach codziennych (np. nadzór nad przyjmowaniem leków, pomoc w higienie i praniu, mieszkanie chronione). W dalszej kolejności wskazywano usługi opiekuńcze, usługi asystenta osoby niepełnosprawnej, częste wizyty lekarskie, przygotowanie i dowożenie posiłków, dzienny dom pomocy/klub seniora. Respondenci badania wskazują na potrzebę zmian w systemie opieki nad osobami niesamodzielnymi. Wskazują jednak bardziej na zmiany związane z deficytami występującymi w tym obszarze: braki kadrowe, potrzebę doskonalenia kadr, sytuację finansową związaną ze świadczeniem usług opiekuńczych.³²

Placówki zapewniające całodobową opiekę

Placówki świadczące przez całą dobę usługi opiekuńcze zapewniające: udzielanie pomocy w podstawowych czynnościach życiowych, pielęgnację, opiekę higieniczną, niezbędną pomoc w załatwianiu spraw osobistych, kontakty z otoczeniem oraz usługi bytowe w zakresie: miejsca pobytu, wyżywienia, utrzymania czystości.

Z roku na rok wzrasta liczba miejsc w placówkach całodobowych. Obecnie w regionie funkcjonują 24 placówki zapewniające całodobową opiekę osobom niepełnosprawnym, przewlekle chorym lub w podeszłym wieku, łącznie oferując 1 017 miejsc. W przeciągu roku ta liczba wzrosła o 54 miejsca. W ramach działalności statutowej było prowadzonych 9 placówek, które posiadały 329 miejsc i 15 placówek w ramach działalności gospodarczej oferujących 688 miejsc. W 2025 r. roku powstała jedna nowa placówka Dom Opieki Nowe

³² „Domy Pomocy Społecznej z województwa podlaskiego w kontekście usamodzielnienia mieszkańców i procesu deinstytucjonalizacji”, ROPS w Białymstoku

Rodzinne domy pomocy

W przypadku braku możliwości zapewnienia usług opiekuńczych w miejscu zamieszkania, gmina może tworzyć rodzinne domy pomocy. Jest to forma usług opiekuńczych i bytowych świadczonych całodobowo przez osobę fizyczną lub organizację pożytku publicznego dla nie mniej niż trzech i nie więcej niż ośmiu zamieszkujących wspólnie osób wymagających z powodu wieku lub niepełnosprawności wsparcia w tej formie. Jako kameralne placówki przeznaczone dla nie więcej niż 8 osób wpisują się w realizację idei deinstytucjonalizacji usług pomocy społecznej.

Rysunek 45. Rodzinne domy pomocy w woj. podlaskim w 2023 r.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych PUW

Na terenie województwa podlaskiego w 2023 r. funkcjonowało 8 rodzinnych domów pomocy społecznej na 59 rodzinnych domów pomocy funkcjonujących w całej Polsce (w 2022 r. również funkcjonowało 8 domów), tj.: na terenie miasta Łomża (liczba jednostek – 3, liczba miejsc – 24, liczba osób korzystających – 24), na terenie gminy Łomża (liczba jednostek – 1, liczba miejsc – 8, liczba osób korzystających – 8), na terenie gminy Zbójna (liczba jednostek – 2, liczba miejsc – 16, liczba osób korzystających – 16), na terenie gminy Tykocin (liczba jednostek – 1, liczba miejsc – 3, liczba osób korzystających – 2).³³

Usługi opiekuńcze, specjalistyczne i sąsiedzkie

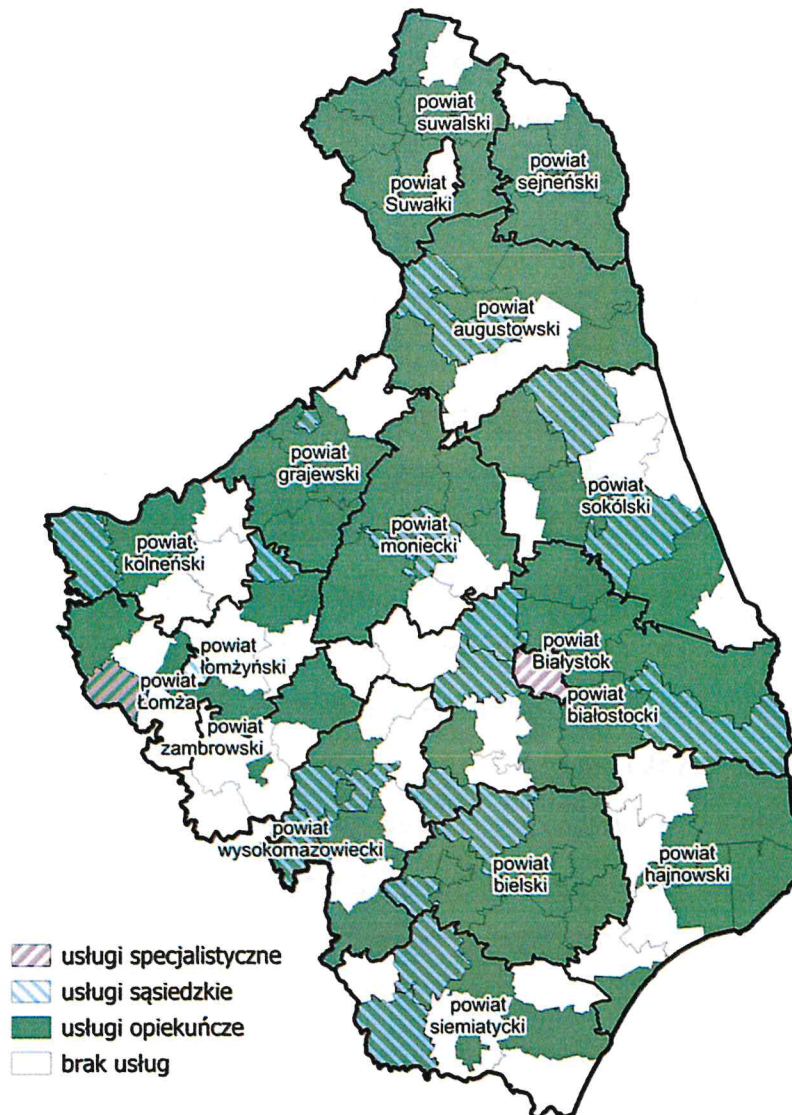
Usługi opiekuńcze lub specjalistyczne usługi opiekuńcze przysługują osobie samotnej, która z powodu wieku, choroby lub innych przyczyn wymaga pomocy innych osób, a jest jej pozbawiona. Mogą być przyznane również osobie, która wymaga pomocy innych osób, a rodzina, a także wspólnie niezamieszkujący małżonek, wstępni, zstępni nie mogą takiej pomocy zapewnić.

W 2024 r. na terenie woj. podlaskiego ponad 31% gmin w ogóle nie realizowało usług opiekuńczych, specjalistycznych czy sąsiedzkich. Zgodnie ze sprawozdaniami MPIPS w regionie 78 gmin realizowało usługi opiekuńcze. Wsparciem objęto 2 163 rodziny (o 71 rodzin więcej). Kwota świadczeń wynosiła prawie 15,3 mln zł. Usługi specjalistyczne natomiast były realizowane w m. Białystok oraz gminie Miastkowo. Na 19 osób objętych wsparciem przeznaczono 16,5 tys. zł.

Od 1 listopada 2023 r. nową formą pomocy społecznej są usługi sąsiedzkie, polegające na odpłatnej pomocy świadczonej przez osoby zamieszkujące w pobliżu, osobom starszym, chorym lub z niepełnosprawnościami, które zmagają się z trudnościami w samodzielnym funkcjonowaniu. Usługi te są organizowane i finansowane przez gminę, a ich celem jest umożliwienie seniorom i innym potrzebującym osobom pozostania w swoim środowisku domowym. W woj. podlaskim w 2024 r. usługi sąsiedzkie realizowało 18 gmin oraz m. Łomża. Pomoc uzyskały 94 osoby w kwocie prawie 300 tys. zł.

³³ Analiza stanu i skuteczności pomocy społecznej w województwie podlaskim za 2023 rok

Rysunek 46. Usługi opiekuńcze, specjalistyczne i sąsiedzkie w woj. podlaskim w 2024 r.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z MPIPS

Wnioski

- 1) Nastąpił wzrost liczby osób z niepełnosprawnościami: W województwie podlaskim na 1 000 mieszkańców przypada już 140 osób z niepełnosprawnościami, co oznacza wzrost o 22,5% w porównaniu do 2011 roku (to większy przyrost niż średnia krajowa). Sytuacja ta stawia przed regionem wyzwanie w zakresie rozwoju dostępnych usług, infrastruktury oraz kadry wspierającej osoby z niepełnosprawnościami.

- 2) Niski poziom aktywizacji zawodowej: W 2024 r. zarejestrowano ok. 1 800 bezrobotnych osób z niepełnosprawnościami, co stanowi 5,8% wszystkich bezrobotnych. Większość z nich ma niski poziom wykształcenia i lekki stopień niepełnosprawności. Wskazuje to na potrzebę rozwijania programów edukacyjnych, kursów zawodowych i kursów dostosowanych do potrzeb OzN, również w formie zdalnej i hybrydowej.
- 3) Niedostateczna liczba przedsiębiorstw społecznych: W regionie działa jedynie 18 PS— najmniej w całej Polsce. Dają one zatrudnienie 370 osobom, w tym 118 osobom zagrożonym wykluczeniem społecznym. Ograniczona liczba takich podmiotów zmniejsza możliwości aktywizacji zawodowej i społecznej. W związku z tym konieczne jest promowanie i wspieranie rozwoju przedsiębiorczości społecznej.
- 4) Spadek liczby Zakładów Pracy Chronionej (w tym SI oraz SN), które mimo że odgrywały ważną rolę w zatrudnianiu OzN, coraz częściej postrzegane są jako rozwiązanie anachroniczne, utrwalające segregację, zamiast promować pełne uczestnictwo w rynku pracy.
- 5) Rozwój, jednakże w innej formie centrów opiekuńczo-mieszkalnych: Centra mogą wspierać proces DI, ale tylko wtedy, gdy są naprawdę środowiskowe, małoskalowe i dostosowane do indywidualnych potrzeb. Najczęściej jednak COM to placówki zbiorowe – nawet jeśli mniejsze niż DPS-y, nadal mają charakter instytucjonalny. Dlatego też, zaleca się rozwój mieszkań wspomaganych, które umożliwiają realne życie wśród ludzi, a nie w wydzielonej przestrzeni „dla osób z problemami”.
- 6) Niedobór usług środowiskowych w gminach: Ponad 31% gmin w regionie w ogóle nie świadczy usług opiekuńczych, specjalistycznych ani sąsiedzkich. To oznacza, że w wielu lokalnych społecznościach osoby z niepełnosprawnościami nie mają możliwości otrzymania pomocy bezpośrednio w domu czy blisko miejsca zamieszkania. Brak tych usług sprzyja umieszczaniu w DPS lub innych placówkach całodobowych, co jest sprzeczne z założeniami DI.
- 7) Niewielka szansa na usamodzielnienie mieszkańców DPS: Tylko 5% mieszkańców DPS ma możliwość powrotu do samodzielnego funkcjonowania. Dodatkowo, aż 18% osób po opuszczeniu DPS wraca tam z powodu braku wsparcia rodziny lub konfliktów w

środowisku. Wskazuje to na konieczność budowania systemu mieszkań wspomaganych, rozwijania usług asystenckich i programów integracji społecznej dla osób opuszczających DPS.

- 8) Nierównomierny dostęp do opieki wytchnieniowej. Nie wszystkie powiaty realizują program „Opieka wytchnieniowa”. To ogranicza wsparcie dla rodzin i opiekunów nieformalnych, którzy często są głównymi opiekunami osób z niepełnosprawnościami. Konieczne jest zatem zwiększenie dostępności tej formy wsparcia w całym województwie oraz promowanie jej jako standardowej oferty gmin.
- 9) Rozwój asystencji osobistej: Z roku na rok wzrasta liczba JST, które aplikują o środki na realizację programu „Asystent osobisty osoby niepełnosprawnej”. To dobry kierunek, ponieważ asystenci umożliwiają osobom z niepełnosprawnościami niezależne życie i aktywność społeczną. Ważne jest jednak zapewnienie profesjonalizacji kadry asystenckiej oraz dążenie do objęcia programem większej liczby osób.

DYREKTOR
Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej
w Białymstoku
Bożena Tomaszewska

Spis rysunków

Rysunek 1. Piramidy wieku ludności w latach 1990, 2023 i prognoza na 2060 rok.....	6
Rysunek 2. Liczba ludności w woj. podlaskiego w 2023 r.	7
Rysunek 3. Aktywność ekonomiczna osób starszych w woj. podlaskim w 2022 r.	9
Rysunek 4. Świadczenia pieniężne przyznane osobom starszym w woj. podlaskim w latach 2021-2022	10
Rysunek 5. Liczba osób starszych objętych czynną opieką lekarza POZ.....	11
Rysunek 6. Infrastruktura zdrowotna dla osób starszych w woj. podlaskim w 2023 r.....	12
Rysunek 7. Usługi opiekuńcze, specjalistyczne i sąsiedzkie w woj. podlaskim w 2024 r.	14
Rysunek 8. Realizacja Programu "Opieka 75+" w woj. podlaskim w latach 2020-2023	15
Rysunek 9. Kluby seniora oraz Dienne Domy Seniora w woj. podlaskim w 2024 r.	16
Rysunek 10. Domy Pomocy Społecznej w woj. podlaskim w 2023 r.....	18
Rysunek 11. Placówki zapewniające całodobową opiekę w woj. podlaskim w 2024 r.	21
Rysunek 12. Rodzinne domy pomocy w woj. podlaskim w 2023 r.	22
Rysunek 13. Mieszkania treningowe i wspomagane w woj. podlaskim w 2024 r.....	24
Rysunek 14. Jednostki Samorządu Terytorialnego realizujące Program "Opieka 75+" w 2024 r.	25
Rysunek 15. Liczba osób bezdomnych w województwie podlaskim w 2024 r.....	30
Rysunek 16. Korzystający z pomocy społecznej w województwie podlaskim z powodu bezdomności w latach 2019-2024 – liczba osób w rodzinach	31
Rysunek 17. Miejsce przebywania osób bezdomnych w województwie podlaskim	32
Rysunek 18. Liczba osób bezdomnych w województwie podlaskim oraz stan infrastruktury.	40
Rysunek 19. Podział kompetencji w zakresie organizacji wsparcia rodziny i systemu pieczy zastępczej	46
Rysunek 20. Liczba asystentów rodziny oraz liczba rodzin objętych asystenturą w latach 2021-2024 w woj. podlaskim	49
Rysunek 21. Liczba rodzin wspierających w latach 2025-2023.....	50
Rysunek 22. Liczba placówek wsparcia dziennego w woj. podlaskim w 2023 r. z podziałem na formę prowadzenia	51

Rysunek 23. Placówki wsparcia dziennego w woj. podlaskim w 2024 r.	52
Rysunek 24. Podział pieczy zastępczej ze względu na formy	53
Rysunek 25. Rodzinna piecza zastępcza w woj. podlaskim w 2023 roku	55
Rysunek 26. Placówki instytucjonalne pieczy zastępczej w woj. podlaskim w 2024 r.	57
Rysunek 27. Wsparcie udzielane przez PCPR pełnoletnim osobom z tytułu usamodzielnienia w 2023 roku.....	62
Rysunek 28. Zmiana liczby osób w zamachach samobójczych w porównaniu do 2018 r. (2018 rok = 100%)	67
Rysunek 29. Liczba zarejestrowanych prób samobójczych w województwie podlaskim	67
Rysunek 30. Zarejestrowane próby samobójcze w województwie podlaskim wg płci i miejsca zamieszkania	68
Rysunek 31 Liczba osób z niepełnosprawnościami w woj. podlaskim w 2011 oraz 2021 roku	81
Rysunek 32 Osoby z niepełnosprawnościami wg rodzaju niepełnosprawności	83
Rysunek 33. Udział osób z niepełnosprawnościami w ogólnej liczbie bezrobotnych zarejestrowanych w PUP w 2024 roku	84
Rysunek 34. Dofinansowanie wydarzeń o charakterze sportowo-kulturalnym w ramach programu „Aktywny samorząd”	85
Rysunek 35. Jednostki reintegracji społeczno-zawodowej w woj. podlaskim w 2024 r.	86
Rysunek 36. Zatrudnienie w ZAZ-ach na przestrzeni lat 2020-2024	89
Rysunek 37. Liczba przedsiębiorstw społecznych w Polsce w 2024 r. utworzonych zgodnie z zapisami ustawy o ekonomii społecznej.....	90
Rysunek 38. Mieszkania treningowe i wspomagane w woj. podlaskim w 2024 r.....	93
Rysunek 39. Środowiskowe Domy Samopomocy w woj. podlaskim w 2024 r.....	94
Rysunek 40. Jednostki Samorządu Terytorialnego realizujące Program "Opieka 75+" w 2024 r.	95
Rysunek 41 Centra opiekuńczo-mieszkalne w woj. podlaskim w 2024 r.	97
Rysunek 42. Realizacja programu "Asystent osobisty osoby niepełnosprawnej" w latach 2021- 2023	99
Rysunek 43. Domy Pomocy Społecznej w woj. podlaskim w 2023 r.....	101
Rysunek 44. Placówki zapewniające całodobową opiekę w woj. podlaskim w 2024 r.....	104

Fundusze Europejskie
dla Rozwoju Społecznego

Rzeczpospolita
Polska

Dofinansowane przez
Unię Europejską

Projekt „Koordynacja działań w zakresie polityki społecznej w województwie podlaskim” realizowany w ramach
Programu Fundusze Europejskie dla Rozwoju Społecznego 2021-2027 współfinansowanego ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego Plus

---

Rysunek 45. Rodzinne domy pomocy w woj. podlaskim w 2023 r. 105

Rysunek 46. Usługi opiekuńcze, specjalistyczne i sąsiedzkie w woj. podlaskim w 2024 r. 107

Spis tabel

Tabela 1. Wykaz placówek instytucjonalnych pieczy zastępczej w woj. podlaskim w 2024 r. .	57
Tabela 2. Ośrodki wsparcia dla osób w kryzysie zdrowia psychicznego w województwie podlaskim w 2024 r.	70
Tabela 3. Specjalistyczne usługi opiekuńcze w miejscu zamieszkania dla osób z zaburzeniami psychicznymi w województwie podlaskim w latach 2021-2024.....	71
Tabela 4. Leczeni w poradniach dla osób z zaburzeniami psychicznymi wg typu zaburzeń w województwie podlaskim w latach 2021-2023.....	72
Tabela 5. Leczeni w poradniach dla osób z zaburzeniami psychicznymi wg typu zaburzeń w województwie podlaskim w latach 2021-2023.....	74
Tabela 6. Centrum Zdrowia Psychicznego dla dzieci i młodzieży – II poziom referencyjny (poradnia + oddział dzienny).....	75
Tabela 7. Ośrodek Wysokospecjalistycznej Całodobowej Opieki Psychiatrycznej – III Poziom Referencyjny.....	76

